

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja • Yritykset • 2022:32

Yrittäjyysstrategia

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:32

Yrittäjyysstrategia

Yrittäjyysstrategian ohjausryhmä

Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.

Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-327-728-1

ISSN pdf: 1797-3562

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Yrittäjyysstrategia

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2022:32		Teema	Yritykset
Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Tekijä/t	Jaana Lappi		
Yhteisötekijä	Yrittäjyysstrategian ohjausryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	142

Tiivistelmä

Yrittäjyysstrategian visiona on lisätä yritysten luottamusta työllistää, kehittää liiketoimintaa ja investoida Suomessa sekä kasvaa ja kansainvälistyä. Visio pyrkii myös lisäämään luottamusta siihen, että Suomessa kannattaa ryhtyä yrittäjäksi. Lisäksi visiossa on tavoitteena lisätä Suomen houkuttelevuutta, jotta osaavat ulkomaiset työntekijät ja opiskelijat haluavat työllistyä Suomeen tai toimia yrittäjinä Suomessa.

Yrittäjyysstrategia on keskeinen osa yrittäjyyspolitiikkaa, jossa tarvitaan poikkihallinnollisia yhteisiä tavoitteita, synergioita ja toimenpiteiden uudenlaisia kytkentöjä. Yrittäjyysstrategia avaa yrittäjyyden monimuotoisuutta ja kokoaa hallituksen yrittäjyyden edistämiseen liittyvät pidemmän aikavälin linjaukset yhden sateenvarjon alle. Keskeisenä osana strategiaa on ollut laatia tilannekuva yrittäjyydestä ja vastata kysymykseen minkälaisessa toimintaympäristössä yrittäjyyttä harjoitetaan. Tilannekuvan pohjalta on tunnistettu strategisia teemoja, joiden avulla pyritään vastaamaan tunnistettuihin ongelmakohtiin pidemmällä aikavälillä.

Yrittäjyyden toimintaympäristö on ollut poikkeuksellisessa myllerryksessä viime vuosina ja tästä syystä on tärkeää, että lyhyen aikavälin haasteiden ohella huolehditaan myös pidemmän aikavälin haasteista, jotka saattavat estää palautumista kestäväen kasvun polulle tai jarruttaa yritysten resilienssikyvykkyyttä poikkeustilanteissa.

Asiasanat yritykset, elinkeinot, yrittäjyys, yrittäjyyspolitiikka, yrittäjät, työ- ja elinkeinoministeriö, elinkeinopolitiikka

ISBN PDF	978-952-327-728-1	ISSN PDF	1797-3562
Asianumero	VN/7821/2019	Hankenumero	TEM097:00/2019

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-728-1>

Strategin för företagande

Arbets- och näringsministeriets publikationer 2022:32		Tema	Företag
Utgivare	Arbets- och näringsministeriet		
Författare	Jaana Lappi		
Utarbetad av	Styrgruppen för strategin för företagande		
Språk	finska	Sidantal	142

Referat

Visionen i strategin för företagande är att öka företagets förtroende för att sysselsätta, utveckla affärsverksamheten och investera i Finland samt att växa och bli internationella. Strävan med visionen är också att öka förtroendet för att det lönar sig att bli företagare i Finland. Ett ytterligare mål i visionen är att göra Finland attraktivare, så att kunniga utländska arbetstagare och studerande vill hitta jobb eller bedriva företagsverksamhet i Finland.

Strategin för företagande är en central del av företagsamhetspolitiken, där det behövs förvaltningsövergripande gemensamma mål, synergier och nya former av kopplingar mellan åtgärderna. Strategin för företagande ser på företagandet ur många olika perspektiv och samlar regeringens långsiktiga riktlinjer för att främja företagandet under ett enda paraply. En central del av strategin har varit att skapa en lägesbild av företagandet och svara på frågan om i vilken verksamhetsmiljö företagande bedrivs. Utifrån lägesbilden har man identifierat strategiska teman och avsikten är att möta de problem som identifierats på längre sikt med hjälp av dessa teman.

Verksamhetsmiljön för företagande har befunnit sig i en exceptionell omvälvning under de senaste åren. Därför är det viktigt att man utöver utmaningarna på kort sikt också sörjer för utmaningar på lång sikt som kan hindra återgången till vägen mot hållbar tillväxt eller störa företagets resiliensförmåga i exceptionella situationer.

Nyckelord företag, näringsgrenar, företag, näringar, företagande, företagsamhetspolitik, företagare, arbets- och näringsministeriet, näringspolitik

ISBN PDF	978-952-327-728-1	ISSN PDF	1797-3562
Ärendenummer	VN/7821/2019	Projektnummer	TEM097:00/2019

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-728-1>

Entrepreneurship Strategy

Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2022:32	Subject	Enterprises
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland	
Author(s)	Jaana Lappi	
Group author	Steering Group for the Entrepreneurship Strategy	
Language	Pages	142

Abstract

The vision of the Entrepreneurship Strategy is to enhance the companies' trust so that they will employ people, develop business and invest in Finland, and grow and become more international. The vision also aims to increase trust in Finland as a good place to become an entrepreneur. In addition, the aim of the vision is to make Finland even more attractive so that foreign employees and students are willing to seek employment or run a business in Finland.

The Entrepreneurship Strategy is a key part of entrepreneurship policy where joint, cross-administrative objectives, synergies and new kinds of linkages between measures are needed. The Entrepreneurship Strategy illustrates the diversity of entrepreneurship and brings the Government's longer-term policies related to promoting entrepreneurship under one umbrella. A key part of the Strategy has been to draw up a picture of the current situation with respect to entrepreneurship and answer the questions about the operating environment in which entrepreneurship takes place. Based on the current situation, strategic themes were specified that will enable to respond in the longer term to the problems that have been identified.

The changes in the environment where entrepreneurship takes place have been dramatic in recent years, which is why it is important to address not only the short-term challenges but also challenges with longer-term impacts that may prevent the return to a sustainable growth path or undermine the resilience of companies in exceptional circumstances.

Keywords enterprises, means of livelihood, companies, industries, entrepreneurship, entrepreneurship policy, entrepreneurs, Ministry of Economic Affairs and Employment, industrial policy

---

ISBN PDF	978-952-327-728-1	ISSN PDF	1797-3562
Reference number	VN/7821/2019	Project number	TEM097:00/2019

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-728-1>

Sisältö

Strategian lähtökohdat	7
1 Johdanto	10
2 Tilannekuva	15
2.1 Suomen talouden suuret haasteet ja yrittäjyys	15
2.2 Yrittäjyyden toimintaympäristö	25
2.3 Kasvuyrittäjyys Suomessa	28
2.4 Uudistuva arvonluonti ja digitaalisuus menestyksen lähteenä	47
2.5 Yrittäjyyden erityiset tarpeet ja tilanteet	53
2.6 Tilannekuvan johtopäätökset	53
3 Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen ja tulevaisuuden erilaiset skenaariot	61
3.1 Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen	63
3.2 Koronapandemian vaikutukset pidemmällä aikavälillä	68
4 Strategiset teemat jäsentävät yrittäjyyden edistämisen toimenpiteitä	71
5 Yhteenveto	74
LIITE 1 Yrittäjyyden toimintaympäristö	78
LIITE 2: Yrittäjyysstrategian luonnos, Yrittäjyyden erilaiset tarpeet ja tilanteet	122
LIITE 3: Arviointia koronapandemian vaikutuksista yrittäjyyteen eri skenaarioissa ..	135

Strategian lähtökohdat

Hallitusohjelmassa on tavoitteena monipuolistaa elinkeinorakennetta ja kannustaa – erityisesti pk-yrityksiä – kestäväan kasvuun. Kirjausten tavoitteena on, että kasvuhakuisten ja -kykyisten pk-yritysten määrä kasvaa koko Suomessa ja että yritykset kasvavat kaikilla toimialoilla kannattavasti ja luovat työllisyyttä sekä hyvinvointia kattavasti koko Suomeen. Erityistä painoa on asetettu pyrkimykselle helpottaa aloittavien ja pk-yritysten toiminnan edellytyksiä.

Hallitusohjelmassa on annettu tehtäväksi laatia yrittäjyysstrategia, joka ottaa huomioon eri kokoiset yritykset sekä nuoret kasvuyritykset. Kirjauksen mukaisesti yrittäjyysstrategian tulee sisältää laajasti toimenpiteitä eri yritysryhmille, kuten yksinyrittäjien aseman ja mikroyritysten työllistämisen edistämisen, luovan alan arvonmuodostuksen ja liiketoimintamallien kehittämisen. Lisäksi hallitusohjelman kirjaus ulottuu pk- ja midcap-yritysten kasvuhakuisuuden ja kansainvälistymisen tukemiseen sekä suurten veturiyritysten kanssa tehtävään vienninedistämiseen.

Yrittäjyysstrategia on yksi toimenpidekokonaisuus hallitusohjelman elinvoimainen Suomi-teemassa. Muut rinnakkaiset ohjelmat ja tiekartat ovat mm. Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma, Kotimaisen omistamisen ohjelma ja TKI-tiekartta sekä Luovan talouden tiekartta. Yrittäjyysstrategialla on lisäksi liittymäpintoja erityisesti hallitusohjelman toimeenpanoa valmistelevan työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän työhön. Näistä yrittäjyysstrategiaan keskeisimmin liittyvät asiat ovat osaaminen ja työmarkkinoiden kohtaanto, palkkatuki, työperäinen maahanmuutto, työlainsäädäntö ja paikallinen sopiminen.

Yrittäjyysstrategian visiona on lisätä yritysten luottamusta työllistää, kehittää liiketoimintaa ja investoida Suomessa sekä kasvaa ja kansainvälistyä. Visio pyrkii myös lisäämään luottamusta siihen, että Suomessa kannattaa ryhtyä yrittäjäksi. Lisäksi visiossa on tavoitteena lisätä Suomen houkuttelevuutta, jotta osaavat ulkomaiset työntekijät ja opiskelijat haluavat työllistyä Suomeen tai toimia yrittäjinä Suomessa.

Yrittäjyysstrategia on keskeinen osa hallituksen yrittäjyyspolitiikkaa. Yrittäjyysstrategia avaa yrittäjyyden monimuotoisuutta ja kokoaa hallituksen yrittäjyyden edistämiseen liittyvät pidemmän aikavälin linjaukset yhden sateenvarjon alle. Linjaukset koskevat useita ministeriöitä ja tavoitteena on tarkastella yrittäjyyttä enemmän yhtenäisenä kokonaisuutena, jolloin teema saa enemmän painoarvoa. Keskeisenä osana strategiaa on ollut laatia tilannekuva yrittäjyydestä ja vastata kysymykseen siitä, minkälaisessa toimintaympäristössä yrittäjyyttä harjoitetaan. Tilannekuvan pohjalta on tunnistettu strategisia

teemoja, joiden avulla pyritään vastaamaan tunnistettuihin ongelmakohtiin pidemmällä aikavälillä. Yrittäjyysstrategia toimii pohjana vuoden 2022 alkupuolella laadittavalle valtioneuvoston periaatepäätökselle yrittäjyydestä.

Yrittäjyyden tilannekuva muuttui merkittävästi keväällä 2020 koronapandemian leviessä Suomeen. Koronapandemia on aiheuttanut merkittävää epävarmuutta talouden maailmanlaajuisesti, ja tästä syystä yrittäjyysstrategian tilannekuva täydennettiin koronapandemian vaikutuksilla. Koska erityisesti kesällä 2020 tilanne oli erityisen epäselvä, lisättiin strategiaraporttiin tarkastelu koronapandemian vaikutuksista yrittäjyyteen. Lisäksi pohdittiin vaihtoehtoisia skenaarioita sekä yrittäjyyden toimenpiteitä erilaisissa skenaarioissa.

Koronapandemian vaikutukset ovat jäämässä alkuvaiheen arvioita pienemmiksi, mutta pandemia vaikuttaa edelleen viimeisteltäessä strateigiaraporttia loppusyksystä 2021 yritystoimintaan niillä toimialoilla, joihin yhteiskunnan rajoittamistoimenpiteet ja kuluttajakäyttäytymisen muutos ovat osuneet voimakkaimmin. Osalla toimialoista, kuten matkailu- ja ravitsemus- sekä kulttuurialalla vaikeudet ovat jatkuneet, koska koronaviruksen uudet variantit ovat sulkeneet yhteiskuntaa ja rajoittaneet/estäneet palveluiden tarjoamista. Koronakriisi on vaikuttanut erityisesti pieniin yrityksiin.

Loppusyksystä 2021, kysyntä on palautumassa ja investoinnit ovat kasvamassa usealla toimialalla. Työvoimapula on selvästi muodostumassa yritysten kasvun ja kehittämisen rajoitteeksi. Toimintaympäristön osalta positiivista on mm. se, että kokeneiden omistajien, sijoittajien ja sarjayrittäjien määrä on kasvussa ja erityisesti pääomarahoituksen määrä on Suomessa kehittynyt viime vuosina suotuisasti vertailumaihin verrattuna.

Elpymisvaiheessa tuleekin kiinnittää katse pidemmän aikavälin rakenteellisiin kasvun esteisiin, jotta viriävä kasvu ei pysähdy. Koronan aiheuttama maailmanlaajuinen pandemia on toisaalta myös osoitus siitä, että yritysten tulee lisätä kykyään reagoida ennalta-arvaamattomiin kehityskulkuihin huolehtimalla muutoskyvykkyydestä ja kriisivalmiudesta. Nyt jos koskaan on tärkeää vaikuttaa yrittäjyyden toimintaympäristön vakauteen. Yrittäjyysstrategian keskeisimpänä tavoitteena on pidemmällä aikavälillä tunnistaa ne strategiset linjaukset ja käytännön toimenpiteet, joilla tuetaan elinkeinorakenteen monipuolistumista ja kannustetaan pk-yrityksiä uudistumaan ja kasvamaan kestävästi.

Yrittäjyysstrategian laadinnassa on hyödynnetty ajankohtaisia selvityksiä ja raportteja sekä virkamiesten ja sidosryhmien näkemyksiä yrittäjyyden toimintaympäristöstä. Erityisesti on hyödynnetty selvityshenkilöiden Jussi Järventauksen ja Henrietta Kekäläisen laatimaa ehdotusta kansalliseksi yrittäjyysstrategiaksi.¹

Strategiaa on valmisteltu yrittäjyysstrategian ohjausryhmässä, jossa jäsenenä on eri ministeriöiden edustajia sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan virastojen ja laitosten edustajia. Yrittäjyysstrategian ohjausryhmään kuuluvat: neuvotteleva virkamies Jaana Lappi työ- ja elinkeinoministeriö (pj), lainsäädäntöneuvos Ilkka Harju valtiovarainministeriö, lainsäädäntöneuvos Jyrki Jauhiainen oikeusministeriö, erityisasiantuntija Sanna Jylhä ympäristöministeriö, Johtava asiantuntija Juuso Kalliokoski maa- ja metsätalousministeriö, executive director Reijo Kangas Business Finland, neuvotteleva virkamies Katriina Kilpeläinen liikenne- ja viestintäministeriö, ulkoasiainneuvos Juha Markkanen ulkoministeriö, opetusneuvos Ulla Mäkeläinen opetus- ja kulttuuriministeriö, johtaja Marja Perälä Lapin ELY-keskus, sidosryhmäpäällikkö Jukka Suokas Finnvera, erikoistutkija Jarkko Vuorinen Kilpailu- ja kuluttajavirasto ja suunnittelija Jenny Jääskeläinen työ- ja elinkeinoministeriö. Ohjausryhmän lisäksi strategian valmistelussa on työ- ja elinkeinoministeriössä toiminut eri osastojen asiantuntijoista koottu projektiryhmä, joka on vastannut ministeriön linjausten työstämisestä. Yrittäjyysstrategian projektiryhmään kuuluvat: neuvotteleva virkamies Jaana Lappi (pj), Erityisasiantuntija Kari Alanko, neuvotteleva virkamies Mari Hakkarainen, neuvotteleva virkamies Pertti Hämäläinen, neuvotteleva virkamies Natalia Härkin, johtaja Pekka Lindroos, teollisuusneuvos Sampsa Nissinen, neuvotteleva virkamies Tiina Oinonen, johtava asiantuntija Anne Pesola, erityisasiantuntija Kati Shibutani, teollisuusneuvos Eeva Vahtera ja suunnittelija Jenny Jääskeläinen. Ohjaus- ja projektiryhmän lisäksi on strategiatyöhön osallistunut lukuisa määrä asiantuntijoita eri ministeriöistä sekä virastoista- ja laitoksista. Strategian luonnos on ollut lausuntokierroksella 10.3.–13.4.2020. Lisätietoa hankkeesta sekä ohjausryhmästä löytyy valtioneuvoston verkkosivuilta: <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet>. Lisäksi yrittäjyysstrategiaa on esitelty sidosryhmille useissa tilaisuuksissa.

---

1 Järventaus & Kekäläinen: Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, yritykset julkaisusarja, 27/2018.

1 Johdanto

Yrittäjyys on talouskasvun moottori. Yhdistämällä työtä ja pääomaa uusilla innovatiivisilla tavoilla yrittäjät luovat talouskasvua ja uudistavat talouden rakenteita paikallisesti, kansallisesti ja globaalisti. Yritykset tarjoavat myös työtä yrittäjille itselleen ja työntekijöilleen. Yhä tärkeämmäksi motivaatioksi yrittäjyydelle on muodostunut tahtotila olla ratkaisemassa laajoja yhteiskunnallisia haasteita, jotka liittyvät mm. ympäristöön ja väestön ikääntymiseen.

Julkinen hallinto voi vaikuttaa yrittäjyyden toimintaympäristöön pääsääntöisesti yrittäjyyspolitiikan toimilla. Yrittäjyyspolitiikassa käsitellään tärkeimpiä talouskasvuun vaikuttavia edellytyksiä, kuten kannusteita, kilpailua, sääntelyä, rahoitusta, palveluita ja veroja. Näiden lisäksi yrittäjyyspolitiikka kattaa toimet, joilla edistetään yleistä yrittäjyyden toimintaympäristöä ja suhtautumista yrittäjyyteen.

Yrittäjyysstrategian tavoitteena on luoda kestävät edellytykset kehittyvälle yritystoiminnalle. Kiinnostus ja helppous perustaa yrityksiä, kasvaa ja uudistua ja toisaalta myös sujuvat menettelyt yrityksen eri elinkaaren vaiheissa edellyttävät ennakoitavaa ja kannustavaa toimintaympäristöä. Yksinyrittäminen, työnantajayritykseksi ryhtyminen, kasvuyrittäjyys, sarja- ja portfolioryrittäjyys, kansainvälistyminen ja erityisesti digitaalisessa ympäristössä tapahtuva pk-yritysten toiminnan skaalautuminen, ovat kaikki tärkeitä tavoitteita ja kasvun vaiheita.

Suomessa yrittäjyyden toimintaympäristön kilpailukyky on vaihteleva eikä aina vertailumaiden tasolla. Perustettavien yritysten määrä on potentiaaliimme nähden alhainen ja vientiä harjoittavien yritysten joukko on pieni ja painottuu suurempiin yrityksiin. Ylipäätään kasvua ja erityisesti voimakasta kasvua tavoittelevien yritysten määrä on pieni. Skaalautuvaa kasvua toteuttavien yritysten määrä on Suomessa pohjoismaiden alhaisin. Suomeen tarvittaisiin lisää uusia ja erityisesti kasvuun pyrkiviä pk-yrityksiä sekä enemmän yli 250 henkilöä työllistäviä ”pieniä suuria” (midcap) yrityksiä ja ”mittelstand” -yrityksiä.

Kestävään kasvuun ja uudistumiseen kannustavan toimintaympäristön tulee tukea kasvun dynamiikkaa. Tähän tarvitaan riittävä määrä perustettavia yrityksiä, jotta näistä yrityksistä kasvaa seuraaviin vaiheisiin yrityksiä, jotka työllistävät, kasvavat kestävästi ja kansainvälistyvät. Erityisesti on tarve saada pienempiä yrityksiä kasvamaan keskisuuriksi ja edelleen midcap- ja mittelstand -yrityksiksi. Yrittäjyysstrategian rooli on osaltaan tunnistaa toimia pk-yritysten kasvun dynamiikan lisäämiseksi, mutta midcap- ja mittelstand -yritysten osalta tarvittaneen oma toimenpidekokonaisuutensa.

Yrittäjyyden erilaisia määritelmiä on lukuisia. Yrittäjyys-käsitteelle rinnakkaisia käsitteitä ovat yrittäjä, yrittäminen ja yritteliäisyys. Yrittäjyys sanana ilmentää samanlaista aktiivista toimintaa kuin tehdä jotakin tai ottaa aloite. Yrittäjyys käsitteenä ulottuu aina omistajayrittäjästä sisäiseen yrittäjään tai palkkajohtajaan yrityksessä. Yrittäjakeskusteluissa ja -kirjallisuudessa yrittäjällä tarkoitetaan yleensä kasvuhakuista yrittäjää, joita on vain pieni osa kaikista yrittäjistä.

Teoreettisessa akateemisessa tutkimuksessa yrittäjyys yhdistetään innovatiivisuuden ja uusien yritysten perustamiseen. Empiirisessä kirjallisuudessa yrittäjyydellä puolestaan tarkoitetaan ammatin tai elinkeinon harjoittamista ja itsensä työllistämistä. Esimerkiksi osakeyhtiön yhdessä perustaneet henkilöt eivät välttämättä tilastoidu yrittäjiksi. Yrittäjyyden nähdään toisinaan tarkoittavan pieniä ja keskisuuria yrityksiä, mutta nekin liittyvät vain osittain määritelmän mukaiseen yrittäjyyteen. Yrittäjäkäsitteiden erot on syytä havaita, jotta yrittäjyydestä voidaan keskustella analyttisesti.²

Tilastokeskuksen tilastoissa yrittäjäksi määritellään henkilö, joka harjoittaa taloudellista toimintaa omaan laskuun ja omalla vastuulla. Yrittäjä voi olla työnantajayrittäjä tai yksinyrittäjä, kuten ammatinharjoittaja tai freelancer. Osakeyhtiössä toimiva henkilö, joka yksin tai perheensä kanssa omistaa vähintään puolet yrityksestä, luetaan yrittäjäksi.

Yrittäjyysstrategiassa linjaukset kohdistuvat pääsääntöisesti pienten ja keskisuurten yritysten ”perinteisiin omistajayrittäjiin”, jotka omistavat ainakin osan yrityksestä ja työskentelevät ainakin osa-aikaisesti yrityksessä sekä osallistuvat yritystään koskevaan päätöksentekoon. Määritelmä pitää sisällään myös itsenäiset elinkeinon- ja ammatinharjoittajat.³

Yrittäjyyden rakenne on muuttunut vuosikymmenten aikana huomattavasti. Suhtautuminen yrittäjyyteen on muuttunut myönteisemmäksi verrattuna aiempaan. Suomalaiset luottavat yrittäjiin ja selvä enemmistö katsoo, että Suomen tulisi olla maana

---

2 Möttönen (toim.): Yrittäjät Suomessa. Elinkeinovapaudesta yrittäjyisyhteiskuntaan. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu -sarja 268, 2019.

3 Pajarinen & Rouvinen & Ylä-Anttila: Uusyrittäjien kasvuhakuisuus, ETLA, keskusteluaiheita no. 1052, 2006.

yrittäjäystävällisempi. Yrittäjyyttä pidetään riskipitoisena, mutta yrittäjien vaurastumiseen suhtaudutaan aiempaa myönteisemmin.⁴ Erityisesti nuoret suhtautuvat entistä suopeammin yrittäjyyteen, ja yhä useampi harkitsee yrittäjyyttä uravaihtoehtona.⁵

Yritysten merkitys yhteiskunnalle

Yrittäjyys ja yritykset ovat tärkeitä suomalaiselle yhteiskunnalle monestakin syystä. Viime vuosina henkilötyövuosien kasvu on tapahtunut ensisijaisesti yli 10 henkilöä työllistävissä yrityksissä. Tutkimustiedon perusteella uusia työpaikkoja syntyy ennen kaikkea nuoriin yrityksiin, jotka ovat käytännössä aina pk-yrityksiä. Pk-yritykset vastaavat kehittyneissä maissa (OECD-maissa) tyypillisesti noin 60 prosentista työllisyydestä ja 50–60 prosentista arvonlisäyksestä. Yrittäjyys on myös tärkeä keino itsensä työllistämiseksi, ja yksinyrittäjyyden määrä onkin kasvanut merkittävästi. Yksinyrittäjyys on ollut 2000-luvun suurimpia työelämän trendejä, sillä yksinyrittäjien määrä on kasvanut yli 60 000 henkilöllä. Nykypäivän yrittäjät toimivat yhä laajemmissa verkostoissa työllistäen myös toisiaan.

Kuva pk-yritysten roolista ja merkityksestä taloudessa täsmentyy koko ajan. Tarkasteluissa tulee myös ottaa huomioon, että useimmiten eri tilastoissa pk-yrityksiä tarkastellaan erillisinä yrityksinä silloinkin, kun ne ovat konsernin osia. Tämä saa pk-yritysten roolin taloudessa näyttämään suuremmalta kuin niiden rooli on konserneja kokonaisuuksina tarkasteltaessa.

Erityisesti nuoret pk-yritykset ovat monella toimialalla tärkeitä uusien ideoiden ja teknologioiden kehittämisessä ja tuomisessa markkinoille. Toisaalta ei tule unohtaa, että suuret yritykset ovat merkittävästi tuottavimpia, ja suurten yritysten kasvu on kansantalouden kannalta tärkeä väylä kohti korkeampaa tuottavuutta ja hyvinvointia. Suuremmat yritykset ovat pk- ja midcap-yrityksille tärkeitä kumppaneita, koska ne voivat vetureina tuoda uutta osaamista ja asiakkaiden tarpeisiin liittyvää tietoa.

Suuremmat yritykset voivat tukea myös pienempien yritysten vientiä toimimalla vetureina ja siten osaltaan tukea pk-yritysten uudistumista ja kestävästä kasvusta. Isot ja pienet yritykset tarvitsevat toisiaan, koska ne muodostavat usein saumattomasti toimivia arvoketjuja. Huomionarvoista on kuitenkin se, että digitalisaatio muuttaa myös yrittäjyyden dynamiikkaa siten, että nopea kasvu ja skaalautuminen ovat mahdollisia pienemmillekin yrityksille.

⁴ Haavisto: Suomalaiset arvostavat yrittäjyyttä – Enemmistö näkee vaurastumisenkin myönteisesti. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA:n artikkeli, Arvo- ja asennetutkimukset, 1.6.2020.

⁵ Haikkola & Myllyniemi: Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö ja tekijät. Nuorisotutkimusseura No. 225, 2020.

Yritykset ovat tärkeitä yhteiskunnalle myös siksi, että ne mahdollistavat voimavarojen tehokkaan käytön. Mitä tehokkaammin yritykset hyödyntävät voimavarojaan, sitä tuottavampia ne ovat. Tuottavuus syntyy työpaikoilla – yrityksissä ja muissa yhteisöissä, joissa keskeisiä resursseja ovat osaava yritysjohto sekä osaavat työntekijät. Tärkeää on myös investoiminen tulevaisuuteen, uusien innovaatioiden ja ratkaisujen hyödyntäminen, sekä ennen kaikkea yrittäjän into tavoitella kasvua ja sietää siihen liittyvää riskiä sekä kyky ajatella strategisesti, myös globaaleilla markkinoilla.

Yritysten kansainvälistyminen edellyttää tuottavuuden korkeaa tasoa. Myös kestävän kasvun edellytyksenä on tuottavuus. Vain tuottavuus voi aikaansaada yrityksille sellaista kilpailuetua, että yritysten kannattaa työllistää lisää uusia työntekijöitä tai investoida uusiin koneisiin ja laitteisiin sekä toimitiloihin. Yhä useammin investoinnin kohde voi olla myös aineeton. Kasvu syntyy yritysten sisällä tai yritysten välisissä verkostoissa.

Yrittäjyyden toimintaympäristö ja yrittäjyyspolitiikka

Yritysten kasvu- ja uudistumishalukkuuteen voidaan vaikuttaa pääsääntöisesti yrittäjyyspolitiikan toimilla, jotka lisäävät yrittäjien luottamusta siihen, että yrittäjyyden toimintaympäristö on johdonmukainen, kannustava ja ennakoitavissa oleva. Yrittäjien harkintaan toimintaympäristön kannustavuudesta vaikuttavat ratkaisut liittyen esim. työmarkkinoihin, sääntelyyn, yritysten kilpailukykyyn, verotukseen, rahoitusjärjestelmiin sekä kilpailuun markkinoilla.

Yritysten toimintaympäristön muutos on nopeutunut ja tullut vaikeammin ennakoitavaksi. Yrittäjyyttä, yrityksiä ja niiden kautta koko taloutta muovaavia muutosvoimia ovat mm. ilmastonmuutos, teknologian kehitys ja erityisesti digitaalisen teknologian kehitys, globalisaatio, ikääntyminen ja kaupungistuminen sekä julkisen talouden paineet. Perinteisten pääoman rinnalle on noussut uusia merkittäviä immateriaalisia pääomalajeja kuten data, joka luo uusia mahdollisuuksia yrittäjyydelle mutta haastaa yhteiskuntaa ja sen normistoa monilla tavoin.

Muutosvoimat vaikuttavat yritysten liiketoimintamalleihin ja kilpailuun, ja niillä on vaikutus myös työn ja tuotannon organisointiin sekä alueellisen kehitykseen. Muutosvoimat lisäävät osaamisvaatimuksia kaiken kokoisissa yrityksissä. Toisaalta muutosvoimat ja niihin reagointi tarjoavat myös suuria mahdollisuuksia yritystoiminnalle ja koko yhteiskunnan kehittymiselle.

Yksi merkittävä muutosvoima on myös monipaikkaisuus, jonka kehittymisessä on yrittäjyydellä merkittävä rooli. Digitaalisesti toimiva yritys mahdollistaa paikkariippumattoman liiketoiminnan.

Toisaalta digitaalinen kehitys mahdollistaa myös monipaikkaisen asumisen. Monipaikkainen asuminen ja etätyö ovat voimakkaasti kasvamassa. Koronapandemia on vaikuttanut myös monipaikkaisuutta vahvistavasti ja nähtäväksi jää, tuleeko siitä iso pysyvä muutos. Joka tapauksessa monipaikkaistuminen muuttaa myös aluetaloutta, ja monipaikkaisuuden tietoinen kehittäminen voi tehdä siitä alueiden elinvoima- ja vetovoimatekijän.

Myös koronapandemia on eräänlainen muutosvoima, joka on jopa vauhdittanut ja voimistanut muita muutosvoimia. Keskeistä on, että yritykset, jotka ymmärtävät muutoksiin liittyvät mahdollisuudet ja kykenevät hyödyntämään niitä liiketoiminnassaan, menestyvät tulevaisuudessa parhaiten.

Yrittäjyyttä tarkastellaan myös EU-tasolla. EU:n komissio julkaisi maaliskuussa 2020 tiedonannon pk-yritysstrategiasta, joka määrittää EU:n yrittäjyys- ja pk-yrityspolitiikan suuntaaviivat tuleville vuosille. Pk-yritysstrategia julkaistiin osana ns. teollisuuspolitiikkapakettia, jonka muina osina olivat tiedonannot teollisuusstrategiasta, sisämarkkinoiden esteistä sekä sisämarkkinasääntelyn toimeen- ja täytäntöönpanosta. Näin pk-yrityspolitiikka on kytketty laajempaan elinkeinopolitiikan kokonaisuuteen ja tarkoituksena on, että pk-yritykset huomioidaan laajemmin myös muiden politiikkalohkojen valmistelussa.

EU:n pk-yritysstrategian keskiössä on kaksoissiirtymä kestävään ja digitaaliseen talouteen ja pk-yritysten valmiuksien ja kyvykkyyksien kehittäminen vastaamaan siirtymän edellyttämiin haasteisiin. Muina painopisteinä ovat hallinnollisen taakan vähentäminen, markkinoillepääsyn edistäminen sekä pk-yritysten rahoituksen parantaminen.

EU:n pk-strategian tavoitteet ovat yhtäläiset kansallisen yrittäjyys- ja pk-yrityspolitiikan tavoitteiden kanssa. EU:n pk-strategia sisältää lukuisia toimenpiteitä, jotka ovat parhailaan valmisteilla tai käynnistymässä. Sen vuoksi on tärkeää seurata ja laajasti osallistua EU-tason politiikkatoimien valmisteluun ja hyödyntää EU-tason toimenpiteet kansallisen pk-yrityspolitiikan tukena ja suomalaisten pk-yritysten ja yrittäjyyden edistämisen hyväksi.

2 Tilannekuva

Yrittäjyysstrategiassa pyritään kuvaamaan monipuolisesti yrittäjyyden tilaa sekä yrittäjyyden mahdollisia haasteita tai ongelmakohtia, jotka ovat tärkeitä pidemmän aikavälin kehityksessä.

2.1 Suomen talouden suuret haasteet ja yrittäjyys

Yrittäjyyspolitiikalla voidaan puuttua eräisiin talouden pidemmän aikavälin ongelmiin, kuten alhaiseen työllisyyteen ja mataliin investointeihin sekä heikkoon tuottavuuskehitykseen. Seuraavassa on tarkasteltu pidemmällä aikavälillä Suomen talouden suurimpia haasteita, jotka liittyvät työvoiman saatavuuteen ja kohtaantoon sekä tuottavuuskehitykseen. Tunnistetuilla haasteilla on suuri merkitys yrittäjyyden toimintaympäristön kehitykseen.

Työvoiman saatavuus ja kohtaanto

Suomen työmarkkinat ja talous eivät ole suoriutuneet erityisen hyvin avoimien työpaikkojen täyttämisestä. Avoimien työpaikkojen määrä ja työttömyys ovat olleet samaan aikaan korkealla tasolla, mikä kertoo vakavasta kohtaanto-ongelmasta. Syitä kohtaanto-ongelmille on tunnistettavissa kolmenlaisia: työttömät ja työpaikat sijaitsevat eri alueilla (alueellinen kohtaanto), työnhakijoiden osaaminen ja työnantajien tarpeet eivät kohdata (ammattillinen kohtaanto) tai työttömät eivät hae avoimia työpaikkoja (kannustin- ja informaatio-ongelmat). Eräs syy kohtaanto-ongelmalle on myös se, että osa työpaikoista on työehdoiltaan ja -olosuhteiltaan sellaisia, etteivät työnhakijat halua hakea niihin. Työnhakijat voivat esimerkiksi kokea työajat hankaliksi, palkkauksen huonoksi tai työpaikan maine voidaan kokea huonoksi tai ala huonomaineiseksi.

Vuonna 2020 tehty tutkimus ei paljastanut työvoiman alueellisessa liikkuvuudessa ilmenneitä pullonkauloja, joita voitaisiin hoitaa yleisillä liikkuvuuden lisäämiseen tähtäävillä toiminnoilla. Alueellisten työmarkkinoiden viimeaikainen kehitys viittaa siihen, että alueellinen kohtaanto ei olisi ensisijainen ongelma Suomen työmarkkinoilla. Työmarkkinoiden kohtaanto on heikentynyt eniten alueilla, joille työvoiman liikkuvuus suuntautuu. Työttömien liikkuvuutta edistävien toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi kuitenkin tutkia koeasetelmien avulla, sillä niistä tiedetään vähän.⁶

⁶ Alasalmi & al.: Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:12.

Pk-yrityksillä ja erityisesti nuorilla pk-yrityksillä on ollut tärkeä rooli työllistäjinä. Viime vuosina uudet työpaikat ovat syntyneet nuoriin pk-yrityksiin. Nuorten kasvuyritystenyritysten keskuudessa on tyypillistä korkea työpaikkojen bruttosyntymäaste, mutta myös työpaikkojen tuhoutumisaste on korkea⁷, mikä tarkoittaa, että pk-yritysten työllisyyteen sisältyy kasvun lisäksi turbulenssista aiheutuvaa epävarmuutta työntekijöissä.

Kehitys mikroyritysten henkilöstömäärässä on ollut vastakkainen kuin muissa pk-yrityksissä. Henkilöstön määrä on vähentynyt mikroyrityksissä. Mikroyritykset ovat vuoden 2008 jälkeen kohdatessa rakennemuutoksessa vaimentaneet suurten yritysten irtisanomisten vaikutuksia ja rakentaneet uudessa tilanteessa kestäväää ja kasvavaa liiketoimintaa. Mikro- ja pk-yritysten rooli korostuu suurissa muutoksissa, kuten esimerkiksi globaalissa korona-kriisissä.⁸

Yksinyrittäjien määrä on kasvanut huomattavasti koko 2000-luvun. Tilastojen mukaan vaikuttaisi jopa siltä, että yrittäjyys olisi tullut vastasykliseksi BKT:n kehitykselle. BKT:n las-kiassa voimakkaasti näyttäisi siltä, että yksinyrittäjien ja työnantajayrittäjien määrä kas-voisi. Tämä voisi viitata siihen, että työttömyyden lisääntyessä osa työntekijöistä siirtyy yrittäjiksi.

Kun tarkastellaan työllistämistä toimialoittain, Suomessa työvoimaa lisäävistä toimialoista korostuvat palvelu- ja rakennusala. Työpaikat ovat olleet pääsääntöisesti kokoaikaisia ja toistaiseksi voimassa olevia.

Väestörakenteen kehitys eli työikäisen väestön määrän supistuminen vaikuttaa heiken-tävästi työvoiman saatavuuteen ja julkisen talouden kestävyysasteeseen. Nykyistä korkeam-malla nettomaahanmuutolla voidaan kompensoida väestörakenteen muutoksen aiheut-tamia ongelmia. Erityisesti koulutus- ja työperäisen maahanmuuton edistämällä voidaan vastata työmarkkinoiden osaamistarpeisiin sekä tukea innovaatiotoimintaa, kasvua ja kansainvälistymistä.

Työvoiman tarve voi muuttua nopeasti lyhyellä aikavälillä. Muutokseen voivat vaikuttaa erilaiset kriisit kuten koronapandemia, jonka osalta arvoitiin, että kriisin aikainen työttö-myyden lisääntyminen voi muuttua kriisin jälkeen työvoimapulaksi. Arvioiden mukaan

7 Haltiwanger & al.: High Growth Young Firms: Contribution to Job, Output, and Produc-tivity Growth, teoksessa Haltiwanger & al.: Measuring Entrepreneurial Businesses: Current Knowledge and Challenges, 2017.

8 Oulun yliopiston Kerttu Saalasti-instituutin lausunto Yrittäjyysstrategian lausuntopyyn-töön 9.4.2020, VN/7821/2019.

näin kävisi sitä todennäköisemmin mitä erilaisempaa uusi kriisin jälkeinen työvoiman kysyntä rakenteeltaan olisi ja mitä suuremmaksi työttömyys ja työvoiman ulkopuolelle ajautuminen kriisin aikana muodostuisi.

Syksyllä 2021 pahimman kriisin jälkeen on yhä useampi yritys ilmoittanut, että on vaikeuksia saada osaavaa työvoimaa. Talouden nopea piristyminen on tuonut esiin työvoiman saatavuusongelmat. Kauppakamareiden jäsenyrityksille suunnatun kyselyn mukaan lähes 75 prosenttia yrityksistä kokee pulaa tai paljon pulaa osaavasta työvoimasta. Jopa 68 prosenttia yrityksestä arvioi, että pula osaavasta työvoimasta on rajoittanut yritysten kasvua ja liiketoimintaa. Tilanne on heikentynyt merkittävästi vuoden takaisesta, jolloin noin 50 prosenttia ilmoitti kärsivänsä osaavan työvoiman pulasta.⁹ Osaavan työvoiman saatavuudella on keskeinen merkitys niin innovaatiotoiminnassa kuin tuotannon laajenemisessa. Suomessa on osaajavaje useilla tasoilla ja aloilla. Erityisesti osaajavaje näkyy vaativimmissa innovaatio- ja TKI-panostuksia edellyttävissä tehtävissä.¹⁰

Pidemmällä aikavälillä työvoimapula voi kurjistaa talouden kasvua. Opetushallituksen Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035 –raportin mukaan työmarkkinoilta poistuville ei riitä korvaajia. Työllisten määrä vuonna 2016 oli työssäkäyntitilaston mukaan 2,276 miljoonaa. Työllisten määrän ennakoitaan kasvavan 115 000 henkilöllä vuosina 2016–2035. Samana aikana poistuma vuoden 2016 työllisistä on 1,04 miljoonaa henkilöä, mikä on 46 prosenttia vuoden 2016 työllisten määrästä. Työllisten määrän kasvun ja työvoimapoistuman seurauksena työpaikkoja avautuu vuosina 2017–2035 ennakoititilosten mukaan noin 1,15 miljoonaa. Avautuvien työpaikkojen määrä on keskimäärin 60 600 vuodessa.¹¹

Työvoiman tarjontaa ja kohtaantoa kohentavilla toimilla voidaan vaikuttaa saatavilla olevan työvoiman määrään lyhyemmällä aikavälillä ja nämä toimet ovat siten tärkeä osa kasvupolitiikkaa.¹² Pidemmällä aikavälillä tulee löytää ratkaisu myös vähenevään väestön määrään, sillä väestön väheneminen on myös uhka hyvinvointitaloudelle. Valtioneuvostolle tehdyn Etlan tutkimuksen mukaan väestörakenteen muutos hidastaa talouskasvua 2040-luvulta alkaen pysyvästi, jos syntyvyys ei kasva merkittävästi, maahanmuutto

9 Valtonen: Osaajia Suomen rajojen ulkopuolelta - Osaamiseen perustuvan maahanmuuton vauhdittaminen. Keskuskauppakamarin kysely jäsenyrityksille osaajapulasta, 31.8.2021.

10 Kestävän kasvun työryhmä, Ala-Pietilä & al.: Kestävä talouskasvu ja hyvinvointimme tulevaisuus, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:12.

11 Hanhijoki: Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035 - Osaamisen ennakoitifoorumien ennakoititiloksia tulevaisuuden koulutustarpeista. Opetushallitus raportit ja selvitykset 2020:6.

12 Vihriälä, Vesa & al.: Talouspolitiikan strategia koronakriisissä, valtioneuvoston julkaisuja 2020:13.

ei lisääntynyt eikä maahanmuuttajien työllisyys kohene. Talouskasvun hidastuminen vähentää verotuloja ja heikentää hyvinvointivaltion rahoitusta samaan aikaan, kun moninkertaistuva vanhusväestö lisää palvelujen tarvetta.¹³

Investoinnit ja tuottavuus

Investointien ja tuottavuuden heikko kehitys on Suomen talouskehityksen pitkän aikavälin toinen suuri huolenaihe. Talouden kasvu – jonka mittarina pidetään BKT:n kasvua – voi syntyä joko tehdyn työn kasvulla tai työn tuottavuuden kasvulla. Talouskasvun ja varsinkin hyvinvoinnin kehityksen kannalta näistä tärkeämpi on työn tuottavuuden kasvu.

Työn tuottavuuden kehitys pohjautuu merkittävältä osin innovaatioihin. Innovaatiot syntyvät esimerkiksi yrityksissä tehtävän tutkimus- ja kehitystyön tuloksina tai soveltamalla uutta teknologiaa, joilla yritykset pyrkivät tehostamaan prosessejaan ja parantamaan tuotteidensa laatua ja näin parantamaan yrityksen tuottavuutta. Tärkeä innovaatioiden lähde on myös muualla kehitetyn teknologian hyödyntäminen, johon tarvitaan lisäksi myös yritysten omaa innovointia.¹⁴

Tuottavuuden mekanismit vaikuttavat tuottavuuden kasvamiseen laajemminkin kuin vain yksittäiseen yritykseen. Sen lisäksi, että yrityksen oma tki-panostus kasvattaa yrityksen tuottavuutta, voi yksittäisen yrityksen tekemä tki-panostus levitä muihin yrityksiin ja kohottaa myös näiden yritysten tuottavuutta. Tällöin koko kansantalouden hyöty saattaa olla suurempi kuin yksittäisen yrityksen panostuksesta saama tuotto. Kolmas kansantalouden tuottavuutta kohottava mekanismi on resurssien uudelleen kohdentuminen yritysten välillä eli ns. ”luova tuho”. Osa kansantalouden tuottavuuden kasvusta syntyy siitä, että työvoima ja muut resurssit siirtyvät heikommin tuottavista yrityksistä innovaatioitoiminnalla tuottaviksi tullessiin yrityksiin.¹⁵

Keskeistä on, että kun kehitetään uusia tuotteita tai parannetaan tuotteen laatua ja tehostetaan valmistusta, syntyy jotakin sellaista, mitä asiakkaat arvostavat. Parantuneen laadun paras mittari on asiakkaan arvostus, mikä toimivilla markkinoilla näkyy parempana hintana ja kohonneena arvonlisäyksenä. Tuotannon tehostuminen puolestaan alentaa tuotteen hintaa ja parantaa asiakkaan kuluttajajäljäämää tätä kautta.

13 Valkonen & Lassila: Väestön ikääntymisen taloudelliset vaikutukset, valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:36.

14 Aghion & Jaravel: Knowledge spillovers, innovation and growth. *The Economic Journal*, 2015.

15 Maliranta: R&D, International Trade and Creative Destruction – Empirical Findings from Finnish Manufacturing Industries. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 2005.

Keskeistä tulevaisuudessa on ymmärtää, mistä asiakasarvo syntyy. Arvon luomiseen perustuvan kilpailukyvyyn liittäminen pelkästään tuotteiden laatuun antaa arvon luomisen mahdollisuuksista turhan kapean tuotanto- ja teknologialähtöisen kuvan. Asiakkaan tarpeet, kokemukset ja toimintaympäristö jäävät usein liian vähälle huomiolle.¹⁶ Etenkin riski syntyy, jos tuotteen laatua tavoitellaan vain teknisten ominaisuuksien muodossa tai nojaten vain tuotantoprosessin teknisiin piirteisiin.

Perinteiset yritystoiminnan mallit – tuotantoprosessien ja talouden hiominen – ovat muuttumassa asiakastarpeen tunnistamiseen perustuvaan toimintaan. Asiakkaan – tuotteiden tai palveluiden loppukäyttäjän – asettaminen kehittämisen lähtökohdaksi on iso ajattelutavan muutos, joka haastaa vallalla olevan tuotanto- tai teknologialähtöisen ajattelun.

Yhteiskunnalla on useita politiikkavälineitä, joilla vaikutetaan tuottavuuden kasvumekanismeihin. Perinteisimpiä keinoja ovat tki-rahoitus sekä osaamista lisäävä koulutuspolitiikka. Toimivat rahoitusmarkkinat ovat myös tärkeitä innovaatioille.¹⁷ Koska pääomamarkkinat eivät toimi kaikissa tilanteissa täydellisesti, hankkeita saatetaan joutua toteuttamaan pienemmässä mittakaavassa kuin kyseiselle yritykselle ja koko kansantaloudelle olisi optimaalista.¹⁸ Täydentävä keino on tukea yritysten tki-toimintaa avustuksilla, korkotuilla, lainoilla, takauksilla, oman pääoman ehtoisella rahoituksella, verotuella tai muilla järjestelyillä, jotka sisältävät taloudellista tukea.¹⁹

Rahallisten resurssien ohella tärkeitä ovat reaaliset resurssit, joilla tehdään tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita. Niistä ratkaisevin on usein työvoima. Suomalaisiin yritys- ja toimipaikka-aineistoihin perustuvasta analyysistä ilmenee, että työvoiman koulutustason kohottaminen kiihdyttää yrityksen tai toimipaikan tuottavuuden kasvua pidemmällä aikavälillä. Selkeimmin tämä näkyy silloin, kun yritykseen on palkattu korkeasti koulutettua työvoimaa tekniseltä tai luonnontieteelliseltä alalta.²⁰

16 Tarjanne & Englund: Arvoa synnyttävän liiketoiminnan lähteillä. Työ- ja elinkeinoministeriön oppaat ja muut julkaisut, ISSN 2342-7914, 4/2018.

17 Aghion, Van Reenen & Zingales: Innovation and Institutional Ownership. *American Economic Review*, 2013.

18 Einiö, Maliranta & Toivanen: Yritystuet ja yritystoiminta. T&Y Talous ja yhteiskunta, 2013.

19 Rothovius & al: Virkamiesselvitys yritystuista ja niiden vaikutuksista, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 22/2017.

20 Maliranta: Micro level dynamics of productivity growth: An empirical analysis of the great leap in Finnish manufacturing productivity in 1975–2000. Helsinki School of Economics, 2003.

Tulokset kertovat siitä, että tki-toimintaan osallistuvien työntekijöiden rekrytointi on yrityksen investointi tuleville vuosille, ja tulokset näkyvät parhaimmillaan kiihtyneenä tuottavuuden kasvuna. Koulutuspolitiikka vaikuttaa tuottavuuteen, mutta tärkeintä on, että panostetaan molempiin toimiin samanaikaisesti.

Koulutus- ja innovaatiopolitiikan ohella on kiinnitettävä huomiota myös kilpailuun markkinoilla. Rahoituksen saatavuus ja osaava työvoima ovat yritysten menestyksellisen innovaatiotoiminnan tärkeitä edellytyksiä, mutta lisäksi yritykset tarvitsevat innovaatiokannusteita. Kilpailun lisääminen ja markkinoiden avaaminen voivat synnyttää yrityksille pakkoa innovointiin, mutta samaan aikaan ne tuovat innovaatiotoiminnassaan onnistuneille yrityksille myös mahdollisuuksia taloudellisesti menestykselliseen liiketoimintaan.²¹ Markkinoiden laajentaminen tarjoaa yritystasolla edellytyksiä sellaiselle yritysstruktuurien muutokselle, joka parantaa kansalaisten hyvinvointia kansantaloudessa.^{22 23} Innovaatiotoiminnassa tavoitteiden painopisteet ovat siirtyneet viime aikoina taloudellisista argumenteista (yritystoiminta, kasvu, tuottavuus) tavoitteisiin, joissa pyritään innovoimalla vastaamaan yhteiskunnallisesti (ilmastonmuutoksen ja pandemian torjunta, kestävyysvaje) tärkeisiin haasteisiin.

Innovointia voidaan tarkastella myös työelämäinnovaatioiden näkökulmasta. Työelämäinnovaatiot ovat strategisiksi miellettyjä ja osallistavia muutoksia organisaation käytännössä, joilla organisaatiota johdetaan ja organisoidaan. Lisäksi inhimillisiä voimavaroja ja muita resursseja hyödynnetään tavalla, joka samanaikaisesti auttaa parantamaan organisaation toiminnan tuloksellisuutta ja työelämän laatua. Työelämäinnovaatioita ja siihen liittyviä käytäntöjä systemaattisesti soveltavat yritykset ovat muita edellä tuloksellisudessa ja työelämän laadussa. Työn ja työhyvinvoinnin kehittämissuunnitelman (TYÖ2030-ohjelma) tavoitteena hallitusohjelmassa on mm. vauhdittaa toimintatapojen uudistamista ja uuden teknologian hyödyntämistä työpaikoilla.

Tuottavuuskehitys Suomessa

Monista vahvuuksistaan huolimatta on Suomen suhteellinen asema innovaatioiden tuottajana ja hyödyntäjänä heikentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana. Erityisesti yksityisen sektorin mutta myös julkisen sektorin panostukset innovaatiotoimintaan ovat

21 Aghion & al.: The heterogeneous impact of market size on innovation: evidence from French firm-level exports. National Bureau of Economic Research, No. 0898-2937, 2018.

22 Baqaee & Farhi: The Darwinian Returns to Scale. NBER Working Paper, w27139, 2020.

23 Tuottavuuslautakunnan raportti, Stenborg & al.: Tuottavuus ja kilpailukyky Suomessa. Mistä kilpailukyky koostuu ja mihin sitä tarvitaan? Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:81.

vähentyneet. Samanaikaisesti koulutustason nousu on pysähtynyt suhteessa muihin kehittyneisiin maihin esimerkiksi korkeakoulutettujen väestöosuudella mitattuna. Suomi on vajonnut keskitason maaksi.²⁴

Investoinnit, mukaan lukien aineettomat investoinnit, ovat Suomessa kehittyneet jo pitkään heikommin kuin tärkeimmissä vertailumaissa. Käytännössä yritysten investoinnit ja tuottavuus eivät ole kasvaneet 10 vuoteen.²⁵ Tuottavuuden kasvun hidastuminen ei ole pelkästään suomalainen ilmiö vaan paljastuu useampien teollisuusmaiden tilastoista.²⁶

Suomen elintaso mitattuna BKT:lla henkeä kohden on noin 10 prosenttia Ruotsia alempana, mikä aiheutuu yksinomaan alemmasta työn tuottavuudesta. Työpanoksen määrä työtunteina henkeä kohden mitattuna on samalla tasolla muiden maiden kanssa. Tuottavuusero Ruotsiin näyttäisi kuvastavan eroa talouksien toimialarakenteesta: viimeisten kymmenen vuoden aikana tehdasteollisuuden tuottavuus ei ole noussut, mutta sen sijaan markkinaehtoisten palvelujen tuottavuus on parantunut. Ruotsissa markkinaehtoisten palvelujen BKT-osuus on Suomea suurempi.

Eryteisesti ero tuottavuudessa ja kasvussa on syntynyt nk. tietointensiivisissä palveluissa. Tietointensiivisille palveluille tärkeitä ajureita ovat globaalisti uudet kasvuyritykset ja ennakkoluuloton yrittäjyys. Ennen kaikkea tämä kertoo erilaisesta toimialojen rakenteesta, joka on myös Suomessa muuttumassa enemmän markkinaehtoisempien palveluiden suuntaan. Markkinapalvelujen osuus kokonaistuotannon arvosta on Suomessa nyt tasolla, jolla se oli Ruotsissa jo 1990-luvun lopussa. Toimialarakenteiden erilaisuuksien lisäksi ICT-investointien osuus kaikista investoinneista on Suomessa puolet pienempi kuin Ruotsissa ja kolmasosan pienempi kuin Yhdysvalloissa. T&k-menojen BKT-osuus on pudonnut Suomessa pienemmäksi kuin Saksassa ja Ruotsissa.

Erilainen toimialarakenne selittää myös eroavaisuuksia kone-, laite- ja rakennuskannassa ja henkisten omaisuustuotteiden kannassa. Yritykset ovat Suomessa pääomavaltaisempia kuin muualla. Kone-, laite- ja rakennuskannan suhde nettoarvonlisäykseen on Suomessa korkeampi kuin verrokkimaissa Saksassa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa. Investoinnit koneisiin, laitteisiin ja rakennuskantaa ovat hidastuneet talouskasvun hidastuessa. Investoinnit ovat supistuneet myös tehdasteollisuuden osuuden supistuessa. Pääomakannan supistumiseen vaikuttaa myös työikäisen väestön väheneminen mikä vähentää investointien

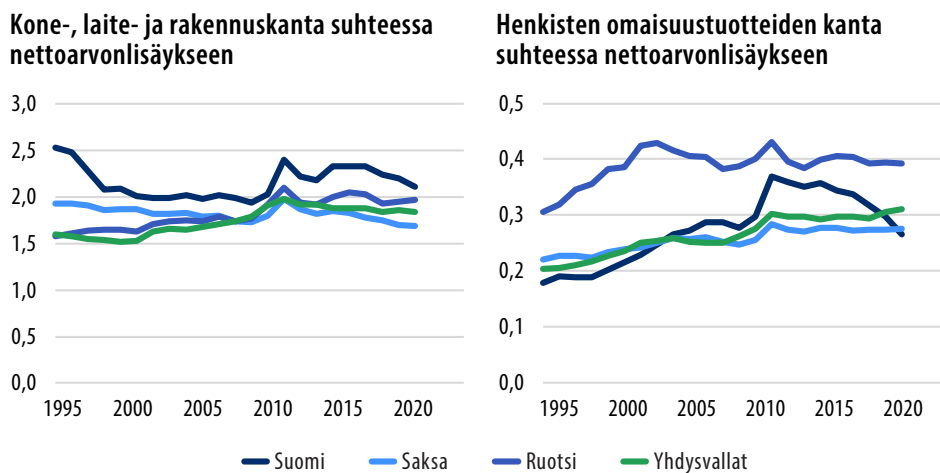
24 Vihriälä & al.: Talouspolitiikan strategia koronakriisissä. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:13.

25 Hetemäki: Investointien edistäminen, valtiosihteeri Martti Hetemäen investointien edistämistä koskeva selvitys.

26 Kaitila & al.: Suomen kasvu – menetetty vuosikymmen ja lähivuosien mahdollisuudet. ETLA Raportti No. 87, 2018.

tarvetta. Investoinnit henkisiin omaisuustuotteisiin ovat Suomessa pudonneet verrokkimaista pienimmiksi. Ruotsissa henkisten omaisuustuotteiden kannan suhde arvonlisäykseen on suurempi kuin muissa maissa. Ruotsin Suomea korkeampi investointiaste selittyy investoinneilla ohjelmistoihin, tietokantoihin, tutkimukseen ja kehittämiseen. Pääomakannalla mitaten Suomessa on pulaa edellä mainituista investoinneista eikä niinkään aineellisista investoinneista. Erityisen heikosti ovat kasvanet tk-investoinnit.²⁷

Kuvio 1. Investoinnit koneisiin, laitteisiin ja henkiseen pääomaan. (Lähde: Pohjola: Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:5.)

Yksi selitys Suomen alhaisemmalle tuottavuudelle on korkean tuottavuuden yritysten liian vähäinen määrä suhteessa keskeisiin vertailumaihin. Suomi on jäänyt jälkeen keskeisistä verrokkimaista ja globaalista eturintamasta. Teollisuudessa, toisin kuin monilla palvelu-aloilla, tuottavuus on hyvää kansainvälistä tasoa. Erityisesti digitaalisilla palvelu-aloilla Suomi on jäänyt verrokkimaista jälkeen. Tuottavuuden eturintaman saavuttaminen edellyttää rakenteiden uudistamista mm. kilpailun edistämistä, innovointia ja työvoiman liikkuvuutta. Osasyynä Suomen verrokkimaita alempaan tuottavuuteen ja huonompaan tuottavuuden kehitykseen on voimavarojen eli pääoman ja työn huonompi kohdentuminen korkean tuottavuuden toimipaikkoihin: tuottavimmat yritykset ovat kansatalouden kannalta

²⁷ Pohjola: Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:5.

liian pieniä ja työvoimaa on nettomielessä siirtynyt pois hyvin tuottavista toimipaikoista huonommin tuottaviin. Voimavarojen kohdentumisen heikentyminen alkoi 2000-luvun alussa mutta on sittemmin hieman kohentunut.²⁸

Etlan selvityksessä tarkastellaan investointien kehitystä Suomessa 2010-luvulla. Raportin mukaan investoinnit suhteessa talouden kokoon (arvonlisään) pienuivat rakentamista lukuun ottamatta. Investointien painopiste siirtyi teknologiasta rakentamiseen kahdesta syystä. Toisaalta sähköteknisen teollisuuden tuotekehityspanokset vähenivät voimakkaasti. Toisaalta korkotason lasku kanavoitui voimakkaammin rakentamiseen kuin yritysten investointeihin. Yritysten investoinnit suhteessa omaan arvonlisäänsä eivät laskeneet, mutta sektori pieneni suhteessa muuhun talouteen. Sähköteknisen teollisuuden tuotekehityksen vähenemisen tärkein syy on matkapuhelinten Symbian-käyttöjärjestelmän häviäminen globaalissa kilpailussa. Raportin mukaan yritysten ei tule välttää kilpailua, sillä kilpailullinen ympäristö yleisesti ottaen toimii yrityksille investointikannustimena. Etlan raportin mukaan 2010-luvulla alkanut työikäisen väestön väheneminen ei selitä investointien romahdusta, mutta sillä on tekemistä investointien hitaan toipumisen kanssa. Investointien määrän lisääminen edellyttää panostamista talouskasvun näkymiin, kuten kilpailukykyyn ja työn tarjonnan lisäämiseen.²⁹

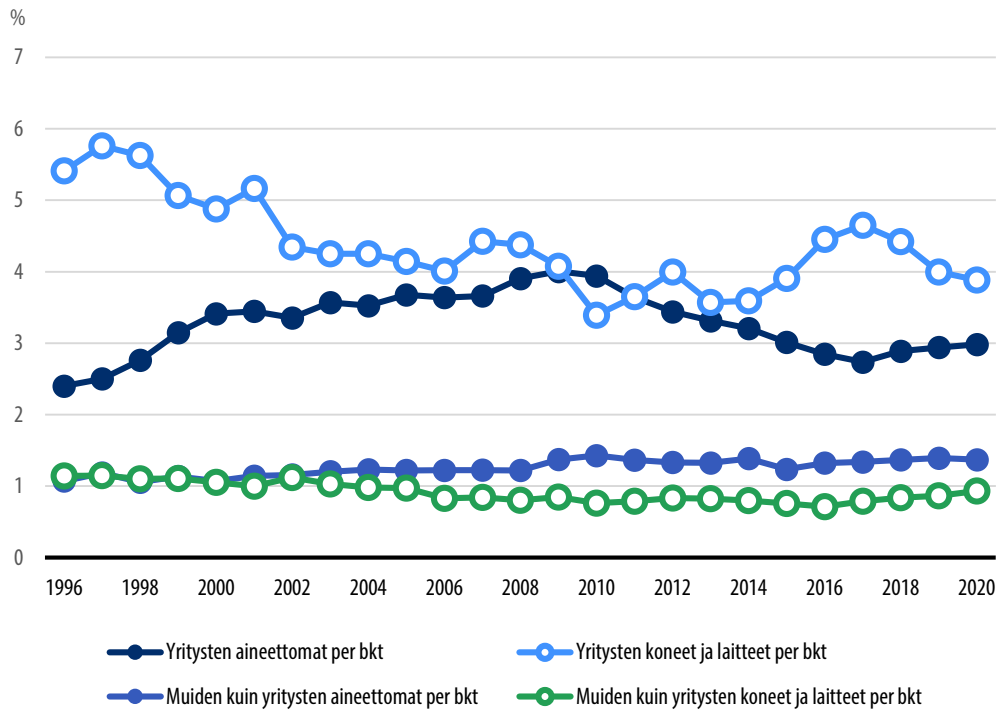
---

28 Tuottavuuslautakunta, Stenborg & al.: Tuottavuus ja voimavarojen kohtaanto – Digitaalisten palveluiden tuottavuudentaso ja kehitys Suomessa heikko. Valtiovarainministeriön julkaisu 2021:58.

29 Kangasharju & al.: Kilpailu, ikääntyminen ja investointien vähäisyys. ETLA Raportti No. 119, 2021.

Kuvio 2. Yritysten ja muun talouden investoinnit per markkinahintainen bkt, %. (Lähde: Kangasharju, Ali-Yrkkö, Koski & Kuusi: Kilpailu, ikääntyminen ja investointien vähäisyys. ETLA Raportti No 119)

Viime vuosikymmenten tuottavuuskasvun hidastumiseen OECD-maissa on etsitty syitä kasvaneesta tuottavuuden eriytymisestä ja hidastuneesta yritysdynamiikasta. Huomio on suuntautunut aiempaa enemmän heikosti kannattaviin ns. zombi-yrityksiin ja niiden markkinoita tukahduttaviin vaikutuksiin. *Zombi-yritykset* määritellään kirjallisuudessa useimmiten niin, että ne ovat vähintään 10-vuotiaita yrityksiä, joiden liiketuloksen suhde korkokuluihin on kolmena peräkkäisenä vuonna alle yhden. Eräs näkökulma tuottavuuden alenemiseen on se, että yrityskuoleman partaalla roikkuvat ns. zombi-yritykset voivat estää muiden yritysten markkinoille tulon sekä toimialan investointeja ja kasvua.

Tilastokeskuksen mukaan zombi-ilmiön kasvu on havaittavissa myös Suomessa, joskin yhteenvetona voidaan todeta, että Suomessa zombi-ilmiö ei näytä tarkemmin tarkasteltuna niin huonolta kuin voisi muiden maiden tulosten perusteella päätellä. Tilastokeskuksen tutkimusaineistojen mukaan zombit ovat etupäässä yrityksiä, joilla on vain tilapäisesti alhaiset tuotot korkomenoihin nähden. Tutkimusten johtopäätösten mukaan Suomessa

tuottavuuden eturintamassa ei ole tapahtunut samanlaista tuottavuuden eriytymistä kuin muissa maissa on havaittu.³⁰ Nähtäväksi jäävätkin koronakriisin vaikutukset yritysten velkataakkaan ja zombi-yritysten kehitykseen.

Yritysten pitkittyneisiin huonon kannattavuuden ajanjaksoihin tulee kiinnittää jatkossa huomiota. Suomen Pankin selvityksessä viitattiin yritystukien mahdollisiin haittavaikutuksiin sekä muihin tekijöihin, kuten markkinoille tulon esteisiin, mahdollisiin kartelleihin, julkisen vallan hankkeiden kilpailutuksessa ilmeneviin puutteisiin jne. Taustalla voi olla myös yritysverotukseen liittyviä tekijöitä. Näiden tekijöiden merkitystä on saatettu aliarvioida ajatteleamalla, että niiden vaikutukset rajoittuvat vain paikallisiin hyvinvointitappioihin ilman kokonaistaloudellista merkitystä.³¹ Myös tulevilla inflaatio- ja korkokehityksellä on vaikutuksensa siihen, miten matalamman tuottavuuden yritykset selviytyvät.

2.2 Yrittäjyyden toimintaympäristö

Yrittäjyyden toimintaympäristö on laaja kokonaisuus tekijöitä, jotka vaikuttavat yritysten näkymiin työllistää, kehittää, investoida, kasvaa ja kansainvälistyä. Toimintaympäristön tekijät ovat yleensä sellaisia, joihin yritys ei voi vaikuttaa (makroympäristön tekijät, esim. poliittinen ja yhteiskunnallinen ympäristö). Toisessa ääripäässä yritysten toimintaympäristöä ovat yritysten sisäiset tekijät (liikeidea, yrityskulttuuri), joihin yrityksillä on mahdollisuuksia vaikuttaa. Yrittäjyysstrategian tilannekuvassa on keskitytty sellaisiin tekijöihin toimintaympäristössä, joihin julkinen sektori voi päätöksillään vaikuttaa.

Seuraavassa on tarkasteltu tilannekuvaa yritysrakenteen, sääntelyn, kilpailun, osaamisen, sosiaaliturvan, uuden alun sekä yrityspalveluiden ja yrittäjyyden yleisten edellytysten näkökulmasta. Toimintaympäristön tilannekuvaa on avattu tarkemmin liitteessä 1.

Yritys rakenne on Suomessa keskimääräinen verrattuna muihin maihin. Yksinyrittäjyys on ollut 2000-luvun suurimpia työelämän trendejä, sillä yksinyrittäjien määrä on kasvanut yli 60 000 henkilöllä. Ylipäätään yritysten määrä on lisääntynyt viimeisen lähes 30 vuoden ajanjaksolla. Kun otetaan huomioon yritysten omistusrakenteet, on havaittavissa, että suurten itsenäisten yritysten osuus on supistunut. Noin 2/3 jalostusarvosta tuotetaan

30 Nurmi & Vanhala & Virén: Kaksi kolmesta toipuu, yksi lopettaa – zombi-yritykset Suomessa pelättyä pienempi ongelma. Tilastokeskus, Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit, 2.6.2020.

31 Vanhala & Virén: Jarruttavatko heikosti menestyvät yritykset talouskasvua? Euro & talous; Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta, Talouden näkymät 3/2018.

konserniyrityksissä, ja henkilöstön määrän kasvusta suurin osa on peräisin konserniyrityksistä. Huomionarvoista on, että konserneihin kuuluvilla pk-yrityksillä on keskimäärin muita pk-yrityksiä korkeampi tuottavuus.

Yrittäjyyden toimintaympäristön tilannekuvassa *verotuksen* korkea kokonaistaso tunnistetaan haasteelliseksi yrittäjyyden ja työllisyyden kannusteille. Erityisesti työn kokonaisverotus vaikuttaa yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin. Yritysten investointi- ja kasvunäkymiin vaikuttaa myös verotuksen ennakoitavuus. Verotus on kuitenkin järjestetty tehokkaasti, ja sen vastikkeena tuotetaan monia korkeaa työllisyyttä ja yrittäjyyttä tukevia palveluja.

Sääntelyn tilannekuvan mukaan Suomi pärjää hyvin kansainvälisessä vertailussa yrityksille asetetuissa hallinnollisissa vaatimuksissa (keskimäärin samaa tasoa muiden OECD-maiden kanssa) sekä yritysten organisoinnin hallinnollisessa taakassa. Kehittämisen mahdollisuuksia on edelleen mm. toimialakohtaisen sääntelyn sujuvuudessa sekä sääntelyn vaikutusten arvioinnissa ja jälkikäteisarvioinnissa. Työmarkkinoiden sääntelyn osalta Suomi lukeutuu maihin, joissa työehtojen määräytyminen on varsin keskitettyä, ja paikallista sopimista on ollut vähemmän kuin vertailumaissa. Paikallisen sopimisen yleistyminen voi onnistuessaan lisätä Suomen työmarkkinoiden joustavuutta ja vahvistaa tuottavuuskehitystä.

Sääntelyllä vaikutetaan myös voimakkaasti yritysten mahdollisuuksiin ja kannusteisiin innovoida. Innovaatiomyönteinen sääntely avaa uusia mahdollisuuksia löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin, kuten ilmastonmuutokseen tai ikääntymiseen. Samoin nopea teknologinen kehitys ja sen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit (jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita huomioida innovaatiomyönteiset ratkaisut.

Yrittäjyyden uudistuminen ja kasvu edellyttävät *kilpailua markkinoilla*. Kilpailupolitiikan alalla huomiota tulee kohdistaa ennen kaikkea markkinoiden kilpailullisuutta edistäviin toimenpiteisiin sekä kotimarkkinoiden kilpailuneutraliteettiin ja sisämarkkinoiden toimivuuteen. Kotimaassa toimialakohtaista kilpailua mahdollisesti rajoittavaa lainsäädäntöä tulee arvioida sektoreilla, joilla kilpailu toimii puutteellisesti. Kaikkiaan voimassa oleva ja tuleva EU-sääntely vaikuttaa merkittävästi yrittäjyyden edellytyksiin ja yritysten toimintaan.

Tilannekuvassa ja saaduissa lausunnoissa korostui tarve *yrittäjien osaamisen* paremman huomioon ottamiseen. Korkea osaaminen ja korkeakoulutuksen taso ovat Suomen kilpailukyvyn kannalta keskeisiä sekä työntekijöiden että yrittäjien osalta. Työn tuottavuuden ja kasvun lähteet perustuvat jatkossakin henkiseen pääomaan ja uusiin innovaatioihin, eikä ole merkkejä siitä, että työmarkkinoiden osaamisvaatimukset kääntyisivät laskuun.

Tavoiteltaessa pk-yritysten työllistämisen lisäämistä tulisi yrittäjiä kannustaa osaamisen lisäämiseen, sillä yrittäjien osaamisella on merkitystä halukkuudessa investoida tai kasvaa esimerkiksi digitalisaation keinoin. Tilannekuvassa korostuivat osaamisalueista erityisesti myynti- ja talousosaaminen, digitaalisen liiketoiminnan osaaminen sekä työnantajana toimimiseen liittyvä osaaminen. Pidemmällä tähtäimellä valmiuksia tuovan yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen toteutus on edelleen vaihtelevaa. Yrittäjämäiset kompetenssit, mukaan lukien yleinen talouden ymmärtäminen ja talousosaaminen, ovat arvokkaita myös työelämässä.

Suomalainen *sosiaaliturva* toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Havaintojen mukaan yksi juurisyy osan yrittäjistä matalaan sosiaaliturvaan on matala tulotaso. Kaikki yrittäjät eivät ole myöskään tunnistaneet tarvetta varautua tulevaisuuteen, jolloin osa yrittäjistä alivakuuttaa itsensä. Uusi piirre työmarkkinoilla on se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona, mikä haastaa toimeentulon yhdistelmän käsittelyä sosiaaliturvassa. Hallitusohjelman mukaisesti yhdistelmävakuutuksen kehittämistä jatketaan sosiaaliturvan uudistamisessa.

Myös osaavat ja menestyneet yrittäjät voivat joutua vaikeuksiin itsestään riippumattomista syistä, ja yhdeksi toimintaympäristön kehittämiskohteeksi on tunnistettu yritystoiminnan *uuden alun mahdollistaminen*. Tämä tarkoittaa mm. maksukyvyttömyyslainsäädännön tarkastamista. Lainsäädännön muutostarpeiden ohella on myös tärkeää tunnistaa vaikeuksiin joutuneet yritykset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä tukea niitä neuvonnalla, jotta vältetään turhat konkurssit.

Pk-yrityksille on tarjolla paljon *yrityspalveluita*, mutta pk-yritysten yleinen palaute on, että palveluiden löytäminen on vaikeaa. Hyvällä ja puolueettomalla henkilökohtaisella neuvonnalla ja tuella on todettu olevan selkeä merkitys yritystoiminnan elinkaaren eri vaiheissa, ja siksi yrityspalvelukokonaisuutta tulisi kehittää niin, että palvelut muodostavat synergisen, vaikuttavan ja helposti lähestyttävän kokonaisuuden, jossa hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia täysimääräisesti.

Kansainvälisten vertailujen perusteella yrittämisen olosuhteet ovat Suomessa pääsääntöisesti hyvät. Vertailujen perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että hyvästä yrittäjyyden potentiaalista huolimatta usko omiin mahdollisuuksiin yrittäjäksi ryhtymisessä on Suomessa matalampaa. Tilastojen mukaan uusien yritysten perustamisaktiivisuus on suhteessa naapurimaihin huolestuttavan alhainen. Erityisesti kyvykkyydessä luoda digitaalista kasvuyrittäjyyttä tunnistettiin haasteiksi mm. kilpailun puute/vähäisyys, uusien yritysten puutteet inhimillisen pääoman osa-alueilla sekä varhaisen kasvun vaiheen rahoituksen saatavuus.

2.3 Kasvuyrittäjyys Suomessa

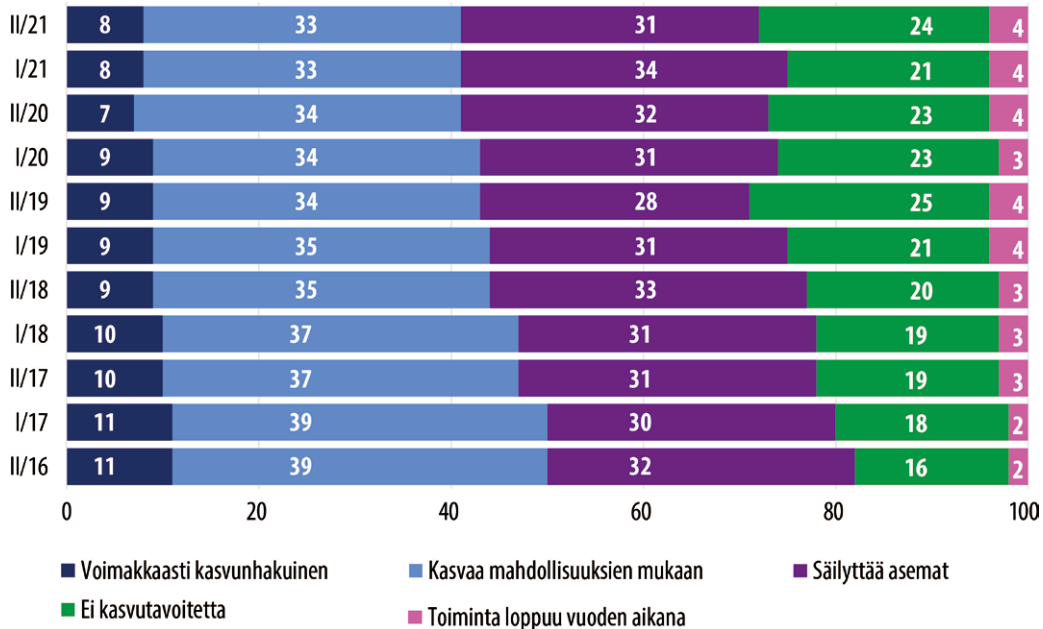
Kasvuyritykset luovat talouteen dynamiikkaa tuottamalla ja hyödyntämällä innovaatioita ja innovatiivisia menetelmiä. Ne ovat tärkeitä tuotteiden ja yritystoiminnan uudistajia, jotka lisäävät muille yrityksille kilpailupainetta ja pakottavat ne tehostamaan toimintaansa. Erityisesti nuoret kasvuyritykset ovat tärkeitä myös työllisyyden näkökulmasta. Nuorten yritysten joukossa on tavallista enemmän nopean kasvun yrityksiä. Yrityksen nuori ikä on olennaisempi kasvun näkökulmasta kuin yrityksen pieni saatikka keskiuuri koko. Kasvuyrittäjyys Suomessa -tilannekuvassa on tunnistettu kasvuyrittäjyyteen liittyviä näkökulmia. Kasvuyrittäjyyden tilannekuvaa on myös kuvattu aiemmassa alaluvussa 2.1, jossa on avattu investointien ja tuottavuuden merkitystä Suomen talouskehityksen pitkän aikavälin kehityksessä.

Kasvuhakuisuus suomalaisissa yrityksissä

TEM:n, Finnveran ja Suomen Yrittäjien teettämän Pk-yritysbarometrin mukaan voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus on pysynyt viimeisten viiden vuoden aikana käytännössä muuttumattomana, noin 9–10 prosentissa. Myös mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten osuus on laskenut 39 prosentista 33 prosenttiin. Huolestuttavaa on se, että ilman kasvutavoitetta olevien yritysten määrä on edelleen suuri, ja niiden määrä on jopa hieman kasvanut. Kevään 2021 PK-yritysbarometrissa ilman kasvutavoitteita olevien yritysten osuus on 24 prosenttia, kun esimerkiksi neljä vuotta sitten osuus oli 16 prosenttia.³²

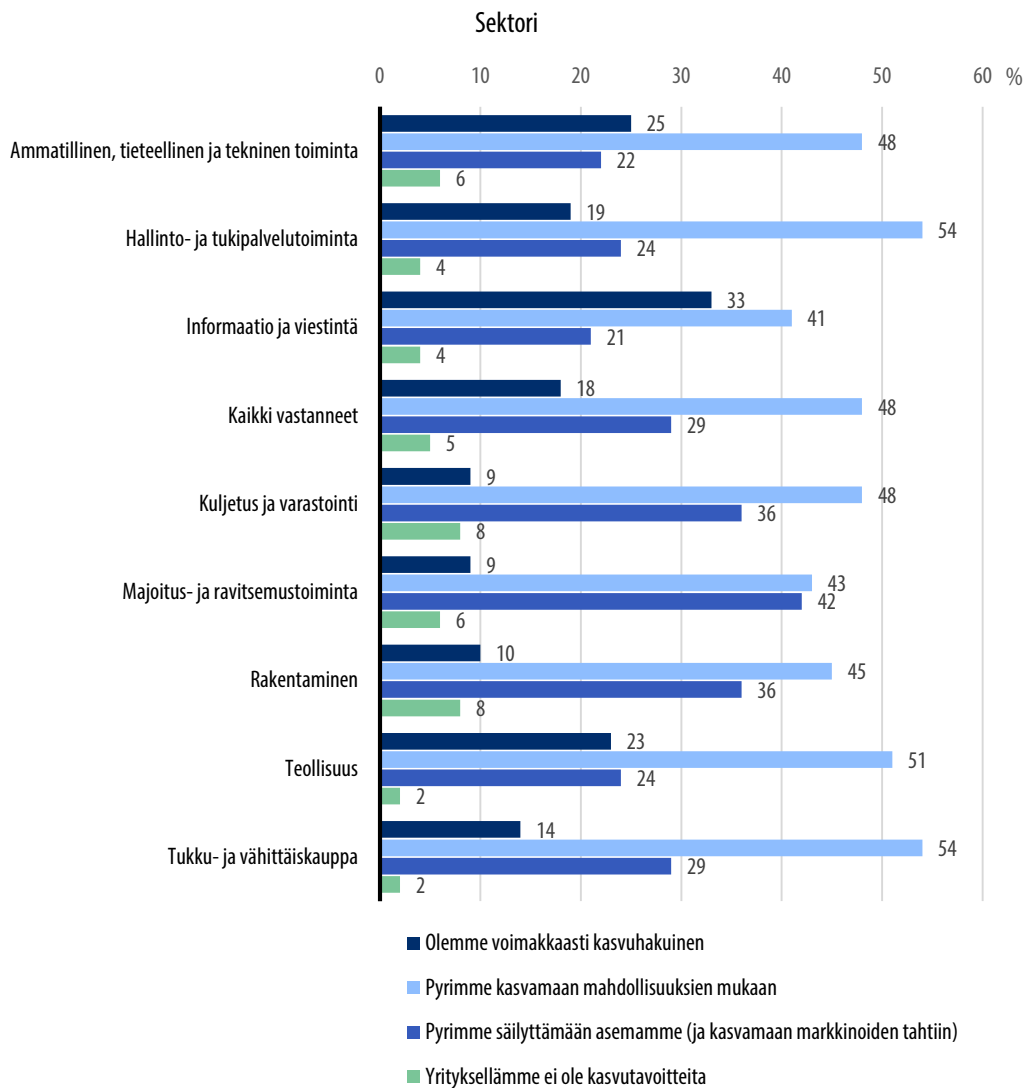
32 Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö: PK-yritysbarometri, syksy 2021.

Kuvio 3. Pk-yritysten kasvuhakuisuuden kehitys. (Lähde: Pk-yritysbarometri syysy 2021)

Teollisuussijoituksen keväällä 2021 tekemän kyselytutkimuksen mukaan kasvua hakevien yritysten osuus on jopa 66 prosenttia (kaikki vastanneet). Eniten voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä on informaatio- ja viestintäsektorilla. Teollisuussijoituksen selvityksen mukaan vain noin 5 prosentilla yrityksistä ei ole ollenkaan kasvutavoitetta. Teollisuussijoituksen kyselyn kohderyhmä poikkeaa Pk-yritysbarometrin kyselyn kohderyhmästä mm. siten, että Teollisuussijoituksen kyselyssä on mukana yritykset, jotka työllistävät vähintään 5 henkilöä, kun taas Pk-yritysbarometrissa ei ole tätä rajausta. Teollisuussijoituksen selvityksen mukaan kasvuhakuisuus korreloi yritysten koon kanssa – isommat yritykset ovat kasvuhakuisempia kuin pienemmät yritykset. Suhteellisesti eniten voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä on vastanneiden yli 20 MEUR liikevaihdon yritysten keskuudessa (27 prosenttia).³³

³³ Hakamo & Kauto: Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin. Kyselyn tulokset 4. kierros. Teollisuussijoitus. 27.4.2021.

Kuvio 4. Yritysten kasvuhakuisuus yli 5 henkilöä työllistävässä yrityksissä. (Lähde: Teollisuussijoitus: Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin. Kyselyn tulokset 4. kierros.)

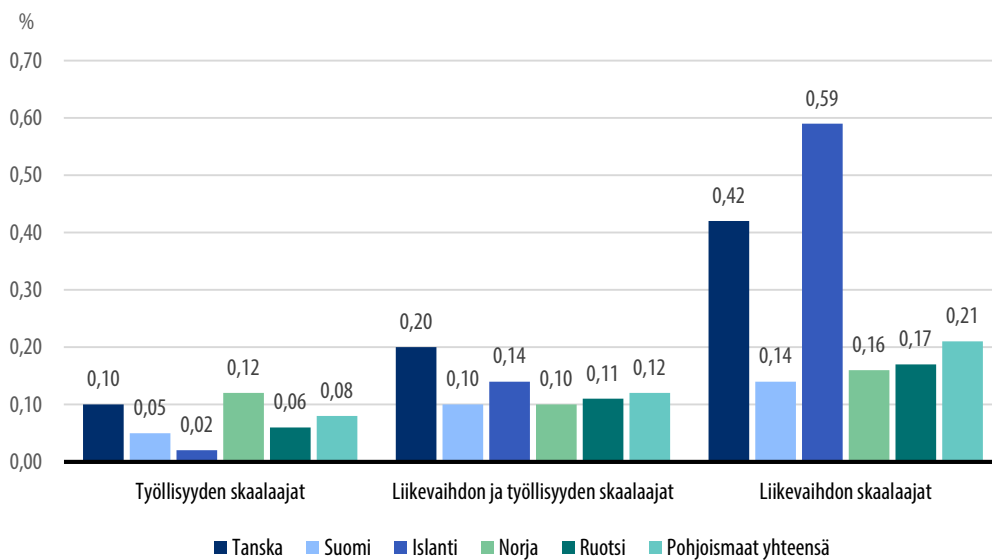

Pohjoismaiden ministerineuvoston osana toimivan Pohjoismaisen innovaatiotoimiston (Nordic Innovation 2017) raportissa³⁴ on tarkasteltu nopeasti kasvavia, skaalautuvia kasvuyrityksiä vuosina 2014–2017. Skaalautuvaksi yritykseksi määritettiin yritys, jolla oli lähtövuonna vähintään 10 kokoaikatyöllistä sekä vähintään kahden miljoonan euron

34 Nielsen & al.: Scale-ups in the Nordics 2017. Nordic Innovation 2019.

liikevaihto. Skaalautuvan yrityksen keskimääräisen vuosikasvun oli oltava vähintään 20 prosenttia em. kasvukaudella kokoaikatyöllisillä tai liikevaihdolla mitattuna. Näin saatiin kolme skaalautujien kategoriaa: työllisyyden skaalaajat, liikevaihdon ja työllisyyden skaalaajat sekä liikevaihdon skaalaajat. Alla olevassa kuviossa on esitetty skaalautuvien yritysten osuus koko yrityskannasta Pohjoismaissa kasvukaudella 2014–2017.

Kuvio 5. Skaalautuvien yritysten osuus muiden kuin rahoitusalan yrityksistä Pohjoismaissa, kasvukauden aloitusvuosi 2014–2017. (Lähde: Nordic Innovation)

Hyvin nopeasti skaalautumalla kasvavien yritysten osuus näyttäisi Suomessa olevan pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Tanskassa skaalautuvien yritysten osuus koko yrityskannasta on selvästi suurempi. Erityisesti liikevaihtoon skaalaavat yritykset ovat Tanskassa huomattavasti yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa, Islantia lukuun ottamatta. Saman tutkimusraportin mukaan skaalautuvat yritykset ovat kaikkein yleisimpiä tietointensiivisillä markkinapalveluilla.

Usein nopeasti skaalautuvan kasvuyrityksen taustalla on jokin uusi innovaatio, joka voi perustua esimerkiksi kaupallisesti hyödynnettävään dataan, tutkimustietoon, tuotekehityksen tuloksiin, uuteen teknologiaan tai osaamiseen. Kaikki kaupallistaminen tai teknologian siirto ei luonnollisestikaan tapahdu uusien yritysten (spin off -/startup-yritykset) kautta, vaan merkittävää on olemassa olevien yritysten t&k-toiminta, t&k-yhteistyö sekä lisensiointi.

Innovaatiot kasvun ja uudistumisen lähteenä

Kasvuun ja uudistumiseen tähtäviä innovaatioita syntyy yrityksissä tutkimus- ja kehitystyön tuloksina tai soveltamalla uutta teknologiaa. Tärkeä innovaatioiden lähde on myös muualla kuin yrityksessä itsessään kehitetyn teknologian hyödyntäminen, mikä edellyttää myös yritysten omaa innovointia uutta teknologiaa sovellettaessa. T&k-toiminnan ohella yritysten uudistumisen lähteenä tulisi hyödyntää laajasti toimia, joilla luodaan uutta arvoa asiakkaille esimerkiksi uusia käytäntöjä omaksumalla, digitaalisia menetelmiä hyödyntämällä, vähähiilisiä ratkaisuja markkinoille tuomalla, kokeilemalla sekä asiakaslähtöisyyttä kehittämällä.

T&k-toiminta on keskeisin lähde innovaatioille, ja t&k-toiminnan taso (osuus bruttokansantuotteesta) onkin yksi merkittävä mittari toiminnan uudistumiskyvyn kuvaamiseen. Uutta luovaan t&k-toimintaan tehtävät panostukset olivat Suomessa vuonna 2017 noin 2,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kolmannes t&k-panostuksista tehdään julkisella sektorilla ja siitä pääosa korkeakouluissa. Yksityinen sektori vastaa 2/3:sta t&k-panostuksista. Julkiset tukipanostukset tki-toimintaan, kansainvälistymiseen ja yrittäjyyteen vähentyivät yhteensä liki 100 miljoonalla eurolla vuodesta 2012 vuoteen 2019. Tämä oli yksi osatekijä kehityksessä, jossa koko kansantalouden t&k-menot suhteessa kokonaistuotantoon päätyivät lasku-uralle viime vuosikymmenellä. Yritystukien tutkimusjaoston vuoden 2020 raportin mukaan taloudellisesti kestävimpinä yritystuen muotoina voidaan pitää juuri t&k-tukia.³⁵

Vuodesta 2011 vuoteen 2016 t&k-menot vähenivät koko maan tasolla jokaisena vuonna. Kuntatasolla tarkasteltaessa t&k-menoiltaan viisi suurinta kuntaa eli Helsinki, Espoo, Tampere, Oulu ja Turku ovat vuosina 1997–2016 muodostaneet valtaosan maamme t&k-menoista. Paikkaperustaiseen, kuntatasolle yleistettyyn kaupunki-maaseutu-alue-luokitukseen pohjautuva tarkastelu osoittaa, että t&k-menot ovat kaupunkikunnissa merkittävästi suurempia maaseutukuntiin verrattuna. T&k-menojen kokonaisvolyymistä kohdentui vuosina 1997–2017 keskimäärin 95 prosenttia kaupunkikuntiin ja 5 prosenttia maaseutukuntiin.^{36 37}

35 Ilmakunnas & al.: Yritystukien tutkimusjaoston raportti 2020, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2020:20.

36 Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset: Vaikuttavuusanalyysi kaudelta 2007–2013. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 2019:16.

37 Maa- ja metsätalousministeriön tiedote 29.8.2019: Puolikas työpaikka syntyy jokaista yritysrahoituksella tuettua työpaikkaa kohden. Tutkimus: Maaseutuohjelman rahoitus luo työpaikkoja maaseudulle.

Hallitusohjelmassa on sitouduttu tavoitteeseen nostaa kansallisten t&k-menojen osuus bruttokansantuotteesta neljään prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Neljän prosentin tavoitteen saavuttaminen merkitsisi karkeasti nykyisten t&k-menojen kaksinkertaistamista. TKI-rahoituksen tulee olla ennustettavaa ja pitkäjänteistä ja sen tulee kehittää tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää tasapainoisesti. Tämän vuoksi TKI-tavoitteesta ja sen saavuttamiseksi toteuttavista rahoituskeinoista tulee sopia parlamentaarisesti. Valtioneuvoston kanslia asetti 18.6.2021 parlamentaarisen TKI-työryhmän selvittämään keinoja, joilla sitoudutaan julkisen t&k-rahoituksen kasvattamiseen. Rahoituksen lisäksi tarvitaan laaja kirjo toimenpiteitä uusien t&k-intensiivisten yritysten synnyttämiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen sekä olemassa olevien yritysten t&k-panoksen lisäämiseksi.

Kasvuyrittäjyyden edellytyksenä toimivat yritysrahoitusmarkkinat

Kasvuyrittäjyyden keskeinen edellytys ovat toimivat yritysrahoitusmarkkinat. Yritysrahoituksen oikean kohdentumisen ja saatavuuden turvaaminen yritysten eri tarpeisiin monipuolisilla rahoitusratkaisuilla on tärkeää. Tavoitteena on, että pankit, eläkeyhtiöt, pääomasijoittajat ja muut yksityiset toimijat hoitavat jatkossakin yritysrahoituksen pääosin. Julkinen sektori paikkaa tarvittaessa markkinapuutealueita sekä yritystukien että yritysrahoituksen (lainat, takaukset, vientitakuut, luotot, pääomasijoitustoiminta) keinoin ja jakaa riskiä sekä katalysoi toiminnallaan rahoitusta yritysten uudistumiseen, kasvuun ja kansainvälistymiseen. Julkisella sektorilla voi myös olla tärkeä rooli muun muassa investointien vauhdittamisessa, mukaan lukien ilmastotavoitteiden saavuttamisessa.

Yleisellä tasolla Suomen yritysrahoitusmarkkinat ovat toimineet hyvin. Rahoituksen tarjonta on monipuolistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja uusia rahoitusvaihtoehtoja ja toimijoita (yhtenä esimerkkinä joukkorahoitus) on tullut markkinoille. Ulkomaiset sijoitukset startup-yrityksiin ovat lisääntyneet merkittävästi, mutta suurin osa varoista on kohdistunut harvalukuisiin suurempiin rahoituskierroksiin. Bisnesenkeleiden sijoitukset ovat myös tulleet yhä tärkeämmäksi rahoituslähteeksi alkavan vaiheen yrityksille.

Pk-yritysten rahoitus on edelleen hyvin pankkikeskeistä. Pankkisääntelyn kiristyminen ja pankkien liiketoiminnan muutokset ovat vaikuttaneet myös pk-yritysten rahoitukseen. Koronaviruspandemian seurauksena yritysten investointihalukkuus ja sen myötä luotonkysyntä on ollut vaimeaa³⁸ – joskin kriisistä toivuttaessa on merkkejä siitä, että pk-yritysten investointi- ja kasvupalukkuus olisi lisääntymässä.³⁹

38 Finanssiala ry FA, Pankkibarometri III/2020.

39 Hakamo & Kauto: Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin. Kyselyn tulokset 4. kierros. Teollisuussijoitus. 27.4.2021.

Pk-yritysbarometrin mukaan (syksy 2021) tiukka pankkitoiminnan sääntely ja yritysten heikentynyt luottokelpoisuus näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä: barometrin mukaan alle puolella pk-yrityksistä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa kevään barometriin ulkoisen rahoituksen käyttö on vähentynyt, mutta lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta omaavien pk-yritysten osuus on muuttunut viime vuosien aikana hyvin vähän. Rahoituksen yleinen saatavuus näyttäisi hieman heikentyneen, ja rahoitusta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ottaneiden määrä laski kolme prosenttiyksikköä keväästä. Tämä on hieman yllättävää, koska julkisin tukitoimin on pyritty ylläpitämään rahoituksen saatavuutta. Nyt 27 prosenttia yrityksistä raportoi ottaneensa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta. Lähes joka kymmenes pk-yritys kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on suuri verrattuna siihen, että rahoitusta hake-neista yrityksistä viisi prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä jättää hakematta sitä. Syynä ovat ensisijaisesti kireät vakuusvaatimukset ja korkea oman pääoman vaatimus.

Finanssikriisin jälkeinen pankkien riskinottokyvyn leikkaaminen sääntelyllä on pakottanut julkisen sektorin kantamaan enemmän riskiä. Valtioiden rooli vientikauppojen rahoittajina on entisestään kasvanut, ja Suomessa tämä näkyy Finnveran vientivastuiden merkittävänä kasvuna. Ulkomaalaisille ostajille tarjottu rahoitus ja maksuehdot ovat usein lopullinen sinetti myös pk-yrityksen vientikaupan voittamisessa.

Suomessa Finnveran tarjoaman rahoituksen lisäksi osa julkisen sektorin järjestelmää ovat EU:n tarjoamat laina-, takaus- ja sijoitusvälineet, kuten vuonna 2015 käynnistyneen Euroopan investointiohjelman myötä perustetun Euroopan strategisten investointien rahaston (ESIR) pk-yrityslainojen takausohjelmat. Suomessa takausohjelmia on otettu käyttöön noin 1,5 miljardin euron edestä vuosina 2016–2019.

Erityisesti vuoden 2021 alusta käynnistynyt InvestEU-ohjelma kokoaa, yhtenäistää, jäsen-tää ja vahvistaa EU:n tarjoamia rahoitusinstrumentteja ja -palveluja. InvestEU-ohjelma kokoaa yhden ohjelman alle Euroopan strategisten investointien rahaston (ESIR) sekä 13 muuta EU:n rahoitusinstrumenttia. Yritykset voivat saada EU-rahoitusta myös tutkimukseen ja innovaatioihin mm. Horisontti Eurooppa -ohjelmasta.

EU:n tuet jaetaan kulloinkin voimassa olevien rahoitusohjelmien kautta, ja EU-rahoitus-mahdollisuudet muodostavat melko monimutkaisen kokonaisuuden. Huolimatta siitä, että kaikki informaatio EU-tason rahoitusohjelmista on julkisesti saatavilla, jää monen yri-tyksen kohdalla vaihtoehtojen tarkasteleminen puolitiehen. Sekä välittäjäorganisaatiot että yritykset kokevat tiedon saamisen EU-rahoituksesta hankalaksi.

EU-rahoitusmahdollisuuksien tunnistamisen parantamiseksi on Business Finlandilla EU-rahoitusneuvontapalvelu, joka kokoaa yhteen tietoa Euroopan unionin avustuksista, lainoista, takauksista, pääomasijoituksista, tuista ja julkisista hankinnoista, sekä ohjaa ja neuvoo niiden käytössä. EU-rahoitusta voivat hyödyntää yritykset, tutkimuslaitokset, kunnat, rahoituslaitokset ja muut tahot.

Neuvonnan ohella on tärkeää, että pk-yrityksille viestitään aktiivisesti EU-rahoituksesta, tunnistetaan konkreettisia mahdollisuuksia yrityksille ja välittäjäorganisaatioille sekä tuetaan näitä EU-rahoituksen hakemisessa. Neuvonnan riittävä ja koko EU:n instrumentti-valikoiman kattava osaaminen ja resurssit on myös varmistettava.⁴⁰

Startup- ja voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat erityisesti oman pääoman ehtoista rahoitusta. Pääomasijoittajilla on tässä merkittävä rooli, koska ne tuovat rahoituksen lisäksi osaamistaan ja verkostoja yritysten käyttöön. Suomessa pääomarahastoihin sijoittavien instituutionaalisten sijoittajien määrä on laskusuunnassa, mikä johtuu osittain pienempien eläkelaitosten yhdistymisestä suurempiin eläkeyhtiöihin.

Suomalaiset startup-yritykset onnistuivat keräämään sijoituksia vuonna 2020 yhteensä 951 miljoonaa euroa.⁴¹ Sijoitusten määrä lähes tuplaantui aikaisemmasta vuodesta. Eurooppalaisen tilaston mukaan suomalaiset startupit saivat eniten rahoitusta, kun kertynyttä summaa tarkastellaan suhteessa bruttokansantuotteeseen. Suomi on pitänyt kärkipaikkaa jo kolmen vuoden ajan, mutta vuonna 2020 Suomi erottuu joukosta ylivoimaisesti.⁴²

Tärkein syy positiiviselle kehitykselle on ulkomaisten sijoittajien määrän merkittävä kasvu viimeisinä vuosina. Vuonna 2020 ulkomaisten sijoittajien osuus oli lähes 60 prosenttia. Lisäksi on huomioitava, että ulkomaiset sijoitukset kohdentuvat hyvin harvoille yrityksille ja sijoitusmäärät näihin yrityksiin ovat huomattavat. Esimerkiksi ulkomaiset venture capital -sijoittajat tekevät Suomessa sijoituksen keskimäärin 30 yritykseen vuodessa: vuonna 2020 sijoitettu määrä oli 272 miljoonaa euroa.

Tämä on sinänsä hyvä asia suomalaisille yrityksille, mutta omistus saattaa valua parhaista yrityksistä ulkomaille joissakin tapauksissa liian varhaisessa vaiheessa. Ongelmana on suomalaisten venture capital -rahastojen pieni koko. VC-rahastojen keskikoko on

40 Härmälä & al.: Kasvuyritysten rahoitus Suomessa – InvestEU-ohjelman hyödyntäminen ja mahdollisuudet. Valtioneuvoston kanslia, valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:18.

41 Pääomasijoittajat ry: Pääomasijoitusalan markkinakatsaus, 15.6.2021.

42 Invest Europe: Investing in Europe, Research: Private Equity Activity 2020 - Statistics on Fundraising, Investments & Divestments, toukokuu 2021.

Suomessa noin 50 miljoonaa euroa. Euroopassa rahastojen keskikoko on noin 100 miljoonaa euroa ja Yhdysvalloissa lähes 200 miljoonaa euroa.⁴³ Julkisen sektorin osuus kotimaisien VC-rahastojen varainkeruusta vuosina 2008–2019 on noin 30 prosenttia. Tämän lisäksi Euroopan investointirahaston osuus on 13 prosenttia. Muutoin varainkeruu koostuu edelleen paljolti kotimaisista pienistä, alle yhden miljoonan euron rahastosijoituksista.

Varainkeruun suurin haaste on se, että Suomesta puuttuu suurempia, yli miljoonan euron sijoituksia tekeviä rahastosijoittajia, mikä hidastaa ja vaikeuttaa VC-rahastojen varainkeruuta. Suomalaisten rahastojen pieni koko ei houkuttele myöskään ulkomaisia pääomia. Ulkomaista pääomaa suomalaiset venture capital -rahastot keräsivät vuosina 2008–2019 vain 8 prosenttia.⁴⁴ Yksityisen pääoman puute koskee myös vaikuttavuussijoitusrahastoja.

Valtio on pyrkinyt paikkaamaan pääomapulaa lisäämällä Suomen Teollisuussijoituksen ja Business Finland VC:n sijoituskapasiteettia, mutta ongelmana on yksityisen pääoman saanti. Yksityisten sijoittajien laajempi osallistuminen pääomasijoitusmarkkinoille on yksi kestävä ratkaisu kasvurahoituksen vahvistamiseksi. Kyse on esteiden poistamisesta ja kannustimien luomisesta.

Jos yleishyödyllisten yhteisöjen sijoittamista kommandiittiyhtiömuotoisiin pääomarahastoihin ei katsottaisi elinkeinotuloksi, voisi yleishyödyllisten yhteisöjen potentiaalinen sijoittaminen vaikuttavuussijoitus- ja pääomarahastoihin olla toimialan arvion mukaan useita satoja miljoonia euroja tulevina vuosina. Useat työryhmät, kuten Kestävän kasvun työryhmä (puheenjohtajana Pekka Ala-Pietilä)⁴⁵ ja Kotimaisen omistamisen ohjelman työryhmä (puheenjohtajana Juha Sipilä)⁴⁶, ovat raporteissaan esittäneet säädösmuutosta yleishyödyllisten yhteisöjen sijoitusten veroneutraalista kohtelusta. Säädösmuutoksella voitaisiin vaikuttaa suomalaisten kasvuyritysten rahoituksen saamiseen. Lisäksi säädösmuutoksella olisi suuri merkitys koko yhteiskunnalle, kun yleishyödylliset yhteisöt voisivat hyötyä yritysten arvonnoususta. Muutoksella olisi vaikutusta esimerkiksi yliopistojen rahoitukseen, koska muutoksen sallimalla yliopistot voisivat kerryttää lisää omaisuuttaan rahastoista saatavilla tuotoilla, kuten yhdysvaltalaiset yliopistot tekevät.

43 National Venture Capital Association: US National Venture Capital Association year book 202, 2021.

44 Teollisuussijoitus: Kasvurahastojen rahasto IV - 165 miljoonaa euroa pääomaa ja kasvuvauhtia suomalaisille yrityksille. Suomalaisten rahastojen vuosien 2008–2019 välillä keräämän pääoman jakautuminen. Helmikuu 2020.

45 Kestävän kasvun työryhmä, Ala-Pietilä & al.: Kestävä talouskasvu ja hyvinvointimme tulevaisuus, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2021:12.

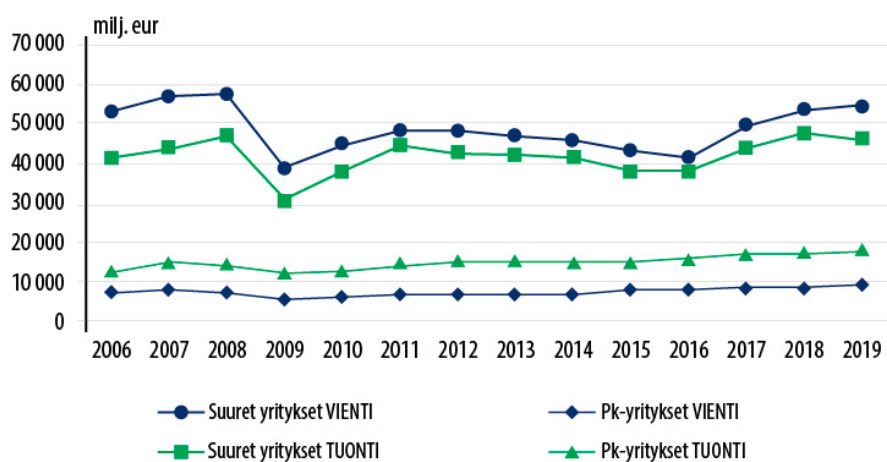
46 Kotimaisen omistamisen ohjelman työryhmä, Sipilä & al.: Visio 2030 Kohti vastuullista ja osaavaa omistajayhteiskuntaa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2021:15.

Kansainvälistyminen on keskeinen suunta yritysten kasvulle

Suomen vienti on ollut tavarapainotteista ja suuryritysten rooli on edelleen keskeinen. Painopiste on kuitenkin siirtymässä lisääntyvästi palveluihin. Yritysten kansainvälisestä myynnistä yhä suurempi osa on yritysten sisäistä kauppaa. Teknologiateollisuus on Suomen suurin vientiala ja merkittävin elinkeino. Teknologiyritysten osuus Suomen sekä tavara- että palveluviennistä on noin 50 prosenttia. Alan yritysten palveluksessa työskentelee kotimaassa noin 320 000 ihmistä.

Tullin ulkomaankauppatilastojen mukaan Suomen vienti on edelleen keskittynyt suurimpien yritysten varaan. Vuonna 2020 viennin kokonaisarvo oli 57,4 mrd. euroa, josta viiden suurimman yrityksen osuus oli 17,5 prosenttia ja kymmenen suurimman 27,3 prosenttia. Suurimpien yritysten osuus koko viennin arvosta laski hieman (1–3 prosenttiyksikköä) edellisvuodesta. Suomen vienti oli keskittynyt suuryrityksille selvästi enemmän kuin tuonti. Viennin sata suurinta yritystä kattoivat 70 prosenttia koko viennin arvosta, kun tuonnissa sata suurinta yritystä kattoivat puolet tuonnin arvosta.⁴⁷

Kuvio 6. Suurten ja pk-yritysten viennin ja tuonnin kehitys 2007–2010. (Lähde: Tulli 30.8.2021)

Eurostatin vuoden 2018 tilastojen mukaan pk-yritysten osuus viennin arvosta oli Suomessa 35 prosenttia, kun Ruotsissa osuus oli 42 prosenttia, Tanskassa 49 prosenttia ja Sakassa 77 prosenttia.

⁴⁷ Tavaroiden ulkomaankauppa yritystyypeittäin vuonna 2019, Tulli 2019.

Pk-yrityksistä mikroyritysten osuus viennistä on jonkin verran pienempää verrattuna muihin maihin, sillä niiden osuus oli Suomessa vain 3 prosenttia. Mikroyritysten osuus Ruotsin viennistä on 15 prosenttia, kun taas Tanskassa 6 ja Saksassa 5 prosenttia.⁴⁸

Yritysten kansainvälistyminen ja kasvuhakuisuus ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Kansainvälisistä pk-yrityksistä lähes neljännes ilmoitti olevansa voimakkaasti kasvuhakuinen, kun vastaava osuus kaikista yrityksistä oli 10 prosenttia. Kansainväliset yritykset myös pyrkivät kasvamaan mahdollisuuksien mukaan selvästi muita pk-yrityksiä yleisemmin.⁴⁹

Yritysten kasvu ja työllistäminen

Työllisyyden kasvun näkökulmasta on tärkeää luoda toimintaympäristö, joka lisää yrittäjien kasvuhaluutta. Yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun, sillä mitä enemmän kaiken kokoiset yritykset palkkaavat lisää työntekijöitä, sitä enemmän työllisyys kasvaa. Uusia työpaikkoja ei kuitenkaan synny vain vakiintuneisiin yrityksiin. Startup- ja kasvuhakuisten yritysten merkitys on keskeinen elinkeinoelämän uudistumisen, työpaikkojen luomisen sekä talouskasvun näkökulmasta. Yritysten kasvu ei aina tarkoita, että työllisyys lisääntyy vain kasvavassa yrityksessä, vaan kasvu saattaa lisätä alihankkijoiden tai verkostossa kumppanina olevien yrittäjien ja yritysten työn määrää.

Pk-yritysbarometrin mukaan 20 prosenttia yrityksistä aikoo lisätä henkilöstönsä määrää seuraavan vuoden aikana. Valtaosa yrityksistä, 72 prosenttia, pyrkii säilyttämään nykyisen henkilöstön ja 8 prosenttia aikoo vähentää henkilöstön määrää. Pk-yritykset huolehtivat henkilökunnasta ja perinteisesti sinnittelevät heikon taloustilanteen yli pitämällä kiinni henkilöstöstään. Tämä sama kehitys on nähty myös pandemian aikana. Tämän seurauksena suhdanneodotusten paraneminen ei välittömästi näy yhtä suurena muutoksena henkilöstön määrään kohdistuvissa odotuksissa. Barometrin tulos henkilökunnan määrän kehityksestä on kuitenkin selvästi positiivisempi kuin keväällä. Odotukset henkilöstön määrän kehityksestä nousivat yhdeksän yksikköä.⁵⁰

Yrittäjät Suomessa -selvityksessä⁵¹ on tarkasteltu yrittäjien halukkuutta palkata työntekijöitä ja erilaisia tapoja organisoida kasvun myötä syntyneitä työtä sekä sitä, mitkä tekijät vaikuttavat yrittäjien halukkuuteen lisätä työvoimaa. Selvityksen mukaan halu uusien työntekijöiden rekrytointiin oli selvästi yleisintä työnantajayrittäjillä (56 prosenttia).

48 International trade in goods by enterprise size, Eurostatin online tilastot 2018.

49 Rikama: Pk-yritysten kansainvälistyminen – syksy 2017, työ- ja elinkeinoministeriön analyysija 82/2017.

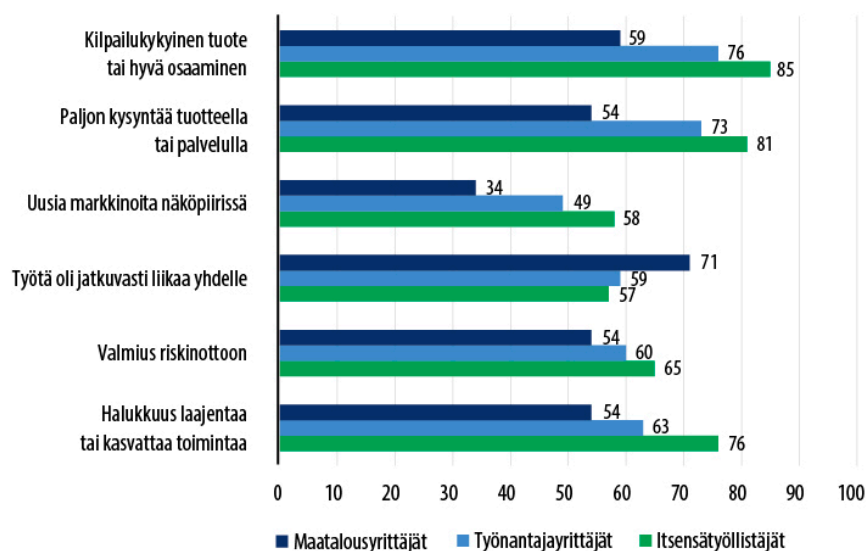
50 Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö: PK-yritysbarometri, syksy 2021.

51 Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus 2018.

Selvityksen mukaan erilaisia kasvutapoja eli tapoja organisoida lisääntyvä työ on useita erilaisia. Tulokset näyttävät, että suunnitelma käyttää pelkkiä alihankkijoita oli yleisempää (28 prosenttia) kuin suunnitelma pelkästään palkata työntekijöitä (19 prosenttia). Alle kymmenesosa kaikista yrittäjistä suunnitteli työntekijöiden palkkaamista joko määräaikaiseen tai jatkuvaan työsuhteeseen, mutta ei aikonut käyttää alihankkijoita. Työnantajayrittäjät poikkesivat muista siinä, että heistä peräti 41 prosenttia suunnitteli sekä alihankkijoiden käyttöä, että työntekijöiden palkkaamista. Vastaava osuus jäi muilla yrittäjäryhmillä noin kymmenesosaan. Pelkkää alihankkijoiden käyttöä suunnitteli jotakuinkin kolmasosa itsensä työllistäjistä.

Tutkimuksessa kartoitettiin myös syitä, jotka olivat vaikuttaneet työnantajilla siihen, että he olivat aikanaan ryhtyneet työnantajiksi ja yksinyrittäjillä siihen, että he harkitsivat työntekijän palkkaamista. Tekijöitä, jotka vaikuttavat halukkuuteen kasvattaa yritystoimintaa, on useita. Selkeästi yleisimmät mainituista syistä olivat kilpailukykyinen tuote tai hyvä osaaminen sekä se, että tuotteella tai palvelulla on kova kysyntä. Yritystoiminnan laajenemiseen tai haluun laajentua oli vaikuttanut vähiten uusien markkina-alueiden löytäminen.

Kuvio 7. Yritystoiminnan kasvattamiseen vaikuttavat tekijät. Tekijät, jotka vaikuttaneet siihen, että on halunnut tai haluaa tulevaisuudessa kasvattaa yritystoimintaa, yrittäjät yrittäjätyyppin mukaan, (%). (Lähde: Yrittäjät Suomessa 2019)

Pk-yritysten pahimpina esteinä työllistämiseksi mainittiin kevään 2021 Pk-yritysbarometrissa ylivoimaisesti useimmin se, ettei yrityksillä ollut tarvetta työllistää (35 prosenttia). Seuraavaksi eniten mainintoja saivat seuraavat: kysynnän epävakaas (21 prosenttia),

työvoiman saatavuus (15 prosenttia) ja työn sivukulut (10 prosenttia). Sen sijaan esimerkiksi palkkataso, irtisanomiseen liittyvä riski, työlainsäädäntö ja työehtosopimukset, osaikaisen työntekijän palkkaus tai verotus eivät nousseet yleisimpien esteiden joukkoon.

On myös paljon toimialoja, jotka eivät ole työvoimaintensiivisiä eikä kasvu näin ollen lisää merkittävästi työllisyyttä. Näillä yrityksillä on kuitenkin tärkeä merkitys kansantalouden näkökulmasta. Työllisyyden kehityksessä on huomioitava teknologian kehitys, mikä usein aiheuttaa huolia myös siitä, kuinka paljon teknologia syrjäyttää työntekijöitä. Viimeaikaisissa keskusteluissa on ollut mm. tekoäly, jonka kehittymisen on arvioitu vähentävän tehtävänkuvia, joita leimaavat rutiininomaisuus ja toisto, ja jotka tietokoneet suorittavat tehokkaammin.

Teknologia voi kehittyessään vaikuttaa myös moniin korkean osaamisen tietoammatteihin. Toisaalta uusi teknologia ja sen soveltaminen on merkittävä tuottavuuden lähde. Tekoälyllä on myös merkittävä korvausvaikutus. Sen ansiosta aikaisempi tuotos saadaan tehtyä aiempaa pienemmällä työpanosmäärällä, mikä tuhoaa työtehtäviä. Samalla se mahdollistaa vapautuneen työpanoksen kohdistamisen enemmän arvoa tuottaviin tehtäviin tai aiempien tehtävien tekemiseen entistä paremmin tekoälyn avulla.⁵²

Omistajanvaihdokset

Yritysten omistajanvaihdokset ovat yksi väline kasvuyritysten syntyyn. Ymmärrys omistajanvaihdosten merkityksestä yritysten kasvussa ja kehittämisessä on viime vuosina laajentunut. Kyse ei ole yksinomaan yrittäjien ikääntymisen mukanaan tuomasta omistajanvaihdoksen tarpeesta vaan omistajanvaihdokset nähdään yhä enemmän työkaluna kasvun ja uudistumisen aikaansaamiseksi.

Vuoden 2021 Omistajavaihdosbarometrin mukaan Suomessa arvioidaan olevan noin 74 000 ikäluokkaan 55–74 kuuluvaa yrittäjää. Usealla yrittäjällä on useampikin yritys omistuksessaan, mutta sitä ei ole huomioitu näissä arvioissa. Peilaten tämän tutkimuksen tuloksia eri kokoisten yritysten jatkuvuusnäkyymiin ja suhteutettuna ne 55–74-vuotiaiden yrittäjien määrään, 32 000 yrittäjää on myymässä yritystään seuraavan kymmenen vuoden aikana. 11 000 yrittäjän osalta yritys on jatkumassa sukupolvenvaihdoksena perheen sisällä ja 25 000 yrittäjää aikoo lopettaa yrityksensä toiminnan kokonaan. Vuoden 2018 omistajanvaihdosbarometriin verrattuna lopettamista suunnittelevien yrittäjien määrä on selvässä nousussa (+3 500) ja omistajanvaihdosta suunnittelevien yrittäjien osuus on

52 Koski & Husso (toim.): Tekoälyajan työ – Neljä näkökulmaa talouteen, työllisyyteen, osaamiseen ja etiikkaan, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2018.

jonkin verran laskenut (–4 500). Omistajanvaihdosnäkymät ovat heikentyneet vuoden 2018 barometriin verrattuna. Koronapandemia on omalta osaltaan ollut vaikuttamassa heikentyneeseen näkymään.

Yli 55-vuotiailta yrittäjiltä selvitettiin näkemyksiä tulevan omistajanvaihdoksen haasteista. Niitä vastaajia, jotka arvioivat tulevaisuudessa yrityksestä luopumisen vaiheessa tekevänsä sukupolvenvaihdoksen perheen sisällä tai myyvänsä yrityksen ulkopuoliselle, pyydettiin arvioimaan omistajanvaihdokseen liittyviä eri haasteita omalla kohdallaan. Haasteet ovat lähes identtisiä vuoden 2018 tutkimukseen nähden (mitkään erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä), eivätkä vuoden 2015 ja 2012 barometreihin nähden muutokset ole suuria. Suurimmaksi haasteeksi vastaajat kokivat jälleen jatkajan tai ostajan löytymisen. Yli puolet (53 %) vastaajista piti jatkajan ja ostajan löytymistä erittäin merkittävänä tai merkittävänä ongelmana (ka 3,3). Arvonmäärittystä pidettiin toiseksi suurimpana ongelmana (ka 3,0). 38 % vastaajista piti arvonmäärittystä erittäin merkittävänä tai melko merkittävänä ongelmana. Tulos on täysin sama kuin vuoden 2018 tutkimuksessa. Omistajanvaihdoksen rahoitus on kolmanneksi suurin haaste (ka 3,0 eli sama kuin vuonna 2018).

Yrityksen koko vaikuttaa edellisten barometriin tapaan omistajanvaihdosnäkyymiin. Eriyisesti pienemmät yritykset kokivat monesti jatkajan ja ostajan löytymisen suurena haasteena.

Omistajanvaihdosbarometrin johtopäätösten mukaan isossa kuvassa suomalainen pk-yritysten omistajanvaihdosten ekosysteemi on hyvässä kunnossa. Barometrin mukaan jatkossa valtakunnallisen ja alueellisen edistämisen ja kehittämistyön lisäksi herättelytoimia pitäisi saada entistä enemmän myös paikalliselle ruohonjuuritasolle eli kuntien elinkeinotoimien ja yrittäjien paikallisyhdistysten toimenpidelistalle, koska se varmistaa herättelyviestien perillemenoa.⁵³

Yhtenä ratkaisuna jatkajien löytämisen haasteeseen on esitetty oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteyteen muodostettavia jatkajakouluja, joissa luopuva yrittäjä ja potentiaalinen jatkaja voisivat kohdata ja joissa voitaisiin tarjota erityisosaamista omistajanvaihdokseen liittyen. Yrityksen jatkajaa on vaikeaa löytää erityisesti pienyrityksissä, joissa yritystoiminta perustuu vahvasti yrittäjän omaan osaamiseen. jatkajakoulu ei ole ajatuksena tai toimintamallina mitenkään uusi. Suomessakin jatkajakouluja on esiintynyt vaihtelevalla intensiteetillä jo melko pitkään. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen yrittäjyysverkoston

53 Varamäki & al.: Valtakunnallinen omistajanvaihdosbarometri 2021. Julkaisija ov-foorumi.

(FINPIN) johdolla jatkajakouluja lanseerattiin oppilaitoksiin jo toistakymmentä vuotta sitten. Viime vuosina toiminta on kuitenkin hiipunut tai ainakaan jatkajakoulu-nimellä yrittäjyyskoulutusta oppilaitoksissa ei juurikaan esiinny.⁵⁴

Yhteiskunnalliset haasteet ja ilmiöt mahdollisuutena

Yhteiskunnallisiin haasteisiin ja ilmiöihin ratkaisujen hakeminen on merkittävä innovaatioiden lähde tulevaisuudessa. Suomea ja koko maailmaa ehkä nopeimmin muuttaviksi muutosvoimiksi on tunnistettu ilmastonmuutos, globalisaatio, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja teknologinen kehitys. Muutos tarjoaa huolien ohella myös suuria mahdollisuuksia kehittämislle ja uusien ratkaisujen löytämiselle. Muutokset avaavat uusia mahdollisuuksia esimerkiksi tutkimukselle, osaamiselle, innovaatioille sekä liiketoiminnalle.

Tulevaisuudessa korostuva ympäristötietoisuus, kestävän kehityksen vaatimukset ja ilmastonmuutos sekä siirtyminen ilmastoneutraaliin talouteen luovat EU-tasolla merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia. Näkökulmat näkyvät Euroopan unionin aloitteissa, kuten Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa ja kiertotalouden toimenpideohjelmassa. Mahdollisuuksien ohella ne asettavat tavoitteita sääntelylle.

Euroopan unioni on asettanut tavoitteekseen olla maailman ensimmäinen ilmastoneutraali alue vuoteen 2050 mennessä. Komission mukaan siirtymään tarvitaan huomattavia investointeja sekä EU:lta ja sen jäsenvaltioiden julkiselta sektorilta että yksityiseltä sektorilta. Tammikuussa 2020 julkaistuun vihreän kehityksen investointiohjelmaan perustuen komissio julkaisi maaliskuussa 2020 kunnianhimoisen kiertotalouden toimintasuunnitelman ja teollisuusstrategian tukemaan siirtymää. Komissio on osoittanut eri rahoitusinstrumenttien ja strategioiden osalta panostavansa merkittävästi ilmastoratkaisujen kaupallistamiseen.

Komission tavoitteet tukevat Suomen ilmastotavoitteita, kiertotalouden tavoitteita sekä kestävän kehityksen tavoitteita. Suomi on sitoutunut YK:n kestävän kehityksen periaatteisiin ja Pariisin ilmastotavoitteisiin, ja lisäksi hallitusohjelman tavoitteena on hiilineutraalisuus vuoteen 2035 mennessä. Hallitusohjelman mukaisesti useat toimialasektorit ovat laatineet omat vähähiilisyystiekarttansa. Hiilineutraalisuus, ekologiset investoinnit, cleantech, kierto- ja biotalous sekä resurssiniukkuus voivat synnyttää uusia suomalaisen teollisuuden kasvutarinoita.

---

54 Laivola: Opiskelijasta yrityksen omistajaksi? – omistajanvaihdoshankkeista Jatkajakouluiksi, Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Merkittävä resurssi uudistumiselle on myös EU:n monivuotinen rahoituskehys (vuosille 2021–2027) ja elpymisväline (Next Generation EU). Kunkin jäsenvaltion on esitettävä kansallinen elpymis- ja palautumissuunnitelma (RRP), jotta se voi saada elpymis- ja palautumistukivälineen rahoitusta.

Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa. Suomi julkisti lopullisen elpymis- ja palautumissuunnitelmansa toukokuussa 2021. Elpymis- ja palautumissuunnitelma linjaa EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksen käyttöä Suomessa. Kokonaisuus on EU-lainsäädännön mukaisesti noin 2,1 miljardia nykyhinnoin vuosina 2021–2023. Lopullinen EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksen määrä Suomelle selviää kesällä 2022. Määrään vaikuttaa talouden kehitys vuosina 2021 ja 2022.⁵⁵

EU:n elpymis- ja palautumistukiväline (RRF) on monella tapaa merkittävä, sillä siinä painotetaan ajankohtaisia vihreän siirtymän, digitaalisaation (mm. 6G, tekoäly, kvanttilaskenta) ja kestävän kasvun teemoja. Kysymys on mm. investoimista puhtaaseen ja tehokkaaseen energian tuotantoon ja käyttöön, infrastruktuureihin sekä TKI-toimintaan. Ilmastorahasto Oy ja vähähiilitiekarttojen toteutus lisäävät mahdollisuuksia kehittää kotimaista osaamista ja liiketoimintaa globaali kysyntä huomioon ottaen. Ilmastorahasto edistää investoinneillaan eritoten ilmastonmuutoksen torjuntaa, teollisuuden vähähiilisyttä ja digitalisaatiota.

Nyt tehtävillä valinnoilla voidaan suunnata kehitystä investointien ja teknologian kautta myös pitkällä aikavälillä ja edistää siirtymää kohti hiilineutraalia ja kiertotalouden periaatteita hyödyntävää kestävää taloutta. EU:n rahoitusvälineillä näistä investoinneista voidaan rahoittaa vain pieni osa, ja julkisen rahoituksen näkymät ovat niukkenemassa.

Yrittäjyyden näkökulmasta yhteiskunnallisten haasteiden mahdollisuuksien osalta on syytä muistaa, että ne ovat vain mahdollisuuksia. Mahdollisuuksien toteutuminen edellyttää määrätietoisesta investoimisesta lisäksi toimenpiteitä ja linjauksia, jotka ovat ennakoitavia ja keskenään linjassa. Yritystasolla tarkasteltaessa yritysten kyky uusiutua riippuu ratkaisevasti niiden käytettävissä olevista resursseista. Uusien rohkeiden vähähiiliratkaisujen kehittäminen ja toteuttaminen edellyttävät myös suurta määrää poikkeuksellisen innovatiivisia osaajia. Yrityksiltä vaaditaan mittavia ja pitkäkestoisia investointeja, joiden vaikutukset muuhun kehitystoimintaan ja esimerkiksi alihankintojen määrään ja sisältöön määrittelevät markkinoiden näkymiä.

---

55 Valtiovarainministeriön tiedote 26.5.2021: Suomen kestävän kasvun ohjelman uudistukset ja investoinnit lähtevät liikkeelle.

Vastuullisuus pk-yrityksissä

Yritystasolla yhteiskunnalliset haasteet ja mahdollisuudet näyttäytyvät myös vastuullisuusvaatimusten kasvuna. Yritysvastuuseen liittyvää sääntelyä on Euroopan unionissa olemassa vastuullisuusraportoinnista, konfliktimineraalien maahantuonnista sekä kestävästä rahoituksesta. Tulossa on myös sääntelyä, joka edellyttää yritysvastuun ja kestävyden raportointia ja mahdollisesti myös kestävä hallintotavan sääntelyä, johon sisältyy asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä velvoitteita. Vastaavia velvoitteita on ehdotettu myös akkudirektiivin uudistuksessa. Vaikka pk-yritykset eivät suoraan kuuluisi sääntelyn soveltamisalaan, sääntelyn edellyttämät velvoitteet laajenevat todennäköisesti myös suurempien yritysten arvoketjuissa oleviin pk-yrityksiin isompien toimijoiden sopimusvelvoitteiden kautta.

Maailmanlaajuisessa vertailussa suomalaisten pk-yritysten vastuullisuuden arvioidaan olevan korkealla tasolla niiden yritysten osalta, jotka ovat kansainvälisissä arvoketjuissa alihankkijoina suomalaisten suurimpien yritysten kanssa. Monet vastuullisuuskysymykset, kuten esimerkiksi työolot, ympäristökysymykset tai tuoteturvallisuus, ovat hyvin hoidettuja suomalaisissa pk-yrityksissä, sillä ne ovat kansallisesti tai EU-tasolla säädeltyjä.

Lisääntyneestä sääntelystä huolimatta yritysvastuullisuus saattaa erityisesti globaaleissa toimitusketjuissa olla heikko, sillä kaikki toimijat eivät välttämättä halua toimittaa vastuullisuustietoja niitä pyytävälle pk-yrityksille. Myös rahoituksessa ja sijoitustoiminnassa kestävä kehitys ohjaa tulevaisuudessa pääomavirtoja. Edelläkävijyys edellyttää kansainvälisesti hyväksytyjen toimintatapojen ja sääntelyn seuraamista ja näihin vaikuttamista sekä oikea-aikaista täytäntöönpanoa Suomessa. Vastuullisuus voi tulevaisuudessa olla myös edellytys liiketoiminnalle.

Suomalaiset pk-yritykset voivat tehdä vastuullisuudesta itselleen myös kilpailuedun, joka luo edellytyksiä liiketoiminnan kansainväliselle kasvulle. Vastuullisuus kilpailuetuna edellyttäisi mm. sitä, että jo olemassa oleva korkea tekemisen taso pystyttäisiin tuomaan nykyistä paremmin osaksi yritysten vastuullisuusviestintää ja brändäystä.

Vastuullisuuden tuomia mahdollisuuksia voi konkretisoida esimerkiksi riskienhallinnan, kustannussäästöjen tai kilpailijoista erottautumisen näkökulmasta. Sidosryhmät odottavat yrityksiltä vastuullisuutta, ja tulevaisuudessa odotukset kohoavat entisestään. Hyvän riskienhallintastrategian luomisella voidaan vaikuttaa positiivisesti yrityksen maineeseen ja luoda samalla kilpailuetua. Kustannustehokkuutta voidaan hakea esimerkiksi luonnonresurssien viisaammalla käytöllä tai henkilöstöresursseihin investoimalla. Motivoitunut henkilöstö pysyy työnantajan palveluksessa pidempään, mikä puolestaan saa aikaan suoria kustannussäästöjä. Ilmastonmuutoksen ohella digitaalinen transformaatio ja

luonnon monimuotoisuuden edistäminen tarjoavat yrityksille tilaisuuden erottautua kilpailijoista. Samalla yritykset voivat omalta osaltaan olla mukana maailmanlaajuisten haasteiden ratkaisemisessa ja valmistautua tulevaisuuteen.

Vastuullisuus heijastuu tällä hetkellä kaikkeen liiketoimintaan, ja se tulisi nähdä ennen kaikkea mahdollisuutena. Ilmastonmuutoksen torjunta ja siihen sopeutuminen luo yrityksille uusia kasvumahdollisuuksia ja liiketoimintahyötyjä, jos yritykset pystyvät vastaamaan yhä ympäristötietoisempien ja maksukykyisten asiakkaidensa toiveisiin ja tarjoamaan entistä kestävämpiä ratkaisuja. Kasvaneisiin sidosryhmien ja koko arvoketjun odotuksiin vastaaminen tuo yrityksille myös brändiarvoa. Muita hyötyjä ovat muun muassa parantunut liikevaihto, asiakasuskollisuus sekä henkilöstön sitoutuminen ja saatavuus.

Julkiset hankinnat, sääntely ja yrityspolitiikka

Julkisia hankintoja voitaisiin hyödyntää vahvemmin yhteiskunnallisiin haasteisiin vastamisessa. Erityisesti julkisen sektorin innovatiivisilla hankinnoilla tulisi olla aktiivisempi rooli. Julkisten hankintojen vuosittainen volyyymi on 47 miljardia euroa, jolloin julkisilla hankinnoilla voidaan merkittävästi vauhdittaa kestävien innovaatioiden käyttöönottoa, synnyttää edelläkävijämarkkinoita sekä vauhdittaa skaalautumista ja yrityksille syntyviä referenssejä, jotka tukevat pk-yritysten ja uusien yritysten liiketoimintamallien kilpailukykyä.

Hallitusohjelman tavoitteena onkin lisätä julkisten innovatiivisten hankintojen määrää 10 prosenttiin julkisista hankinnoista vaalikauden loppuun mennessä. Yhdeksi haasteeksi julkisten innovatiivisten hankintojen lisäämisessä on tunnistettu hankintaosaamisen puute sekä puutteelliset rahoitus- ja riskinjakomekanismit, jotka saattavat estää uudentyyppisten hankintakeinojen käyttöönottamisen.

Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin edellyttää myös uusia sääntelyn lähestymistapoja, joissa huomioitaisiin paremmin pyrkimykset innovaatiolähtöisyyteen. Innovatiivisen sääntelyn merkitys on Suomessa laajasti tunnistettu, mutta käytännössä huomioitu vaihtelevasti eri hallinnonaloilla. Vaikutuksia innovaatiotoiminnalle on säädösvalmistelun yhteydessä arvioitu hyvin satunnaisesti.

Jatkossa tarvitaan selkeämpiä periaatteita ja määrittelyitä siitä, miten innovaatiotoimintaa voidaan edistää säädösvalmistelun kautta. Tämä edellyttäisi, että konkreettisina politiikkatoimenpiteinä määriteltäisiin tarkemmin innovaatiomyönteisen sääntelyn yleiset periaatteet ja reunaehdot, vahvistettaisiin ministeriöiden välistä poikkihallinnollista yhteistyötä, täsmennettäisiin säädösehdotusten arvioinnin ohjeistusta sekä kehitettäisiin

viranomaisten ja yritysten välistä vuoropuhelua. Lisäksi Suomessa tulisi rohkeammin hyödyntää innovaatiomyönteisiä lainsäädännön ratkaisuja (esim. kokeiluja) sekä ottaa tehokkaammin käyttöön neuvovan sääntelyn ja täytäntöönpanovaiheen käytäntöjä.⁵⁶

Alustatalous ja teknologinen kehitys

Nopea teknologinen kehitys ja sen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit (erityisesti jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita ottaa innovaatiomyönteiset ratkaisut paremmin huomioon sääntelyssä. Alustataloudella tarkoitetaan perinteisesti fyysisessä arvoketjussa toteutuneiden tuotannollisten ja palvelutoimintojen uudelleenorganisointumista paikkariippumattomien digitaalisten alustojen ympärille, kun taas jakamistaloudeksi määritellään liiketoimintamallit, jotka tehostavat resurssien hyödyntämistä taloudessa (esimerkiksi Airbnb).⁵⁷ Jakamistalous ilmiönä on monessa tilanteessa muuttunut vajaakäytöllä olevien resurssien jakamisesta ja niiden paremmasta hyötykäytöstä kohti ammattimaista, alustoilla tapahtuvaa liiketoimintaa. Digitaalisten alustojen kehittyminen on vahvistanut jakamistalouden voimakasta kehittymistä.⁵⁸

Alustatalous, johon liittyy kiinteänä osana datatalous, yhdistää palvelujen, tuotteiden ja sosiaalisen arvon tuottajat, kehittäjät ja käyttäjät samaan, moniulotteiseen arvonluontijärjestelmään, jossa yksittäisiä vaihdannan kohteita tai välineitä saattaa olla jopa vaikea tunnistaa. Data- ja alustatalouden yhteiskehitys muuttaa maailmantalouden rakenteita, liiketoimintamalleja ja kuluttajien käyttäytymistä. Samalla kehitys hämärtää toimialojen ja työn tekemisen perinteisiä määrittelyjä sekä sitä, miten arvonluontia tulisi mitata yrityksissä ja taloudessa laajemminkin. Myös kilpailu on alustataloudessa dynaamisempaa, mikä johtaa alati muuttuviin kilpailuasetelmiin.⁵⁹

Uudenlaiset, teknologisen kehityksen mahdollistamat innovoinnin ja arvonluonnin mallit haastavat perinteisiä yrityspolitiikan toimintamalleja. Yrittäjyyspolitiikan kehittämisen kannalta on tärkeää, että pk-yritysten erityiset haasteet otetaan huomioon yritysten digitaalista transformaatiota edistettäessä.

56 Salminen & al.: Innovaatiomyönteinen sääntely: Nykytila ja hyvät käytännöt, valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:27.

57 Autio & Rannikko: Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2017.

58 Naumanen & Myllyoja: Lyhytaikaisen majoitustoiminnan tilastointimahdollisuudet Suomessa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2020:23.

59 Paavola, Seppänen & Eloranta: Datapohjaisen arvonluonnin strategiset vaihtoehdot, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2021:3.

Vaikka tunnetuimmat globaalit alustaekosysteemit ovatkin suurten ja panostusvoimaisten yritysten ympärille muodostuneita, ei kokonaiskuva ole yksioikoinen. Pienetkin yritykset pystyvät toimimaan menetyksellisesti suurilla alustoilla, ja toisaalta varsinkin B2B-markkinoilla on lukuisia esimerkkejä pienten yritysten menestyksestä alustaratkaisujen kehityksen ajureina. Kyky uusiutua ja tuottaa asiakkaille lisäarvoa tarjoavia innovatiivisia ratkaisuja ovat molemmissa tapauksissa keskeisiä. Ne ovat myös tärkeitä innovaatiopolitiikan painopisteitä, jotka läpileikkaavat eri teknologiaratkaisuja ja toimialoja.

Sääntelyllä pyritään EU-tasolla kehittämään digitalouden kilpailullisia myönteisiä vaikutuksia. On tärkeää huolehtia myös siitä, että uudenaikaiselle, kokeilevalle liiketoiminnalle on tilaa Suomen ja EU:n markkinoilla. Jäykkä sääntely tukahduttaa innovatiivisten yritysten mahdollisuuksia monissa tapauksissa markkinoilla jo olevien hallitsevien yritysten näkökulmia puolustaen.

2.4 Uudistuva arvonluonti ja digitaalisuus menestyksen lähteenä

Uusi arvonluonti ja yritysten uudistuminen

Keskellä suurta murrosta kestävä kasvu korostaa toimivaa ja tuottavaa yhteiskuntaa, jossa lisäarvon synnyttämisellä on keskeinen rooli. Tuotteeseen tai palveluun liittyvä aineeton arvo sekä erityisesti asiakkaan kokema arvo ovat merkittäviä lisäarvon tuottajia. Uudella arvonluonnilla tarkoitetaan sellaista lisäarvoa, joka tuotteessa tai palvelussa tuottaa asiakkaalle jotain erityistä ja merkityksellistä.

Arvonluonti voi perustua oivallukseen, luovuuteen tai esimerkiksi kulttuuriperintöön. Näin pyritään erottumaan perinteisistä arvonluonnin muodoista, kuten esimerkiksi tutkimuksen avulla tuotetuista uusista innovaatioista tai erityisesti teknologiakeskeisistä innovaatioista, ja korostamaan asiakkaan kokemusta ja arvoja. Aineeton arvonluonti on yritykselle merkittävä keino kilpailukyvyyn edistämiseksi. Sen luomia mahdollisuuksia ei ole vielä riittävästi hyödynnetty.

Suomessa on panostettu aineettoman pääoman syntymiseen erityisesti tutkimuksen, tuotekehityksen ja osaamisen alueilla. Merkittävä määrä aineetonta arvoa syntyy kuitenkin näiden panostusten ulkopuolisista tekijöistä, kuten luovasta osaamisesta, joukkoistamisen

kautta tapahtuvasta julkisen tiedon, erilaisten ideoiden ja mahdollisuuksien hyödyntämisestä tai uudenlaisten alustojen hyödyntämisestä. Nämä alustat mahdollistavat esim. tekoälyn, datavarantojen tai käyttäjäkokemuksen hyödyntämisen.⁶⁰

Työn murros, arverkköjen muutokset ja alustatalous sekä yhteiskunnalliset reformit luovat uudenlaisia mahdollisuuksia yritystoiminnalle. Julkisella sektorilla voi olla palveluiden tilaajana ja järjestäjänä tärkeä rooli uuden liiketoiminnan mahdollistajana. Erityisesti asiakkaan tarpeet ja arvot vaikuttavat siihen, millainen yritystoiminta menestyy jatkossa. Elämänlaatu ja merkityksellisyys, yksilön kokemus hyvinvointi tai arjen toimivuus ovat tekijöitä, joista olemme valmiita maksamaan hiukan enemmän. Yrityksissä on tärkeää oppia tunnistamaan ja tuottamaan niitä tunne- ja elämyskokemuksia, joita asiakkaat edellyttävät.

Teknologian kehittyminen, esimerkiksi tekoälyn tai lisätyn todellisuuden käyttäminen, nostavat esiin myös ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan monenlaisia humanistisia ja luovia tietoja ja taitoja. Etiikan tai pedagogian osaaminen, kulttuuristen arvojen tuntemus ja uudistava luovuus tuovat yrityksille kilpailuetua.

Aineettomaan omaisuuteen liittyy myös omaisuuden suojaaminen. Aineettomilla oikeuksilla (IP-oikeudet), kuten patenteilla, tavaramerkeillä ja tekijänoikeudella yrittäjän on mahdollista suojata, hallinnoida ja hyödyntää tätä lisäarvoa liiketoiminnassa. Yleisemmällä tasolla aineettomien oikeuksien järjestelmän (IPR) tavoitteena on lisätä innovaatiotoimintaa parantamalla kannustimia ja tulosten leviämistä sekä kannustaa luovaan työhön.

Digitalisaation hyödyntäminen

Koronakriisin jälkeisen toipumisen ja kestävä kasvun haasteiden ratkaisemisessa yritykset ja niiden tuottavuuskehitys ovat ratkaisevassa asemassa. Elinkeinoelämän uudistumisvauhti ratkaisee, miten menestyksekkäästi Suomi toipuu ja saavuttaa hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet hiilineutraaliudessa, työllisyysasteessa ja tki-panostuksissa.

Digitaalisten teknologioiden jatkuva kehitys, teknologioiden innovatiivinen käyttöönotto yrityksissä ja digitaalisten ratkaisujen omaksuminen koko yhteiskunnassa ovat vihreän siirtymän ja kestävä kasvun ratkaisevia välineitä ja mahdollistajia. Digitalisoituja prosesseja voidaan aiempaa paremmin suunnitella, ohjata ja optimoida kestävyystavoitteiden

⁶⁰ Tarjanne & Englund (toim): Arvoa synnyttävän liiketoiminnan lähteillä, työ- ja elinkeinoministeriön oppaat ja muut julkaisut 4/2018.

mukaisesti dataan ja tekoälyyn perustuen. Lisäksi digitalisaation avulla voidaan luoda uusia vähähiilisiä ja globaalisti skaalautuvia palveluinnovaatioita sekä kasvattaa aineentonta arvonluontia.

Digitaalisuus lisää yritysten kriisinkestävyttä ja tuotannon muutosjoustavuutta. Digitaalisesti edistyneet yritykset ovat uudistumiskyvyltään merkittävästi paremmassa asemassa vastaamaan ympäristö-, kasvu- ja tuottavuushaasteisiin kuin digitaalisesti hitaasti edenneet. Toisaalta digimurros on synnyttänyt yritysten, toimialojen ja alueiden väliin kehitysmiskuiluja. OECD:ssä on arvioitu, että hitaasti edenneisiin yrityksiin liittyy kokonaistuottavuuden merkittävä kehittämispotentiaali.

Suomi on digitalisaatiossa Euroopan johtava maa,⁶¹ jonka vahvuudet liittyvät DESI-vertailussa inhimilliseen pääomaan, yritysten digiteknologian käyttöön ja julkisten palvelujen digitalisaatioon. Suomen sijoitusta vertailussa laskivat verkkoyhteydet ja erityisesti kiinteiden verkkojen levinneisyys. Vahvuudeksi maaraportissa tunnistettiin mobiiliverkot, mutta erityisesti haasteeksi todettiin haja-asutusalueiden kiinteät verkot. Lisäksi esille nousi muun muassa suomalaisten pienten ja keskisuurten yritysten monia muita maita vähäisempi verkkokaupan hyödyntäminen.

Suomi on johtava maa myös Digibarometrin tarkastelussa. Digibarometrissä mitataan digitaalisuuden hyödyntämistä. Aiempien digibarometrien tiedonperusteella on havaittavissa, että digitaalisen heräämisensä jälkeen on Suomi kirinyt vertailun kärkisijoille. Vuoden 2021 tuloksista on havaittavissa, että digitalisaation vaikutukset suomalaisiin yrityksiin ovat paranemassa, kansalaisten vertailussa ollaan tasaisesti kärkikastissa ja julkisen sektorin vertailussa Suomi on ensimmäistä kertaa kärjessä. Vuoden 2021 pääteeman tuloksista – verkkokauppa, alustat ja verkkokauppasovellukset – on kuitenkin tulkittavissa, että suomalaiset yritykset eivät toistaiseksi ole omaksuneet alustoja ja verkkokauppasovelluksia jakelukanavikseen. Verkkokauppasovellusten hyödyntämisen osalta näyttääkin siltä, että Suomi on jäämässä alustatalouden junasta. Laajemmin, erityisesti pandemianäkökulmasta ajateltuna, verkkokauppa ja verkkokauppasovellukset tulisikin nähdä osana yritysten riskienhallinnan portfoliota.⁶² Suomen kasvavana haasteena on lisäksi digitalisaation mahdollistaman uuden arvonluonnin verkkainen omaksuminen, mihin liittyy myös merkittäviä toimialakohtaisia ja alueellisia eroja.

---

61 Euroopan komissio: Digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksi (DESI), Suomen maaraaportti 2021.

62 Mattila & al.: Digibarometri 2021: Vuosikymmen verkkokauppaa ja alustataloutta, Taloustieto Oy, 2021.

OECD:n SME and Entrepreneurship Outlook (2019) -julkaisun⁶³ mukaan suomalaisilla pk-yrityksillä on likimain OECD:n parhaat edellytykset digitalisaation hyödyntämiseen. Useimmilla tätä aihealuetta kuvaavilla mittareilla Suomen pk-yritykset sijoittuvat viiden parhaan maan joukkoon. Hyvästä perustasta huolimatta nopeasti kasvavien yritysten suhteellisesti vähäinen määrä viittaa siihen, että digitalisaation potentiaalia ei vielä osata täysin hyödyntää. Esimerkiksi tekoälyn hyödyntäminen on pääosin kohdistunut yritysten sisäisten prosessien uudistamiseen, kun taas tekoälyn soveltaminen uusiin tuotteisiin ja kasvua tukevaan toimintaan, kuten myyntiin ja markkinointiin, on ollut vähäistä.

Elinkeinoelämän keskusliiton tekemän yrityskyselyn mukaan yrityskenttä on edelleen vahvasti jakautunut suhteessa digitalisaatioon. Suomalaisyrityksistä 35 prosenttia mukautuu digikehitykseen tai ei pidä digitalisaatiota tärkeänä itselleen. Noin puolet yrityksistä on nostanut digitalisaation strategiseksi tavoitteekseen, ja vajaa 10 prosenttia yrityksistä pitää yritystään edelläkävijänä. Selvityksessä arvioitiin, että suomalaisyritysten tulisi todennäköisesti keskittyä vakavammin datan hyödyntämiseen ja siitä nouseviin mahdollisuuksiin. Yrityksistä 19 prosenttia hyödyntää liiketoiminnassaan suuria tietomassoja, ns. big dataa. Big datan hyödyntäminen on keskittynyt suurimpiin yrityksiin.⁶⁴

Pk-yritysten digitaalisten työkalujen ja palveluiden käyttö on lähes samalla tasolla vuoden takaiseen barometriin verrattuna. Vuosi sitten niiden käyttö oli hieman kasvanut, mutta koronakriisi ei ole antanut juuri lisäpontta digitaalisten työkalujen laajempaan käyttöön pk-yrityksissä viimeisen vuoden aikana. Ainoastaan yritysten omat internet-kotisivut, jotka ovat yleisin digitaalisuuden hyödyntämismuoto pk-yritysten keskuudessa, ovat lisääntyneet kolme prosenttiyksikköä vuoden aikana.⁶⁵

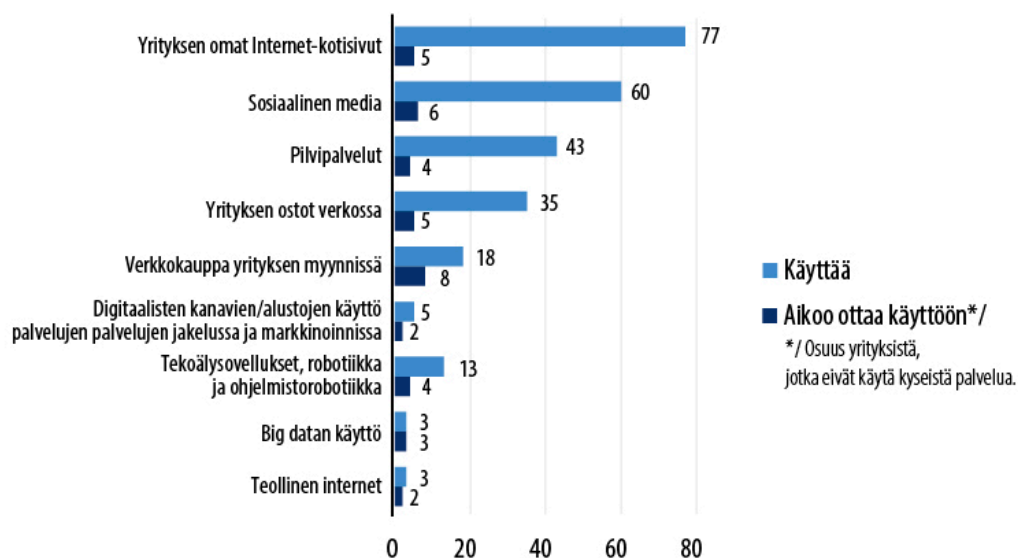
---

63 OECD (2019), OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2019.

64 Tuuliainen & Heikinheimo: Elinkeinoelämän keskusliiton yrityskyselyn tulokset digitalouden osaamistarpeista 2019.

65 Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö: PK-yritysbarometri, syksy 2021.

Kuvio 8. Digitaalisten palveluiden käyttö. (Lähde: pk-yritysbarometri, syksy 2021)

Jopa 72 prosenttia yrityksistä kokee, että henkilöstön digiosaamisessa on liiketoimintaa vaikeuttavia puutteita. Toisaalta tutkimus osoittaa, että myös yritysjohdon digitaalisissa osaamisissa saattaa olla puutteita.⁶⁶ On mahdollista, että pk-yritysten johdon digitaalisia kyvykkyyksiä kehittämällä olisi mahdollisuus lisätä näiden yritysten tuottavuutta ja vauhdittaa kasvua luovaa digitaalista transformaatiota. Yrityksessä tarvittavaa digitaalista kyvykkyyttä on hyvä tarkastella sekä teknologiaosaamisen että liiketoimintaosaamisen kautta. Esimerkiksi datan hyödyntäminen liiketoiminnassa on nimenomaan uudenlaisten liiketoimintamallien kehittämistä ja hyödyntämistä.

Koronapandemian vuoksi asetettujen rajoitusten seurauksena digitaalisten palveluiden käyttö kasvoi yrityksissä räjähdysmäisesti. Elisan ja Suomen Yrittäjien teettämän tutkimuksen mukaan kaksi kolmesta korona-aikana menestyneestä yrityksestä arvioi, että digitalisoinnilla on ollut merkittävä rooli heidän liiketoimintansa kehityksessä. Varsinkin kasvu-yrityksissä ajatellaan, että digitaalisuutta hyödyntämällä yritys voi joustavasti sopeutua

66 Mattila & al.: B2B Selling in Transition: A Digital Dynamic Managerial Capability Framework. Journal of Finnish Studies. December 2020.

äkillisiin muutoksiin. Digitaalisuudesta hyötyvät korona-ajan menestyjäyritykset ovat kasvuhakuisia, tyypillisesti suhteellisen nuoria työnantajayrityksiä, joista moni toimii ICT-alalla, liike-elämän palveluissa, rakennus- ja kiinteistöalalla tai kaupan alalla.⁶⁷

Koronan jälkeisessä tilanteessa sekä ihmiset että yritykset ovat entistä valmiimpia kehittämään ja ottamaan käyttöön digitaalisia palveluita ja ratkaisuja. Myös muualla maailmassa valmiudet ovat kasvaneet. Siksi on tärkeää, että Suomessa ei hukata mahdollisuutta vaan panostetaan siihen, että yritykset eivät ainoastaan toivu aiemmasta verkkaisuudestaan, vaan että digiloikka jatkuu vielä pitempänä kuin muualla.

Yritysten digitalisaation vauhdittamisessa keskeinen tavoite tulee olla tuottavuutta kasvattavien digi-investointien lisääminen ja liiketoimintaekosysteemien monipuolistaminen. Julkiselta sektorilta tämä edellyttää investointeja osaamisen lisäksi ennen kaikkea digitaalisten ratkaisujen käyttöönottoa nopeuttavaan verkostomaiseen toimintaympäristöön, palveluihin ja pehmeään infrastruktuuriin kuten standardimuotoisiin avoimiin ohjelmointirajapintoihin ja itsehallittaviin digitaalisiin identiteetteihin. Kansallisten toimien lisäksi merkittäviä mahdollisuuksia näille panostuksille avautuu mm. Invest EU -, digitaalinen Eurooppa- ja eri EU-rahastojen toimeenpanon kautta.

EU:n elpymissuunnitelmien mukaiset panostukset eurooppalaiseen digitalisaation mahdollistajiin, mm. data-alustoihin (kuten GAIA-X) sekä tekoälyn testaus- ja kokeiluympäristöihin auttavat yrityksiä paitsi liiketoiminnan kehittämässä myös verkostoitumisessa kansainvälisesti. Julkiset hankinnat ja julkisen sektorin digitalisaation vauhdittaminen (esimerkiksi reaaliaikatalous ja digitaalinen luvitus) hallitusohjelman ja eurooppalaisen digistrategian mukaisesti voivat luoda kannusteita digitaaliselle toiminnalle ja siten edistää merkittävästi yritysten digitalisoitumista. Datainfrastruktuurit, jotka huomioivat IP-oikeuksien haltijoiden tunnistamiseksi tarvittavan datan, ovat tärkeimpiä yrittäjien osallistumista edellyttäviä hankkeita.

Digitalisaatio muuttaa markkinoita nopeasti, ja sen mukanaan tuomien mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen vaatisi uusien yritysten syntymisen edistämisen lisäksi myös olemassa olevien pk-yritysten digitaalisen muutoksen fasilitoimista. Tämän vuoksi on tärkeää, että kaikkien yritysten digitalisoituminen on yrittäjyyspolitiikan lähtökohtana. Digitalisaatio on läpileikkaava ilmiö, joka menee läpi toimialojen, mutta digitalisaation etenemisvauhti on erilainen eri toimialoilla.

---

67 Kivikoski & Kauppinen: Pk-yritysten opit digitalisaatiosta 2020. Miten digitalisointi on auttanut pk-yrityksiä menestymään? Raportti, tiivis versio 2021.

Digiloikan jatkamista ja investointien vauhdittamista voidaan tukea myös viestinnällä, ohjauksella sekä verkostoja ja vertaistukea tarjoavilla kehittämisympäristöillä. Yrityspalvelujen kehittämisessä ja priorisoinnissa digitaalista uudistumista tukevien palveluiden tulee olla keskiössä. Digitaalinen Eurooppa -ohjelmaan sisältyvällä eurooppalaisten digitaalisten innovaatiohubien verkostolla (EDIH) voidaan aiempaa pitkäjänteisemmin tukea pk-yritysten digikokeiluja ja madaltaa uuteen teknologiaan investoimisen kynnystä.

2.5 Yrittäjyyden erityiset tarpeet ja tilanteet

Yrittäjäkentän monipuolisuuden huomioon ottaminen on yrittäjyyspolitiikan onnistumisen edellytys. Liitteessä 2 on kuvattu valittujen yrittäjäryhmien erityistarpeita ja tilanteita niiden huomioimiseksi paremmin jatkotyössä. Yrittäjäryhmiksi, joilla on erityisiä tarpeita, tunnistettiin nais-, maahanmuuttaja- ja yksinyrittäjät, nuoret, ikääntyneet sekä vammaiset tai osatyökykyiset yrittäjät, maaseutuyrittäjät ja yhteiskunnalliset yritykset.

Omistajavaihdokset tunnistettiin erityiseksi tilanteeksi, jossa tarvitaan räätälöityä tukea mm. osaamisen lisäämiseksi. Myös työnantajayrittäjillä ja perheyrittäjillä on erityisiä tarpeita, jotka on huomioitava politiikkavalinnoissa sekä palveluiden kehittämisessä. Sarja- ja portfolioyrittäjyyden merkitystä kasvulle tulisi selvittää tarkemmin.

2.6 Tilannekuvan johtopäätökset

Yrittäjyyden tilannekuvassa Suomen talouden suurimmiksi haasteiksi tunnistettiin *työvoiman saatavuus, matalat investoinnit ja tuottavuuden aleneminen*. Kansantalouden pitkän aikavälin kasvun kannalta yrittäjyysstrategian tärkeä tavoite on, että uudet työpaikat syntyvät erityisesti korkean tuottavuuden yrityksiin. Talouskasvuun tähtäävässä yrittäjyysstrategiassa on keskeisenä tavoitteena parantaa tuottavien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman saamiseen, riittävän pääoman saatavuuteen sekä innovointiin ja liiketoiminnan laajentamiseen sekä samaan aikaan luoda painetta matalan tuottavuuden yrityksille parantaa tehokkuuttaan.

Avoimien työpaikkojen määrä ja työttömyys ovat olleet samaan aikaan korkealla tasolla, mikä kertoo vakavasta kohtaanto-ongelmasta. Erityisesti syksyllä 2021 yhä useammat yritykset ilmoittivat vaikeuksista rekrytoida osaava työvoimaa. Osaamisen ja osaavan työvoiman saatavuuden kannalta on keskeistä, että työvoiman saatavuutta tuetaan parantamalla työmarkkinoiden toimivuutta ja osaavan työvoiman tarjontaa.

Pidemmällä aikavälillä tulee löytää ratkaisu myös vähenevään väestön määrään, sillä väestön väheneminen on myös uhka hyvinvointitaloudelle. Nykyistä korkeammalla nettomaahanmuutolla voidaan kompensoida väestörakenteen muutoksen aiheuttamia ongelmia. Erityisesti koulutus- ja työperäisen maahanmuuton edistämällä voidaan vastata työmarkkinoiden osaamistarpeisiin sekä tukea innovaatiotoimintaa, kasvua ja kansainvälistymistä.

Koulutus- ja työperäisen maahanmuuton lisääminen tulee edellyttämään muutoksia myös yritysten asenteissa ja rekrytointikäytännöissä. Huolimatta työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton lisääntymisestä, ovat yritysten rekrytointikäytännöt yleensä suunniteltu vain suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvaa väestöä ajatellen. Työorganisaatioiden haasteena on päivittää ja kehittää rekrytointikäytäntöjään, jotta ne vastaisivat vallitsevaa, kasvavasti monimuotoisempaa ja globaalimpaa työmarkkinatilannetta sekä yhdenvertaisuuslainsäädännön henkeä. Henkilöstöasiantuntijoiden mukaan monimuotoisuuden liittyvien tekijöiden merkitys johtamisessa, esimiestyössä ja rekrytoinneissa tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Monimuotoisuuden on havaittu tukevan innovointia sekä myyntiä, houkuttavan huippuosajia, kehittävän tiimien ongelmanratkaisukykyä sekä kansainvälistävän organisaation imagoa.⁶⁸

Osaamista ja osaavan työvoiman saatavuuteen liittyviä suuria kokonaisuuksia käsitellään hallitusohjelmaan kirjatuiissa työryhmissä, erityisesti kolmikantaisissa työllisyyden edistämisen ministeriryhmissä. Haasteisiin vastaamiseksi on käynnistetty mm. parlamentaarinen jatkuvan oppimisen uudistus -hanke⁶⁹ ja panostettu yhteishankintakoulutusten kehittämiseen ja tutkinnon osien ja tutkinnon osaa pienempien kokonaisuuksien tarjonnan lisäämiseen.

Muina toimina on käynnistetty mm. työvoima-, koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointijärjestelmän kehittäminen sekä jatkuvan oppimisen digitaalinen palvelukokonaisuus. Työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän tehtäviin kuuluvat mm. työmarkkinakysymykset, työläisäädännön vaikutukset yritysten työllistämiskynnykseen sekä paikallisen sopimisen laajentamisen kysymykset.

Yksi keskeisistä hallituksen ohjelman toimista on Talent Boost -toimenpideohjelma. Ohjelman tavoitteena on, että Suomi on vetovoimainen paikka kansainvälisille osaajille. Kansainväliset osaajat vahvistavat Suomen työllisyysastetta, korkeakoulujen laatua, monimuotoisuutta ja kansainvälisyyttä sekä yritysten ja innovaatiotoiminnan kasvua,

68 Rintala-Rasmus & Väänänen: Monikulttuurisuus ja rekrytointi. Tieto- kortti 22. Työterveyslaitos 2011. Verkkodokumentti.

69 Opetus- ja kulttuuriministeriön hanke: Jatkuvan oppimisen uudistus, opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut 18.11.2021.

kansainvälistymistä, uudistumista sekä investointien saamista Suomeen. Talent Boost -ohjelma pyrkii lisäämään Suomen houkuttelevuutta sekä helpottamaan kansainvälisten osaajien työllistymistä Suomeen. Talent Boost -ohjelman ohella tulee panostaa pk-yritysten kyvykkyyteen työllistää kansainvälisiä osaajia sekä kannustaa työkulttuuria lisäämään diversiteettiä, mikä usein vahvistaa myös yrityksen kykyä innovoida.

Pk-yrityksillä on ollut tärkeä rooli työllistäjinä, ja viime vuosina uudet työpaikat ovat syntyneet erityisesti nuoriin pk-yrityksiin. Kehitys mikroyritysten henkilöstömäärässä on ollut vastakkainen kuin muissa pk-yrityksissä. Henkilöstön määrä on vähentynyt mikroyrityksissä. Yrittäjyys näyttää muuttuneen vastasykliseksi BKT-kehitykseen nähden ja näyttäisi siltä, että talouden suhdanteiden huonontuessa voimakkaasti osa työntekijöistä siirtyy yrittäjiksi. Taloudellisen tilanteen palauduttua normaalimmaksi osa yrittäjistä palaa työntekijöiksi. Yksinyrittäjyys on lisääntynyt merkittävästi parin viime vuosikymmenen aikana. Osa yrittäjistä toimii myös työnantajina, ja tällöin valmiudet ja kannusteet toimia työnantajana ovat tärkeitä.

Työvoiman saatavuuden ohella *matalat investoinnit ja matala tuottavuuskehitys* ovat toinen suurempi talouden huolenaihe. Matala tuottavuuskehitys on seurausta hitaasta uusiutumista ja alhaisesta panostuksesta markkina-asemien kehittämiseen. Investoinnit, mukaan lukien aineettomat investoinnit, ovat Suomessa kehittyneet jo pitkään heikommin kuin tärkeimmissä vertailumaissa. Tuottavuuden kehitys pohjautuu merkittävältä osin innovaatioihin eli panostuksiin esimerkiksi tutkimus- ja kehitystyöhön sekä teknologiaan tai muihin lisäarvoa tuottaviin investointeihin. Erityisesti asiakkaan – tuotteiden tai palveluiden loppukäyttäjän – asettaminen kehittämisen lähtökohdaksi on iso ajattelutavan muutos, joka haastaa vallalla olevan tuotanto- tai teknologialähtöisen ajattelun.

Yrittäjyyden toimintaympäristö

Toimintaympäristö vaikuttaa yrittäjien kannusteisiin investoida, kasvaa ja kansainvälistyä. Julkinen sektori voi vaikuttaa vain osaan toimintaympäristön tekijöistä. Toimia, joilla voidaan vaikuttaa, tulee kehittää kokonaisvaltaisesti ja yhdenmukaisesti. Yrittäjyyden toimintaympäristön tilannekuvassa tarkasteltiin mm. yritysrakennetta, verotusta, sääntelyä, asioinnin kehitystä, osaamista, yrittäjän turvan tilannetta ja yrityspalveluja sekä vertailtiin yrittäjyyden yleisiä edellytyksiä kansainvälisesti.

Suomalaisen yrittäjyyden toimintaympäristö on pääsääntöisesti kunnossa, mutta suurimmat tunnistetut haasteet liittyvät *työn kokonaisverotuksen tasoon, työmarkkinasääntelyn jäykkyyteen, toimialakohtaiseen sääntelyyn, sääntelyn vaikutusten arviointiin, jälkikäteisarviointiin sekä kilpailun neutraliteettiin*. Myös yrittäjien *osaamiseen* tulee kiinnittää enemmän huomiota. Lisäksi tulisi selvittää syyt alhaiselle yritysten perustamisaktiivisuudelle.

Suomalainen *sosiaaliturva* toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Haasteita yrittäjien sosiaaliturvaan syntyy mm. alivakuuttamisesta, uusien työn muotojen ja epätyypillisten työsuhteiden lisääntymisestä. Osa yrittäjistä ei ole tunnistanut YEL-vakuuttamisen merkitystä tulevaisuuteen varautumisessa ja on siksi alivakuuttavat itsensä. Haasteet liittyvät myös osan yrittäjistä matalaan tulotasoon, mikä estää riittävän sosiaaliturvan maksamista. Erityisesti uudet yrittäjyyden ja työn tekemisen muodot edellyttävät muutosten parempaa ymmärtämistä ja selkeää sääntelyä (itsensätyöllistäjät, jakamis- ja alustatalouden piirissä tehtävä työ, uudet työn teettämisen muodot, osuuskunnat). Muutokset työnteon tavoissa ovat toistaiseksi olleet varsin pienimuotoisia: kokoaikainen jatkuva palkansaajatyö on edelleen työnteon muoto valtaosalle suomalaisista työllisistä. Osa-aikatyön ja itsensä työllistäjien kasvu sekä kokoaikaisen palkkatyön osuuden väheneminen noin puolellatoista prosentilla parinkymmenen vuoden aikana kertoo kuitenkin siitä, että jonkinlaista muutosta on ilmassa.⁷⁰

Osa toimintaympäristöä ovat *yrittäjäpalvelut*, jotka ovat myös muutoksen tilassa. Muutokset johtuvat mm. kuntien työllisyyskokeiluista sekä hallituksen päätöksestä siirtää työllisyyspalvelut kuntiin 2024 aikana, monipaikkaistumisesta, rahoitushaasteista, mutta ennen kaikkea palveluiden kysyntään liittyvistä muutoksista. Yrittäjyyden erityisten tarpeiden ja tilanteiden ohella on tärkeää, että yritysten saatavilla on laadukkaita ja yritysten tarpeita vastaavia yrittäjäpalveluita yrittäjyyden tärkeimpiin nivelkohtiin kuten aloittamiseen, kasvuun, kansainvälistymiseen ja omistajanvaihdoksiin. Tilannekuvan ja saatujen lausuntojen mukaan on erityisesti tarve kehittää yrittäjäpalveluiden kokonaisuutta ja yhteen toimivuutta siten, että lukuisat yrittäjäpalvelutoimijat toimisivat synergisemmin ja paremmin koordinoituna kokonaisuutena. Lisäksi yrittäjäpalveluiden tulisi olla helpommin löydettävissä ja hyödyntää digitaalisuutta voimallisemmin.

Yrittäjyyden toimintaympäristöä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti. Toimintaympäristön muuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jossa tarvitaan ilmiölähtöistä ja poikkihallinnollista otetta. Yhtä lailla tärkeää on kutsua laajasti kunnat ja sidosryhmät mukaan kehittämään yrittäjämönteistä toimintaympäristöä.

Kasvuyrittäjyys

Kasvuyrittäjyyden tilannekuvan mukaan *ilman kasvutavoitetta olevien yritysten määrä on edelleen suuri, joskin yli 5 henkilöä työllistävien yritysten halukkuus kasvaa on suurempaa.* Keskeinen kasvuyrittäjyyden lähde ovat innovaatiot, joita voidaan vauhdittaa *t&k-toiminnan ohella hyödyntämällä laajasti toimia, joilla luodaan uutta arvoa asiakkaille* esimerkiksi uusia käytäntöjä omaksumalla, digitaalisia menetelmiä hyödyntämällä, vähähiilisiä

70 Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus 2018.

ratkaisuja markkinoille tuomalla, kokeilemalla sekä asiakaslähtöisyyttä kehittämällä. Mahdollisuudet saada aikaan uutta kasvuyrittäjyyttä ovat vähentyneet, sillä esimerkiksi uutta luovaan innovaatiotoimintaan tehtävät panostukset ovat olleet laskusuunnassa.

Kasvuyrittäjyyden aikaansaamiseksi on hallituksen tavoitteena lisätä innovaatioita mm. nostamalla kansallisten t&k-menojen osuus bruttokansantuotteesta 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Hallituksen ohjelmaan kuuluva Kansallinen TKI-tiekartta on yksi keskeisistä toimintakokonaisuuksista, joilla pyritään luomaan edellytyksiä yritysten ja tutkimuksen tiiviimmälle yhteistyölle. Parlamentaarinen TKI-työryhmä pyrkii löytämään keinoja, joilla sitoudutaan julkisen t&k-rahoituksen kasvattamiseen. Rahoituksen lisäksi tarvitaan laaja kirjo toimenpiteitä uusien t&k-intensiivisten yritysten synnyttämiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen sekä olemassa olevien yritysten t&k-panosten lisäämiseksi.

Pankkisääntelyn kiristyminen ja pankkien liiketoiminnan muutokset ovat kiristäneet myös pk-yritysten rahoitusta. Samaan aikaan myös yritysten halut investoida ovat vähentyneet. Kansallisen rahoituksen ohella on saatavilla EU-rahoitusta, mutta EU-rahoitus muodostaa monimutkaisen kokonaisuuden, ja sekä välittäjäorganisaatiot että yritykset kokevat tiedon saamisen EU-rahoituksesta hankalaksi. EU-rahoitusmahdollisuuksien tunnistamisen parantamiseksi on Business Finlandiin avattu EU-rahoitusneuvontapalvelu, joka kokoaa yhteen tietoa Euroopan unionin avustuksista, lainoista, takauksista, pääomasijoituksista, tuista ja julkisista hankinnoista, sekä ohjaa ja neuvoo niiden käytössä.

Startup- ja voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat erityisesti *oman pääoman ehtoista rahoitusta*, ja yksityisten sijoittajien laajempi osallistuminen pääomasijoitusmarkkinoille on merkittävä ja kestävä ratkaisu kasvurahoituksen vahvistamiseksi. Erityisen haastavaa on ollut kerätä varoja yksityisiltä sijoittajilta venture capital -rahastoihin, ja sama koskee myös vaikuttavuussijoitusrahastoja. Jatkotyössä tulisi mm. selvittää verotuksessa pääomasijoittamista koskevaa ratkaisua, jolla edistettäisiin säätiöiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen sijoittamista suomalaisiin pääomasijoitus- ja vaikuttavuusrahastoihin.

Kansainvälistyminen on tärkeä suunta yritysten kasvun kannalta. Tilannekuvassa tunnistettiin, että suomalaisten *pk-yritysten ja erityisesti mikroyritysten osuus viennistä on matalampi kuin kilpailijamaissa*. Jatkotyössä tulisi tarkemmin tunnistaa mikro- ja pk-yritysten kasvun kapeikkoja. Yrityspalveluilla on tärkeä rooli kasvun ja kansainvälistymisen mahdollistajina. Hallitusohjelmaan kuuluva viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma pyrkii edistämään yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä tukemaan miljardiluokan liiketoimintaekosysteemien kehittymistä. Keskeistä on myös huolehtia rahoitusmarkkinoiden vakaudesta.

Yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun, sillä mitä enemmän kaiken kokoiset yritykset palkkaavat lisää työntekijöitä, sitä enemmän työllisyys kasvaa. Nuorten ja kasvu-hakuisten yritysten merkitys on keskeinen elinkeinoelämän uudistumisen, työpaikkojen luomisen sekä talouskasvun näkökulmasta.

Yritysten *omistajanvaihdokset* ovat yksi väline kasvuyritysten syntyyn. Ymmärrys omistajanvaihdosten merkityksestä yritysten kasvussa ja kehittämisessä on viime vuosina laajentunut. Kyse ei ole yksinomaan yrittäjien ikääntymisen mukanaan tuomasta tarpeesta, vaan omistajanvaihdokset nähdään yhä enemmän työkaluna kasvun ja uudistumisen aikaansaamiseksi. Kasvuyritysten määrän kasvattamiseksi on tärkeää edistää keinoja omistajanvaihdosten sujuvoittamiseksi. Kotimaisen omistajuuden ohjelmassa on pyritty parantamaan mm. omistajanvaihdoksiin liittyvän rahoituksen saatavuutta. Yrityspalveluissa tulisi aina omistajanvaihdostilanteissa tunnistaa erityisesti kasvu- ja kehityshakuisimmat yritykset ja tarjota näille joustavasti ja räätälöidysti kasvu- ja kehitysnäkymiä vahvistavia yrityspalveluja. Rahoituksen ja palveluiden ohella katseet tulisi kääntää myös jatkajiin, sillä yli 55-vuotiaiden yrittäjien näkemysten mukaan jatkajan tai ostajan löytäminen on suurin haaste omistajanvaihdoksissa.

Huolia aiheuttaviin *yhteiskunnallisiin haasteisiin ja ilmiöihin* liittyy merkittäviä uusia mahdollisuuksia suomalaiselle tutkimukselle, osaamiselle, innovaatioille ja liiketoiminnalle. Merkittävä resurssi uudistumiselle on mm. EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen sekä Ilmastorahaston rahoitus. Nyt tehtävillä valinnoilla voidaan suunnata kehitystä investointien ja teknologian kautta myös pitkällä aikavälillä ja edistää siirtymää kohti hiilineutraalia ja kiertotalouden periaatteita hyödyntävää kestävää taloutta. EU:n rahoitusvälineillä näistä investoinneista voidaan rahoittaa vain pieni osa, ja julkisen rahoituksen näkymät ovat niukkenemassa.

Yhteiskunnalliset haasteet ja ilmiöt voivat tarjota yrityksille merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia ja uusia työpaikkoja. Tämä tarjoaa yrittäjyydelle tilaisuuden olla omalta osaltaan mukana maailmanlaajuisten haasteiden ratkaisemisessa ja valmistautumisessa tulevaisuuteen. Monet vastuullisuuskysymykset, kuten esimerkiksi työolot, ympäristökysymykset tai tuoteturvallisuus, ovat hyvin hoidettuja suomalaisissa pk-yrityksissä, sillä ne ovat kansallisesti tai EU-tasolla säädeltyjä. Mahdollisuuden ohella on odotettavissa myös velvollisuuksia, sillä ennakoidaan, että yritys vastuuseen liittyvää sääntelyä on tulossa lisää. Paineita yritys vastuun huomioon ottamisesta syntyy yritysten välisissä arververkostoissa, ja lisäksi rahoituksessa ja sijoitustoiminnassa kestävä kehitys ohjaa pääomavirtoja.

Julkinen sektori voi vauhdittaa uusien ratkaisujen kokeilua ja kehittämistä hyödyntämällä aktiivisemmin *kestäviä innovatiivisia hankintoja*. Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin sekä nopea teknologinen kehitys edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja. Tämä edellyttäisi sääntelyn roolin vahvistamista innovaatiopolitiikan välineenä,

innovaatiomyönteisten lainsäädännön ratkaisujen (esim. kokeilujen) rohkeampaa hyödyntämistä sekä neuvovan sääntelyn ja täytäntöönpanovaiheen käytäntöjen tehokkaampaa hyödyntämistä. Samoin myös nopea *teknologinen kehitys* ja sen mahdollistamat *uudet liiketoimintamallit* (erityisesti jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita ottaa innovaatiomyönteiset ratkaisut ja innovaatiovaikutukset paremmin huomioon.

Uusi arvonluonti ja yritysten uudistuminen

Sekä aineettomassa *arvonluonnissa että digitalisaation laajamittaisemmassa hyödyntämisessä on paljon käyttämätöntä potentiaalia pk-yrityksissä*. Erityisesti digitaalisuus on tärkeä väline ja mahdollistaja koko yhteiskunnan vihreässä siirtymässä ja kestävässä kasvussa. Digitalisaatio on myös tärkeä aineettoman arvonluonnin lähde. Keskeistä on tulevaisuudessa ymmärtää, mistä asiakasarvo syntyy.

Yritysten digitalisaation vauhdittamisessa keskeinen tavoite tulee olla yritysten tuottavuutta lisäävien digi-investointien kasvattaminen ja liiketoimintaekosysteemien monipuolistaminen. Tämä edellyttää julkiselta sektorilta investointeja osaamiseen sekä digitaalisten teknologioiden ja ratkaisujen käyttöönoton nopeuttamiseen. EU:n elpymissuunnitelmien mukaiset panostukset eurooppalaisiin digitalisaation mahdollistajiin, mm. data-alustoihin sekä tekoälyn testaus- ja kokeilu ympäristöihin, auttavat yrityksiä paitsi liiketoiminnan kehittämisessä myös verkostoitumisessa kansainvälisesti.

Julkiset hankinnat ja julkisen sektorin digitalisaation vauhdittaminen voivat luoda kannusteita digitaaliselle toiminnalle ja siten edistää merkittävästi yritysten digitalisoitumista. Digiloikan etenemistä ja investointien vauhdittamista voidaan tukea myös viestinnällä, ohjauksella sekä verkostoja ja vertaistukea tarjoavilla kehittämisympäristöillä. Yrityspalvelujen kehittämisessä ja priorisoinnissa digitaalista uudistumista tukevien palveluiden tulee olla keskeisiä, ja niissä tulee huomioida myös perinteisten pk-yritysten tarpeet.

Yrittäjyyden erityiset tarpeet ja tilanteet

Yrittäjyyden tilannekuvassa tunnistettiin *yrittäjäryhmiä, joiden kehittämiseen liittyy erityisiä tarpeita ja tilanteita*. Näitä tarpeita tunnistettiin nais-, maahanmuuttaja-, yksin- ja maaseutuyrittäjien, nuorten ja ikääntyneiden yrittäjien sekä työnantajayritysten ja yhteiskunnallisten yritysten osalta. Lisäksi omistajanvaihdokset tunnistettiin yrittäjyyden elinkaareissa vaiheeksi, joka voi olla kimmoke kasvulle. Yrityspalveluissa tulisi paremmin huomioida eri tilanteet räätälöimällä palveluita niin, että ne vastaisivat paremmin yrittäjien tarpeisiin.

Yritysneuvojen osaamista tunnistaa yrittäjien erilaiset tarpeet ja tilanteet tulisi vahvistaa. Myös neuvojen keskinäiset verkostot voisivat tukea osaamisen kehittymistä ja erityistarpeisiin vastaamista. Yrityspalveluiden ohella tulisi eri yritysryhmien tilanteet ja tarpeet ottaa paremmin huomioon laajemmin yrittäjyyspolitiikassa. Erityisesti perheyrittäjyys muodostaa yrittäjäkunnassa omanlaisensa yrittäjien ryhmän, jonka ominaispiirteet tulisi huomioida yrittäjyyspolitiikassa.

3 Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen ja tulevaisuuden erilaiset skenaariot

Yrittäjyysstrategiaa kirjoitettaessa on koko yhteiskunta ja yrittäjyyden toimintaympäristö mullistunut koronapandemian vaikutuksesta. Yrittäjyys on ollut paikoitellen kriisissä. Kriisivaiheesta on strategiaa viimeisteltäessä siirrytty toipumiseen ja kasvuun. Talouden toipuminen koronapandemiasta on ollut nopeaa vuoden 2021 keväästä alkaen. VM:n talousennusteen mukaan Suomen bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan 3,3 % v. 2021 ja talouden kasvun ennakoitaan jatkuvan vuonna 2022. Taudinkehitykseen, virusmuunnoksiin sekä rokotekattavuuteen liittyy kuitenkin paljon epävarmuutta mikä lisää ennusteen epävarmuutta.⁷¹

Toistaiseksi koronapandemian vaikutukset yritystoimintaan ovat jääneet alussa tehtyjä arvioita pienemmiksi. Voimakkaimmin pandemia on vaikuttanut niillä toimialoilla, joihin yhteiskunnan rajoittamistoimenpiteet ja kuluttajakäyttäytymisen muutos osuivat voimakkaimmin. Osalla toimialoista, kuten matkailu- ja ravitsemus- sekä kulttuurialalla, vaikeudet jatkuvat. Nähtäväksi jää miten syksyn ja loppuvuoden 2021 tautitapausten runsastuminen ja yhteiskunnan avaaminen ja uudelleen sulkeminen sekä toisaalta torjumistoimenpiteet ja rokotukset tulevat vaikuttamaan kehitykseen.

On nähtävissä, että osa toimialoista on myös hyötynyt koronapandemian aiheuttamasta toimintatapojen muutoksesta. Useilla toimialoilla kysyntä on palautunut ja investoinnit ovat lisääntymässä, mikä on myönteistä suomalaisten investointi- ja välituotevientialojen näkymille. Myös liike-elämän palvelut ovat palautumassa. Työvoimapula on selvästi muodostumassa yritysten kasvun rajoitteeksi.

Yhteiskunnassa reagoitiin yritysten vaikeaan tilanteeseen useilla joustoilla sekä uusilla tuki-instrumenteilla. Voidaan jopa todeta, että toimilla onnistuttiin pehmentämään jonkin verran kriisin aiheuttamaa iskua yritystoimintaan. On tärkeää, että toivuttaessa koronasta sekä Suomessa että muualla Euroopassa, luovutaan vähitellen väliaikaisiksi tarkoitetuista tuki-instrumenteista.

---

71 Taloudellinen katsaus, syksy 2021, valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:51.

Koronapandemia jättää hitaasti katoavia jälkiä talouteen ja yrittäjyyteen. Aiempien arvioiden mukaan elpyminen on koronapandemian aiheuttaman taloudellisen kriisin jälkeen aluksi nopeaa, mutta sen jälkeen kasvu hidastuu. Talouden elpymistä on usein kuvattu kirjaimin ja ennakoitu, että palautuminen olisi V- tai W-kirjaimien kaltaista, jolloin talouden nopean laskun jälkeen seuraisi myös nopea elpyminen.

Todennäköinen palautumisen malli voisi olla myös neliöjuurimerkin kaltainen. Siinä nopean elpymisen aiheuttaman kasvun jälkeen kasvu pysähtyisi ja jäisi vaakatasoon, sillä pitkän aikavälin palautumiseen vaikuttaisivat pandemian vauriot ja yleiset rakenteelliset kasvun hidasteet. Tästä syystä tulisi kiinnittää huomiota rakenteellisiin kasvun esteisiin, joista pidemmän aikavälin haasteiksi strategian tilannekuvassa tunnistettiin työvoiman riittävyys sekä investointien ja tuottavuuden matala taso. Nopea elpyminen saattaa jättää varjoonsa myös sen, että talouden tuotanto alkoi Suomessa laskea jo ennen pandemian alkamista.

Tuottavuuskehityksen osalta myös positiivisia signaaleja on havaittavissa. Koronataantumien seurauksena yritykset ovat menestyksellisesti panostaneet uusien asiakassuhteiden ja toimintamallien kehittämiseen. Itse koronakriisi on vaikuttanut tuottavuutta hidastavasti, mutta sen jälkeen on mahdollista myös kiihdyttää tuottavuutta. Erityisesti digitalisaatio sekä datan hyödyntäminen tuottavuuden lähteenä voivat mahdollistaa pysyvemmänkin tuottavuuden tason noston, mutta se edellyttää osaamista työntekijöitä ja johtamiselta.

Paikoitellen positiivisesta vireestä huolimatta tulee näkyviin suhtautua varauksella, sillä pandemia ja siihen liittyvät virusmuunnokset aiheuttavat edelleen epävarmuutta taloudessa. Paljon riippuu myös siitä, miten rokotukset onnistuvat ja miten muutoin toimitaan koronapandemian hoitamisessa Suomessa ja muissa maissa.

Seuraavissa alaluvuissa on tarkasteltu pandemian vaikutuksia yrittäjyyteen lyhyellä (2020–2021) ja pidemmällä aikavälillä. Lyhyemmän aikavälin tarkastelussa on seurattu koronan vaikutuksia talouden kehitykseen, yritysten suhdanneodotuksiin, konkurssinäkömiin, yrityskannan kehitykseen ja työllisyyteen.

Koronapandemian vaikutusten ollessa voimakkaimmillaan selvitettiin mahdollisia pidemmän tähtäimen vaikutuksia yrittäjyyteen kirjallisuuskatsauksella. Kesällä 2020 näkymien ollessa sumeimmillaan laadittiin yrittäjyysstrategian ohjausryhmän aloitteesta skenaariotarkastelu, jossa tarkasteltiin aiempien taloudellisten kriisien pohjalta kolmea vaihtoehtoista skenaarionäkymää sekä pohdittiin mahdollisia toimenpiteitä kahteen skenaarioon varautumisessa. Skenaariotarkastelu sekä toimintavaihtoehdot yrittäjyyden edistämiseksi ovat liitteessä 2.

3.1 Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen

Koronapandemian nopea leviäminen Euroopassa ja maailmalla muutti voimakkaasti yhteiskuntaa ja taloudellista toimintaympäristöä alkuvuodesta 2020 alkaen. Suomessa kyseessä on ollut suuri yksityiseen kulutukseen ja palveluiden kysyntään kohdistuva häiriö, jolla on ollut merkittäviä työllisyys- ja tulovaikutuksia. Talous on kääntynyt takaisin kasvurallalle loppusyksystä 2021, mutta kasvun ennakoitaan loivenevan tulevina vuosina.

Yritysten näkymät

Alkusyksystä 2021 julkaistun pk-yritysbarometrin mukaan pk-yritysten näkymät ovat parantuneet selkeästi poikkeuksellisen pandemia-ajan jälkeen, ja suhdanneodotukset ovat nousseet voimakkaasti. Talouden odotetaan kasvavan kuluvan ja ensi vuoden aikana selvästi. Odotukset liikevaihdon kehityksestä vastaavat pitkälti yleisiä suhdanneodotuksia. Pk-yrityksistä 35 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 13 prosenttia pelkää niiden heikkenevän. Edellisessä barometrissa parempia suhdanteita ennakoivia oli yhdeksän prosenttiyksikköä vähemmän ja heikkeneviä suhdanteita ennakoivia kymmenen prosenttiyksikköä enemmän.⁷²

Myös Tesin kyselytutkimuksen mukaan, joka tehtiin keväällä 2021, ovat yritysten näkymät parantuneet. Selvityksen mukaan pk-yritykset ovat pyrkineet vastaamaan kriisin haasteisiin muuttamalla liiketoimintaansa pysyvästi. Yritykset ovat tehneet aktiivisesti merkittäviä muutoksia tuote- ja palveluvalikoimaansa, ottaneet digitaalisia työkaluja käyttöön ja osassa toimialoja hakeneet myös aktiivisesti uusia kansanvälisiä markkinoita. Tutkimuksen perusteella uudistumisen vaikutukset vuoden 2020 liikevaihtoon ovat toistaiseksi olleet rajallisia, mutta odotukset vaikutuksista 2022 liikevaihtoon uusilla alueilla ovat jo merkittäviä.⁷³

Selvitysten mukaan kriisistä selviävät parhaiten hyvin kannattavat, vahvan taseen yritykset sekä yritykset, joiden hankintaan, tuotantoon ja jakeluun virus ja sen torjuntatoimet vaikuttavat vain vähän. Tilanteesta heikoiten selviävät nuoret tai muut heikon taseen yritykset (mm. pienet immateriaaliseen toimintaan suuntautuneet) ja yritykset, joiden toimintaan virus tai sen torjuntatoimet vaikuttavat voimakkaasti. Tuottavimmat, dynaamisimmat tai innovatiivisimmat yritykset eivät näytä selviytyvän kriiseistä suuremmalla todennäköisyydellä.

⁷² Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö: PK-yritysbarometri, syksy 2021.

⁷³ Teollisuussijoitus: Koronakriisin vaikutukset Suomen pk-yrityksiin. Teollisuussijoituksen kyselyn tulokset 4. kierros 27.4.2021.

Nuoret kasvuhakuiset yritykset ovat tuottavuuskehityksen kannalta merkittävä, sillä ne perustavat eniten työpaikkoja pidemmällä aikavälillä.⁷⁴ Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole viitteitä siitä, että koronapandemian aiheuttama kriisi olisi erityisesti heikentänyt nuorten kasvuyritysten toimintaedellytyksiä. Esimerkiksi Business Finlandin noin 400 nuoren innovatiivisen yrityksen ryhmän (Nuoret innovatiiviset yritykset, NIY) kasvun edellytykset ovat säilyneet hyvinä, sillä nämä yritykset ovat pystyneet lisäämään myyntiään ja vientiään erityisesti digitaalisilla markkinoilla.

Huolimatta siitä, että loppuvuodesta 2021 ovat odotukset taudin suhteen huonontuneet, on yritysten luoton kasvun jatkunut. Finanssiala ry:n (FA) Pankkibarometrin mukaan loppuvuoden 2021 aikana luottoja on myönnetty enemmän kuin viime vuonna samaan aikaan. Myös odotukset alkuvuoden 2022 luotonkysynnästä ovat vahvassa kasvussa. Vaikka koronapandemia ei olekaan hellittänyt, odotetaan yritysten lainarahalla tehtävien investointien olevan lähiaikoina selvässä kasvussa. Lainojen odotetaan menevän aiempaa enemmän myös käyttöpääoman vahvistamiseen ja yrityskauppoihin.⁷⁵

Maksuvaikeudet, yritysten lopettaminen ja konkurssit

Koronakriisin aiheuttama kysynnän vähentyminen ja joillakin toimialoilla jopa kysynnän katoaminen kokonaan on johtanut osassa yrityksiä kassakriiseihin, maksuvaikeuksiin, lomautuksiin ja irtisanomisiin. Pk-barometrin mukaan pandemian lieveneminen näkyy pk-yritysten kassatilanteessa, joka on parantunut selvästi vuoden takaisesta. Syksyn 2021 Pk-barometrissa 15 prosenttia yrityksistä raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Osuus on sama kuin keväällä, mutta se on laskenut vuodessa neljällä prosenttiyksiköllä. Maksuvaikeuksia kokeneiden yritysten osuus on edelleen kohtuullisen suuri, mutta maksuvaikeuksien määrä ei näyttäisi toteutuneen ainakaan pahimpien skenaarioiden mukaisesti.

Työllisyyden ja talouskasvun näkökulmasta on helpottavaa, että voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä maksuvaikeudet ovat pysyneet kohtuullisen maltillisina. Yritysten elinkaaren näkökulmasta on positiivista havaita, että nuorempien yritysten tilanne ei ole heikentynyt muita enempää, eivätkä ne ainakaan vielä kamppaile maksuongelmien kanssa oleellisesti useammin kuin muut pk-yritykset.⁷⁶

74 Taloudellinen katsaus, kesä 2020, valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:55.

75 Finanssiala ry, Pankkibarometri IV/2021.

76 Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö: PK-yritysbarometri, syyskuu 2021.

Yritysten taloudelliset vaikeudet eivät vielä toistaiseksi ole heijastuneet konkurssitilastoihin, mutta nähtäväksi jää, vaikuttaako konkurssilakien määräaikaisten muutosten päättyminen konkurssien määrää lisäävästi. Tilastokeskuksen tietojen mukaan tammi-lokakuussa 2021 pantiin vireille 2 010 konkurssia, mikä on 116 konkurssia (6,1 prosenttia) enemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin. Vuoden 2019 vastaavaan ajankohtaan verrattuna konkurssien määrä väheni 9,8 prosenttia. Vireille pantujen konkurssien määrä väheni 16,4 prosenttia tammi-lokakuussa majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialalla vuoteen 2020 verrattuna. Kaupan toimialalla oli 336 konkurssia, yhtä paljon kuin vuotta aiemmin. Muilla toimialoilla vireille pantujen konkurssien määrä kasvoi. Konkurssit kasvoivat lukumäärällisesti eniten rakentamisen päätoimialalla.

Konkurssilakia on muutettu muutaman kerran koronakriisin aikana. Konkurssiin hakemista rajoitettiin määräaikaisella lakimuutoksella 1.5.2020 alkaen ja lakimuutos oli voimassa 31.1.2021 saakka. Tänä aikana konkurssien määrä oli poikkeuksellisen matala. Uusin väliaikaislaki, joka oli voimassa helmikuun alusta syyskuun loppuun 2021, esti velkojia hakemasta yrityksiä konkurssiin lyhytkestoisten maksuvaikkeuksien vuoksi. Lakimuutokset ovat rajoittaneet velkojan mahdollisuutta hakea velallista konkurssiin. Konkurssitilaston aineistosta lakimuutoksen mahdollista vaikutusta konkurssimääriin on mahdotonta erotella muista mahdollisista tekijöistä, kuten Verohallinnon tai muiden velkojien omaehtoisista toimista.⁷⁷

Koronakriisin aikana Suomessa on toteutunut noin 500 konkurssia vähemmän kuin kriisiä edeltävinä vuosina 2018 ja 2019. Erinäisten arvioiden mukaan tulevaisuudessa ei tulla välttämättä näkemään suurta muutosta konkurssien määrässä. Esimerkiksi Helsinki GSE:n tilannehuoneen tekemä konkurssimallinnus ja siihen perustuva tarkastelu antaa viitteitä siitä, että vuoden 2020 alhainen konkurssimäärä esimerkiksi verrattuna vuoteen 2019 ei liity kokonaan esimerkiksi lainsäädäntömuutoksista johtuviin, ns. puuttuviin konkursseihin. Alustavan mallin mukaisesti suoraan konkurssitilastoista laskettavissa oleva ero vuoden 2020 ja aiempien vuosien välillä saattaa liioitella puuttuvien konkurssien määrää.⁷⁸

Pienyrittäjien talousahdinko on näkynyt myös neuvontapalvelussa. Koronakriisi on saanut pienyrittäjät soittamaan yhä useammin Yritys-Suomi Talousapu -neuvontapalveluun, jossa neuvotaan talousvaikeuksiin joutuneita yrittäjiä. Talousapuneuvontapalveluun tulee normaalivuosina noin 2 000 puhelua pk-yrityksiltä. Vuonna 2020 puheluita tuli 8 000. Vuonna 2021 tuli puheluita jonkin verran enemmän kuin normaalivuosina, 2700 kpl. Tämän lisäksi neuvontaan Talousapuneuvontapalveluun tuli noin 200 yhteydenottoopyyntöä.

77 Suomen virallinen tilasto (SVT): Konkurssit, Lokakuu 2021. Tilastokeskus.

78 Helsinki Graduate School of Economics:n tilannehuoneen analyysi 2.3.2021: Konkursiaallon uhka pelättyä pienempi?

Konkurssien sijaan osa yrityksistä on saattanut lopettaa toimintansa. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan lopettaneiden yritysten määrä kasvoi 11 prosenttia (9 165 yritystä) tammi–maaliskuussa 2021. Määrällisesti eniten yrityksiä lopetti ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan päätoimialalla (1 798), kaupan alalla (1 237) ja rakentamisessa (1 053). Yrityskannan määrään vaikuttaa lopetusten ohella yritysten perustamisten määrän kehittyminen. Tilastokeskuksen mukaan aloittaneita yrityksiä oli huhti-kesäkuussa 23 prosenttia enemmän kuin vuoden 2020 vastaavana ajanjaksona.⁷⁹

Yritysten vaikeudet heijastuvat myös työllisyystilanteeseen. Työttömien työnhakijoiden määrän kasvu pysyi kriisin aikana maltillisena, sillä irtisanomisten sijaan yritykset lomauttivat henkilöstöään.

Työllisyys

Työttömyysasteen trendi oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 2021 lokakuussa 7,1 prosenttia eli 1,1 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuotta aiemmin. Työllisyysasteen trendi oli 72,7 prosenttia, mikä on 1,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin edellisen vuoden lokakuussa.⁸⁰ Työmarkkinaennusteen mukaan koronarokotusten edistyminen ja epidemiatilanteen parantuminen ovat kääntäneet työvoiman kysynnän nousuun, ja työmarkkinoiden ennakoitaan kääntyvän reippaaseen kasvuun jo kuluvan vuoden aikana. Koronakriisiä edeltänyt työllisyyden taso ohitetaan vuonna 2023, mutta työttömien työnhakijoiden määrä jää vielä kriisiä edeltävän tason yläpuolelle. Työmarkkinaennusteen mukaan työllisyysaste nousee kuluvana vuonna 71,2 prosenttiin ja ensi vuonna 71,8 prosenttiin ohittaen samalla koronaepidemiaa edeltäneen tason. Väestön vähenemisen vuoksi työllisten määrä ohittaa koronakriisiä edeltäneen tason vasta vuonna 2023.

Työvoiman määrä riippuu ennen kaikkea työikäisen väestön määrästä. Työmarkkinaennusteen analyysin mukaan työvoiman tarjonnan kannalta tilanne on siinä mielessä epäedullinen, että mahdollista työvoiman kysynnän kasvua on aiempaa vaikeampi tyydyttää. Ennusteen mukaan ikäryhmistä 15–24-vuotiaat on ainoa ikäryhmä, joka kasvaa ennusteperiodilla. Muut ikäryhmät pienenevät jonkin verran, ja kaiken kaikkiaan työikäisen väestön määrä vähenee vuoteen 2023 tultaessa. Vaikka joillain toimialoilla työn tehostaminen ja automatisointi voisikin vähentää työvoiman tarvetta tulevina vuosina, esimerkiksi vanhuspalveluissa työvoiman tarve kasvaa, ja jo nyt alalla on työvoimapula.

⁷⁹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Aloittaneet ja lopettaneet yritykset, 2. vuosineljännes 2021. Helsinki: Tilastokeskus.

⁸⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus, lokakuu 2021. Tilastokeskus.

Ilman työperäisen maahanmuuton merkittävää lisäämistä työvoiman tarjonta rajoittaa kasvua yhä suuremmissa määrin. Nettomaahanmuuton trendi on ollut kasvava myös koronaepidemian aikana. Luonnollinen väestönlisäys sen sijaan on edelleen negatiivinen, mikä vahvistaa tarvetta työperäisen maahanmuuton lisäämiselle. Pelkkä nettomuuton tarkastelu ei toki riitä, sillä jos maahanmuuttajataustaiselle työvoimalle ei ole kysyntää tai heillä ei ole pääsyä työmarkkinoille, ei runsaskaan positiivinen nettomuutto välttämättä lisää työn tarjontaa.⁸¹

Talouden ja työllisyyden näkymiä varjostavat samat uhat kuin jo ennen pandemiaa: kansainvälisellä tasolla kauppakonfliktien laajeneminen ja geopoliittiset epävarmuudet sekä kotimaassa julkisen talouden epätasapaino ja väestön ikääntyminen. Suomalaisyrittäjissä riskit liittyvät vientiin, mutta ne näkyvät myös liiketoiminnan kehittämisen lykkäämisinä ja varovaisena innovaatiotoimintana. Näihin liittyvät kysymykset odottavat uusia ratkaisuja. Esimerkiksi osaamisvajeiden korjaaminen julkisin ja yksityisin yhteistoimin vauhdittaa yritysten liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua. Julkisessa keskustelussa usein esitetty työperäisen maahanmuuton merkittävä lisääminen on yksi suhteellisen nopea keino paikata kasvavaa työvoimapulaa.

Pandemiasta on tärkeää jäädä muistijälki, joka korostaa resilienssin merkitystä. Yritysten kriisinkestävyys edellyttää uudistumiskykyä ja vaihtoehtoisten toimintamallien ylläpitoa. Seuraavan ”mustan joutsenen” ilmaantuessa on reagoitava nopeasti: talouden ja työllisyyden on hakeuduttava uudelle kasvu-uralle. Innovaatio- ja elinkeinopolitiikan tärkeimpiä ominaisuuksia on muutoskyvyn ylläpito. Suuret kriisit ovat joka kerta erilaisia, mutta niiden tunnistaminen on talouden kestävyuden ja politiikan reagoitakyvyn avainominaisuuksia.

Koronakriisin ollessa voimakkaimmillaan ja talouden kehityksen sumeimmillaan pohdittiin yrittäjyysstrategian ohjausryhmässä kesällä 2020 pandemian mahdollisia pidempiaikaisia vaikutuksia yrittäjyydelle sekä vaikutuksia yrittäjyyden toimintaympäristöön. Toimintaympäristövaikutuksia tarkasteltiin erilaisten tulevaisuuden skenaarioiden kautta pohtimalla yrittäjyyden edistämisen toimintavaihtoehtoja näissä skenaarioissa. Skenaariotarkastelun pohjaksi valittiin aiemmat taloudelliset kriisit.

---

81 Larja, Peltonen & Ylikännö: Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaaenuste, kevät 2021. TEM analyseja 105/2021.

3.2 Koronapandemian vaikutukset pidemmällä aikavälillä

Kirjallisuuskatsauksen mukaan pandemian pitkittymisellä voisi olla vaikutuksia globaalien arvonluontiketjujen toimintaan, protektionismin lisääntymiseen, tuotantopotentiaalinen rapautumiseen ja tuottavuuden kasvun alentumiseen sekä markkinoiden toimintaan ja kilpailuun. Pitkittänyt koronapandemia saattaisi vaikuttaa myös työn ja pääoman allokoitumiseen uudelleen ja vaikutukset työmarkkinoihin voisivat olla pitkäaikaiset.

Koronapandemian vaikutukset esimerkiksi *globaalien arvonluontiketjujen* toimintaan voivat olla pitkäkestoisia, sillä tuotanto- ja toimitusketjuissa käsitellään todennäköisesti riskiä eri tavalla kuin ennen pandemiaa. On arvioitu, että hajautuneiden ketjujen tilalle syntyy lähempänä toisiaan sijaitsevia paikallisia tuotantoketjuja. Viimeisimmät tutkimukset eivät kuitenkaan tue näkemystä, että lyhyemmät tai lähempänä olevat tuotantoketjut olisivat vähemmän haavoittuvaisia. Viimeisimmät kriisit ovat osoittaneet, että globaalit arvoketjut ovat resilienttejä ja pystyvät reagoimaan hyvin nopeisiin tarpeiden muutoksiin.⁸² Joka tapauksessa toimitusketjujen haavoittuvuuteen on havahduttu sekä Suomessa että EU:ssa.

Uhkakuvana kauppapolitiikassa on myös *protektionismin lisääntyminen*, jota oli nähtävissä kansainvälisessä taloudessa jo ennen kriisiä. Protektionististen kehityskulkujen lisäksi viennistä riippuvaisten maiden näkymiin vaikuttaa merkittävästi se, että kaikkien maailmantalouden keskusten ostokyky ja investoinnit ovat lamassa samaan aikaan. Myös EU-maissa tasoltaan korkeammat ja runsaammat EU-valtiontuet voivat vaikuttaa yritysten välisen kilpailuun pidemmän aikaa.

Kotimaassa kriisin pitkittyminen voi aiheuttaa talouden *tuotantopotentiaalinen rapautumisen ja tuottavuuden kasvun alentumisen*. Jos tulevaisuus näyttyy pitkään epävarmana ja monet yritykset haluavat vahvistaa taseitaan, heikentää yritysten investointien supistuminen pääomakantaa ja t&k-panostuksia sekä talouden kasvumahdollisuuksia. Erityisen herkkiä epävarmuudelle ovat t&k- sekä muut aineettomat investoinnit. Lisäksi lama voi muuttaa kysyntää tai muita rakenteita niin, että aiemmin kannattava liiketoiminta muuttuu tappiolliseksi.⁸³ Kysynnän ja toimintatapojen muutos on luonnollisesti myös mahdollisuus nopeimmin ja parhaiten markkinoita lukeville yrityksille. Digitaalisilla työkaluilla on suuri rooli paremmin selviävien yritysten menestyksessä.

82 Sébastien Miroudot: Resilience versus robustness in global value chains: Some policy implications, column, The Centre for Economic Policy Research policy portal VoxEU, 18.6.2020.

83 Taloudellinen katsaus, kesä 2020, valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:55.

Työmarkkinoilla pitkäaikaiset negatiiviset vaikutukset ovat huomattavasti pienempiä, jos koronakriisin vaikutus jää määräaikaisten lomautusten lyhytaikaiseksi kasvuksi irtisanomisten sijaan. Jos kriisin kesto pitenee, voi negatiivinen shokki aiheuttaa *työmarkkinoilla pitkäaikaisia vaikutuksia* eli ns. hystereesi-ilmiön. Tällöin työttömyys pitkittyy ja jää aiempaa korkeammalle tasolle. Työmarkkinoiden huono toimivuus puolestaan hidastaa resurssien hakeutumista uusiin kohteisiin ja heikentää talouden elpymistä.⁸⁴ Työttömyyden yhteydessä menetetään myös inhimillistä pääomaa, mikä saattaa tietyillä toimialoilla aiheuttaa menetyksiä, koska yritystoiminnan tai verkoston käynnistäminen uudelleen ei ole helppoa.

Tilapäisilläkin shokeilla voi olla pitkäaikaisia tai pysyviä systeemisiä tai rakenteellisia vaikutuksia talouteen koko maan tasolla, mutta erityisesti alueilla. Jollakin alueella merkittävät toimialat tai yritykset eivät ehkä toivu kriisistä. Kehitys ei ole välttämättä haitallinen, jos markkinoilta poistuu tehottomia yrityksiä. Kriisi voi vaikuttaa negatiivisesti myös *markkinoiden toimivuuteen ja kilpailullisuuteen*, mikä on riskinä etenkin, jos markkinat ovat jo entuudestaan ohuet ja kriisin myötä osa toimijoista häviää. Suuremmissa keskuksissa esimerkiksi palvelusektorille syntyy ajan myötä uusia yrityksiä, mutta niin ei välttämättä ole pienemmillä talousalueilla.⁸⁵

Keskittymisen lisääntyminen voi tapahtua joko vapaaehtoisten yritysmyyntien, markkinoilta poistumisten tai konkurssien seurauksena. Talouden taantuessa yrityskauppojen määrä tyypillisesti laskee, mutta varsinkin poikkeustilanteen pitkittyessä on todennäköistä, että se kiihdyttää taloudellisiin vaikeuksiin ajautuvien yritysten myyntiä. Tämä voi olla haitallista kuluttajille ja muille yrityksille kansantaloudessa.

Yksi mahdollinen kanava pitkäaikaisiin vaikutuksiin tulee kriisin mahdollisesti aiheuttamasta konkurssiaallosta ja tarpeesta järjestää *työ ja pääoma uudella tavalla epidemian muuttaneissa oloissa*. Kriisi kohtelee eri aloja ja erilaisia yrityksiä epäsymmetrisesti; eräät yritykset saattavat jopa hyötyä pandemiasta. On mahdollista, että epidemian jälkeen tarvitaan uudenlainen tuotteiden ja palvelujen allokatio/kohdistaminen kuin nyt ja yrityssectorilla toisenlainen pääoman ja työllisyyden allokatio. Jos esimerkiksi liikelentäminen ja kansainväliset konferenssit vähentyvät ja etäkokoukset yleistyvät pysyvästi, uudessa tehokkaassa allokatioissa pääomaa ja työvoimaa pitäisi siirtyä lentoliikenteestä ja kongressikeskuksista muihin toimintoihin. Huono allokatio toimii tuottavuuskasvun pullonkaulana. Uudelleen allokoinnissa merkittävintä roolia näyttävät uusien yritysten

84 Vihriälä & al.: Talouspolitiikan strategia koronakriisissä, valtioneuvoston julkaisuja 2020:13.

85 Exit- ja jälleenrakennustyöryhmä: Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus, työryhmän 2. vaiheen raportti, valtioneuvoston julkaisuja 2020:17.

uudet tuotteet ja pienten yritysten laajeneminen. Nämä ovat erittäin merkittäviä tuottavuuden ajureita. Tällainen uudistuminen on heikkoa lamassa, mikä edelleen heikentää tuottavuuskehitystä.⁸⁶

---

86 Stenborg & al: Tuottavuus ja kilpailukyky Suomessa. Mistä kilpailukyky koostuu ja mihin sitä tarvitaan? Tuottavuuslautakunnan raportti, valtiovarainministeriön julkaisu – 2020:81.

4 Strategiset teemat jäsentävät yrittäjyyden edistämisen toimenpiteitä

Yrittäjyyden tilannekuvan pohjalta tunnistetut haasteet kiteytettiin kahdeksaan strategiseen tavoitelinjaukseen, joiden avulla voidaan helpottaa yrittäjyyden tilannekuvassa tunnistettuja ongelmakohtia. Koronapandemian aiheuttamasta taloudellisesta kriisistä selviytyminen ja kasvun uudelleen käynnistäminen edellyttävät näkymää pidemmän aikavälin yrittäjyyden toimintaympäristön kehittämiseen. Elpymistä seuraavan nopean kasvuvaiheen jälkeen saattaa kasvu jäädä muutamaan prosenttiin, sillä pitkän aikavälin palautumiseen vaikuttavat pandemian vauriot ja yleiset rakenteelliset kasvun hidasteet. Tästä syystä tulee pidemmän tähtäimen yrittäjyyspolitiikassa kiinnittää huomiota rakenteellisiin kasvun esteisiin.

Alla olevaan taulukkoon on koottu strategiset teemat sekä tavoitteet.

Taulukko 1. Yrittäjyysstrategian teemat ja tavoitteet

Strateginen teema	Tavoite
1. Ennustettava ja kilpailukykyinen yritysverotus	Hallitusohjelman mukaan verotuksen tulee tukea talous- ja työllisyyspolitiikalle asetettuja tavoitteita, kansainvälistä kilpailukykyä ja koko Suomen elinvoimaisuutta.
2. Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus yritysten kasvun tukena	Lisätä osaavan työvoiman saatavuutta yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukemiseksi parantamalla työmarkkinoiden toimivuutta, osaavan työvoiman tarjontaa, koulutuksen työelämärelevantanssia sekä kehittämällä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia ja helpottamalla kansainvälisten osaajien rekrytointia. Parantaa yritysten ja yrittäjien osaamista ja inhimillistä pääomaa sekä lisätä mm. yksinyrittäjien ja pienempien työnantajien rekrytointiosaamista.
3. Kasvuhakuisen yritystoiminnan lisääminen ja yritystoiminnan uudistaminen	Kehittää toimintaympäristöä kestävää kasvua sekä yritys- ja elinkeinorakennetta monipuolistavaksi ja uudistavaksi. Toimenpiteet kohdennetaan sekä nopeasti kasvaviin että perinteisiin potentiaalsiin pk-yrityksiin ja kansainvälistä kasvua hakeviin yrityksiin tunnistuen pk-yritysten kasvun kapeikkoja. Edistää PK-yrityksissä tapahtuvaa uuden teknologian käyttöä ja TKI-toimintaa, joiden kautta liiketoiminta uudistuu ja kansainvälistyy.

Strateginen teema	Tavoite
4. Sääntelyn ja asioinnin sujuvoittaminen sekä toimivan kilpailun edistäminen	<p>Sujuvoittaa yrityksiä koskevaa sääntelyä ja luoda paremmat edellytykset yrittäjänä toimimiselle, yritysten kasvulle, innovaatioille ja uusien työpaikkojen syntymiselle sekä lisätä markkinoiden avoimuutta siten, että toimijoilla on tasapuoliset toimintaedellytykset eikä markkinoille tuloon tai sieltä poistumiseen liity perusteettomia esteitä. Tavoitteena on lisäksi, että toimiva kilpailu edistää yrittäjyyden edellytyksiä ja tuottavuuden ja talouden kasvua sekä vahvistaa elinkeinoelämän kilpailukykyä.</p> <p>Sujuvoittaa julkisen hallinnon palveluita ja asiointia: Tavoitteena ovat sujuvat, asiakaslähtöiset ja modernit palvelut yrityksille. Lupien ja ilmoitusten arvioinnin sekä sujuvoittamisen ja karsimisen ohella tavoitteena on hyödyntää digitalisaatiota ja datan yhteiskäyttöä viranomaisten välillä lupien ja ilmoitusten käsittelyn nopeuttamiseksi.</p>
5. Yrittäjyys aluekehityksen ajurina ja yrittävän kulttuurin yhteiskunta	<p>Edistää maan tasapainoista alueellista kehitystä ja alueiden mahdollisuuksien tunnistamista, vahvistamista ja hyödyntämistä sekä vahvistaa alueiden yrittäjyyttä, osaamista, omaleimaisuutta, identiteettiä ja tulevaisuudenuskoa. Lisäksi tavoitteena on tunnistaa uusia, 2020-luvun näkökulmia Suomen alueiden tulevaisuuteen.</p> <p>Rakentaa Suomesta kokeiluihin, yhteistyöhön ja yrittäjyyteen sekä uuden liiketoiminnan luomiseen kannustava toimintaympäristö, jossa koulupolun ja jatkuvan oppimisen aikana annetaan myönteinen ja realistinen kuva yrittäjyydestä ja nähdään yrittäjyys houkuttelevana uravaihtoehtona.</p>
6. Yrittäjän uusi alku, turva ja jaksaminen	<p>Turvata yrittäjän uusi alku ja parantaa jaksamista sekä lisätä yrittäjien ymmärrystä eläke- ja sosiaaliturvan määräytymisestä.</p> <p>Lisätä ymmärrystä uusista työn muodoista ja epätyypillisten työsuhteiden yleistymisestä sekä saada aikaan työmarkkinoiden kannalta mahdollisimman selkeää sääntelyä.</p> <p>Lisäksi tavoitteena on vahvistaa yrittäjien jaksamista.</p>
7. Yrittäjille suunnattujen palveluiden kehittämisen ja räätälöinti erityisiin tarpeisiin ja tilanteisiin	<p>Kehittää julkisia yrityspalveluita ja -kokonaisuutta sekä lisätä julkisten yrityspalveluiden asiakaslähtöisyyttä räätälöimällä paremmin yrittäjille suunnattuja palveluita esimerkiksi nais-, maahanmuuttaja-, yksin- ja maaseutuyrittäjien sekä nuorten ja ikääntyneiden yrittäjien sekä yhteiskunnallisten yritysten tarpeisiin. Lisäksi tavoitteena on lisätä edellä mainittujen erityisryhmien sekä yleisesti yksinyrittäjien yrittäjyys-, johtamis- ja liiketoimintaosaamista sekä tukea verkostoitumista ja kasvua. Eriyryhmien yrittäjyysryhmien tarpeiden ohella on tavoitteena ottaa huomioon omistajanvaihdoksiin liittyvät tilanteet ja niihin liittyvät tarpeet.</p>
8. Ilmiölähtöisyys yrittäjyyden edistämässä	<p>Yrittäjyyden tarkastelu ilmiölähtöisesti valtioneuvostossa yli hallituskausien. Pohjana ovat säännölliset yrittäjyyden tilannekuvat, jotka hyödyntävät monipuolisesti dataa sekä näyttöön perustuvat politiikkasuositukset.</p>

Strategiset teemat ovat keskenään synergisiä. Erityisesti kasvuhakuisen yritystoiminnan lisääminen -teema poikkileikkaa muita strategisia teemoja, sillä kasvuyrittäjyyteen vaikuttaa niin osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus kuin myös sujuva sääntely ja toimiva kilpailu markkinoilla.

Ennustettavalla ja kilpailukykyisellä verotuksella on vaikutuksia kasvuyritysten työllistämiseen ja investointeihin. Myös yrittäjän turvalla ja uuden alun mahdollistamisella on merkitystä siihen, miten yrittäjyyteen liittyvää riskiä arvioidaan yritystoimintaa käynnistettäessä ja laajennettaessa. Strategisten teemojen merkitys yrittäjyydelle on erilainen yrittäjyyden tavoitteista riippuen.

5 Yhteenveto

Koronapandemia on vaikuttanut voimakkaasti koko yhteiskuntaan ja yrittäjyyteen. Yritysten osalta koronapandemian vaikutus on ollut suurin pieniin yrityksiin ja niillä toimialoilla, joihin viranomaisten toimet ja kuluttajien käyttäytymisen muutos ovat vaikuttaneet eniten. Vaikka suomalaiset yritykset ovat keskimäärin selviytyneet koronakriisistä vähin vaurioin, ei koronapandemian aiheuttama kriisi ole vielä ohi ja tulevaisuudessa on vielä paljon epävarmuutta. Ja tämänkin kriisin jälkeen voi tulla uusia kriisejä mikä edellyttää yrityksiltä jatkossakin uudistumiskykyä ja vaihtoehtoisten toimintamallien kartoittamista ja ylläpitoa.

Palaututtaessa pandemiasta tulee kiinnittää katse pidemmän aikavälin kasvun esteisiin, jotta viriävä kasvu ei pysähdy. Haasteiden ohella koronasta toipuvat markkinat tarjoavat mahdollisuuksia, mutta kilpailu voi myös kiristyä. Suomen kannalta olisi tärkeää, että poikkeukselliset kriisiajan tukijärjestelyt saadaan purettua mahdollisimman sujuvasti EU:ssa ja että kansainvälisen kaupan pelisäännöt saadaan palautettua kaikkialla.

Yritysten uusiutumisella ja kasvulla on tärkeä rooli Suomen tulevassa menestyksessä. Yrittäjyyspolitiikalla on tärkeä rooli uudistumisen ja kasvun vauhdittamisessa. Yrittäjyysstrategia kokoaa yrittäjyyteen liittyvät linjaukset yhden sateenvarjon alle. Strategia pyrkii lisäämään luottamusta siihen, että Suomeen kannattaa perustaa yrityksiä ja että suomalaisten yritysten kannattaa investoida, työllistää, kasvaa ja kansainvälistyä. Lisäksi tavoitteena on se, että ulkomaiset, osaavat työntekijät ja opiskelijat haluavat työllistyä tai toimia yrittäjinä.

Yrittäjyyspolitiikka on vastaus moneen talouden haasteeseen. Talouden kasvu on ollut perinteisesti liian harvan yrityksen varassa. Pk-yritysten, erityisesti mikroyritysten, kansainvälistymisaste on merkittävästi matalampi kuin verrokkimaissa. Kansainvälistä kaupaa käyvien yritysten rinnalle tarvitaan laajempi pohja yrityksiä, jotka voivat ponnistaa kasvuun ja kansainvälisyyteen. Tilannekuvassa tunnistettiin, että Suomessa perustetaan vähemmän yrityksiä kuin mitä potentiaalimme mahdollistaisi. Suomeen tarvittaisiin kipeästi uusia yrityksiä kasvualoille, ja näin ollen olisi tärkeää tunnistaa toimintaympäristön haasteet tarkemmin.

Pidemmän tähtäimen haasteiksi tilannekuvassa tunnistettiin erityisesti alhainen työllisyys, matalat investoinnit ja tuottavuuden alentuminen. Alhaisen työllisyyden ohella työvoiman saatavuudesta tulee yhä suurempi haaste työikäisen väestön vähentyessä. Uudistuminen ja investoinnit edellyttävät yritysten näkökulmasta uskottavaa näkymää osaan työvoiman saatavuudesta. Työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa mm. koulutuksella ja jatkuvalla osaamisen kehittämisellä sekä ennakoimalla paremmin tarvittavaa osaamista. *Näiden toimien ohella* tarvitaan työperäistä maahanmuuttoa. Työperäinen maahanmuutto edellyttää toimenpiteitä myös yrityksissä. Ulkomailta Suomeen tulevan osaavan

työvoiman vastaanottaminen edellyttää moninaisuuteen perustuvaa työkulttuuria ja johtamisosaaamista. Toisaalta monille yrityksille tämä tarjoaa askeleen kansainvälistymisen suuntaan, ja työvoiman diversiteetti voi vauhdittaa myös innovointia.

E erityisen tärkeää on parantaa uudistavien ja kasvavien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman ja riittävän pääoman saamisessa. Tuottavuuden näkökulmasta on tärkeää, että uudet työpaikat syntyvät erityisesti korkean tuottavuuden yrityksiin.

Suomalaisen väestön ohella yrittäjät ikääntyvät, ja jos omistajanvaihdoksissa ei onnistuta, voi tämä aiheuttaa haasteita tulevaisuuden kasvulle ja työpaikoille. Omistajanvaihdokset voivat parhaimmillaan olla myös startti kasvulle ja uudistamiselle. Kasvuyritysten määrän kasvattamiseksi on tärkeää edistää keinoja omistajanvaihdosten sujuvoittamiseksi. Rahoituksen saatavuuden ohella tulisi kiinnittää myös huomiota jatkajiin, sillä yli 55-vuotiaiden yrittäjien näkemysten mukaan jatkajan tai ostajan löytyminen on suurin haaste omistajanvaihdoksissa. On myös tärkeää, että omistajuus vaihtuu dynaamisessa toimintaympäristössä. Yrityksiin tarvitaan aika-ajoin uudenlaista omistajuutta kehittämään toimintaa edelleen. Tavoitteellista ja kehityshakuista omistajuutta tulee arvostaa yritystoiminnan tärkeänä voimavarana.

Viime vuosina henkilötyövuosien kasvu on tapahtunut ensisijaisesti yli 10 henkilöä työllistävissä yrityksissä. Tutkimustiedon perusteella uusia työpaikkoja syntyy ennen kaikkea nuoriin yrityksiin, jotka ovat käytännössä aina pk-yrityksiä. Yksinyrittäjyys on lisääntynyt paljon viimeisen vuosikymmenen aikana ja näin ollen siitä on tullut myös tärkeä työllistymisen keino. Uusi piirre työmarkkinoilla on se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona, mikä haastaa sosiaaliturvaa. Tyypillisesti useat yrittäjistä kokeilevat yritystoimintaa ensin erilaisten laskutuspalveluiden kautta (ns. kevytyrittäjinä), mikä lisää tarvetta siihen, että yrittäjät tunnistavat erot työntekijänä tai yrittäjänä työllistymisen välillä. Uudet työmahdollisuuksien muodot, kuten alustat ja epätyypilliset työsuhteet edellyttävät, että sääntely on selkeää ja ennakoitavaa.

Kasvuyrittäjyys on yrittäjyysstrategian yksi keskeisimmistä fokusalueista. Ponnisteluista huolimatta liian harvan yrityksen tavoitteena on ollut kasvu. Kyetäkseen pitkänteiseen kasvuun ja uudistumiseen on yritysten oltava kannattavia ja kilpailukykyisiä. Yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun, sillä mitä enemmän kaiken kokoiset kasvavat yritykset palkkaavat lisää työntekijöitä, sitä enemmän työllisyys kasvaa. Toisaalta yrittäjyyden toimintaympäristö on muuttunut työvoiman saatavuuden osalta ja yhä useammat yritykset ilmoittavat haasteistaan saada palkattua osaavaa työvoimaa.

Innovaatiot ovat tärkeimpiä uudistumisen lähteitä, ja siksi on tärkeää huolehtia tki-rahoituksen ohella toimivista rahoitusmarkkinoista sekä informoida ja neuvoa riittävästi saatavilla olevasta EU-rahoituksesta. Tiede- ja teknologiapohjaisten innovaatioiden ohella

yrityksiä tulee kannustaa hyödyntämään kaikki keinot, joilla on mahdollista lisätä tuotteiden tai palveluiden arvoa asiakkaille. Ylipäätään osaaminen on tärkeä panostuksen alue, sillä vain osaava yrittäjä ja osaavat työntekijät uskaltavat tavoitella uudistumista ja kasvua.

Yhteiskuntamme on valtavan murroksen edessä. Useat muutosvoimat, kuten ilmastonmuutos, globalisaatio, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja teknologinen kehitys, luovat uhkia ja mahdollisuuksia. Yrittäjyys on yksi keino ratkoa yhteiskunnallisia haasteita ja ilmiöitä. Elvytys- ja uudistamistoimenpiteet ja resurssit tulee suunnata näihin yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamiseen, koska onnistuessamme saamme ratkaisuja mm. ilmastonmuutokseen ja ikääntymiseen sekä samalla myös Suomeen lisää kasvua, yrittäjyyttä ja työpaikkoja. Kun monet teollisuudet ja toimialat muuttuvat vähähiiliseksi, avautuu markkinoilla monia uusia mahdollisuuksia nopeille ja innovatiivisille yrityksille. Yritystasolla yhteiskunnalliset haasteet ja mahdollisuudet näyttäytyvät myös vastuullisuusvaatimusten kasvuna.

Julkinen sektori voi vauhdittaa uusien ratkaisujen kokeilua ja kehittämistä hyödyntämällä aktiivisemmin innovatiivisia hankintoja. Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin sekä nopea teknologinen kehitys edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja. Samoin nopea teknologinen kehitys ja sen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit (erityisesti jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita ottaa innovatiiviset ratkaisut paremmin huomioon sääntelyssä. Uudenlaiset, teknologisen kehityksen mahdollistamat innovoinnin ja arvonnun mallit kyseenalaistavat perinteisiä yrityspolitiikan toimintamalleja. Yrittäjyyspolitiikan kehittämisen kannalta on tärkeää, että pk-yritysten erityiset haasteet otetaan huomioon yritysten digitaalista transformaatiota edistettäessä.

Vähähiilisessä, aineettomassa arvonnun ja digitalisaation laajamittaisemmassa hyödyntämisessä on paljon käyttämätöntä potentiaalia pk-yrityksissä. Erityisesti digitaalisuus ja data ovat *tärkeitä välineitä* ja mahdollistaja koko yhteiskunnan vihreässä siirtymässä ja kestävässä kasvussa.

Yrittäjät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, ja strategiassa onkin tunnistettu erityisiä tarpeita ja tilanteita, joissa yrittäjyyden lähtökohdat ja tilanteet poikkeavat ja edellyttävät räätälöidympiä ratkaisuja palveluihin ja politiikkavalintoihin. Myös yrityspalveluissa toimivien asiantuntijoiden osaamista tulee kehittää. Ylipäätään sekä yksityiset että julkiset yrityspalvelut ja niiden kehittäminen tunnistettiin tärkeäksi kehittämisen kohteeksi.

Kasvu ja uudistuminen edellyttävät, että yrittäjyyden toimintaympäristöä tarkastellaan kokonaisuutena. Yrittäjyyteen vaikuttavat monet politiikkatoimet. Rahoituksen ja osaan työvoiman saatavuus, toimiva kilpailu, sääntelyratkaisut ja ennustettava verotus ovat

esimerkkejä tärkeimmistä toimintaympäristön tekijöistä. Myös yrittäjän turvalla ja uuden alun mahdollistamisella on merkitystä siihen, miten yrittäjät arvioivat yrittämiseen liittyvää riskiä yritystoimintaa käynnistettäessä ja laajennettaessa.

Tilannekuvan mukaan yrittäjyyden toimintaympäristö on pääsääntöisesti kunnossa. Kehittämällä ratkaisuja tunnistettuihin ongelmakohtiin voidaan tukea yritysten uudistumista ja kestävää kasvua. Toimintaympäristön muuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jossa tarvitaan ilmiölähtöistä ja poikkihallinnollista otetta valtioneuvostossa, jotta tehdyt politiikkavalinnat tai toimenpiteet eivät neutraloi toisiaan. Kestävään kasvuun ja kehittämiseen kannustavaa toimintaympäristöä on myös kehitettävä pitkäjänteisesti yli hallituskausien. On tärkeää kutsua laajasti sidosryhmät mukaan kehittämään yrittäjyyden huomioivaa toimintaympäristöä.

Tilannekuvan haasteisiin vastaamiseksi tunnistettiin yrittäjyysstrategiassa kahdeksan strategista teemaa. Strategiset teemat ovat keskenään synergisiä ja erityisesti kasvuyrittäjyys on teema, joka poikkileikkaa muita teemoja. Yrittäjyysstrategian eri valmisteluvaiheissa tunnistettiin hallitusohjelmakirjausten lisäksi alustavasti konkreettisia toimenpiteitä ja keinoja, joita on täsmennetty erikseen laaditussa yrittäjyysstrategian tiekartassa. Tiekartta toimi hyvänä pohjana, sillä yrittäjyysstrategian toimeenpanoa päätettiin vahvistaa valtioneuvoston periaatepäätöksellä yrittäjyydestä (2022–2027). Periaatepäätöksessä kuvataan keskeisimmät periaatteelliset, poliittisesti linjattavat toimenpiteet, jotka koskevat useampia ministeriöitä ja joiden toteutus edellyttää toimia läpi valtioneuvoston sekä jatkuvuutta.

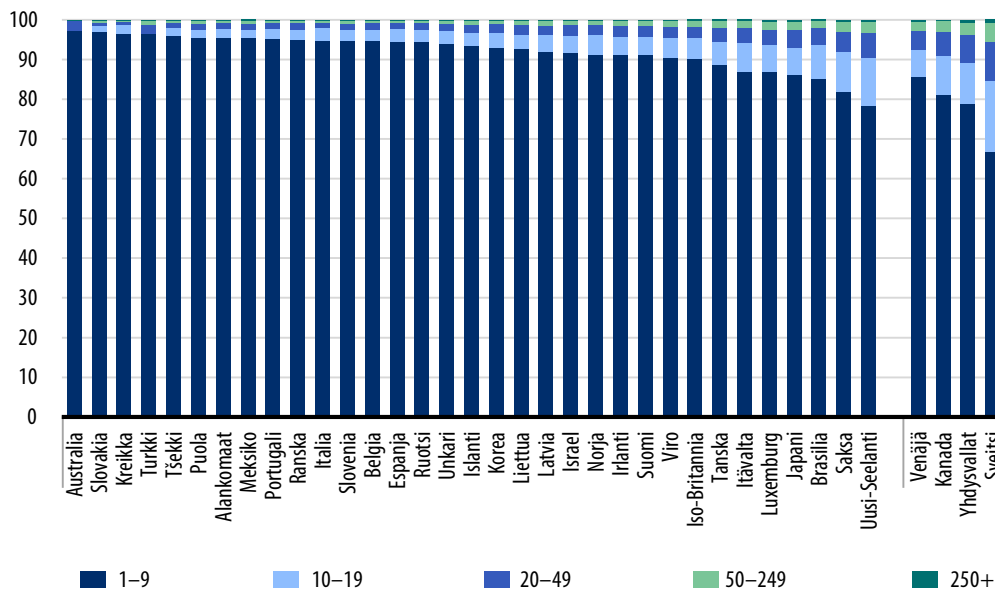
LIITE 1 Yrittäjyyden toimintaympäristö

Seuraavissa luvuissa on tarkasteltu yrittäjyyden toimintaympäristön tilannekuvaa seuraavista näkökulmista: yritysrakenne, verotus, sääntelyn ja asioinnin sujuvuus, osaaminen/inhimillinen pääoma, yrittäjyyden turva sekä kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä.

Yritysrakenne

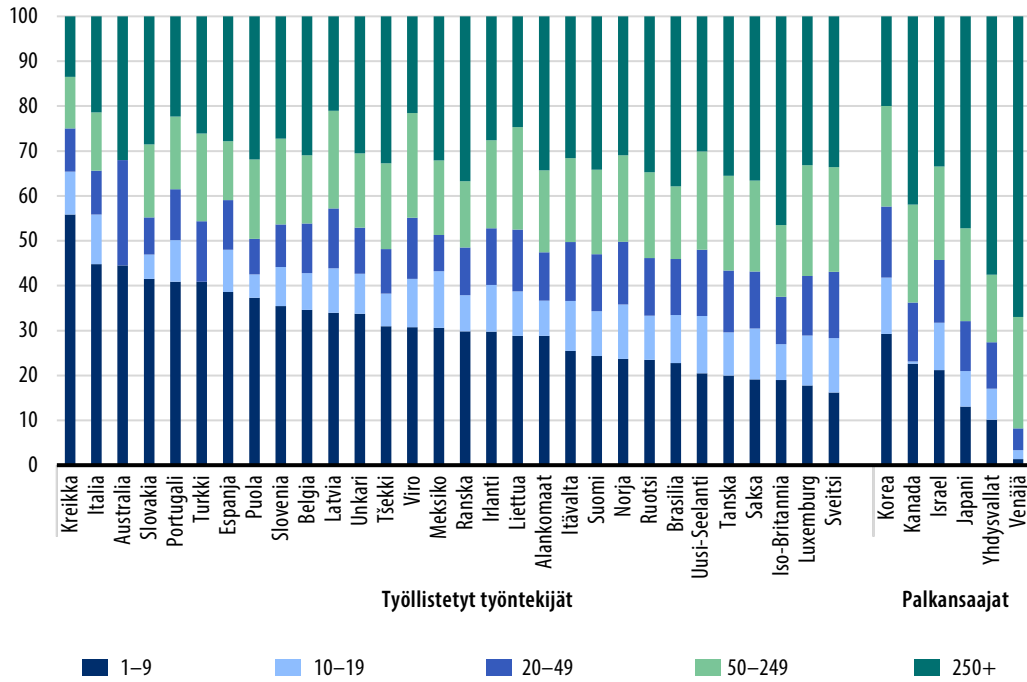
Suomen yritysrakenne on yrityskokoluokittain tarkasteltuna hyvin lähellä kehittyneiden OECD-maiden keskiarvoa, mitattiinpa sitä erikokoisten yritysten osuutena työllisyydestä tai arvonlisäyksestä.⁸⁷

Kuvio 1. Yritysten jakauma koon mukaan (%) vuonna 2016 tai uusin tieto. (Lähde OECD (2018): Entrepreneurship at a glance. Highlights 2018)

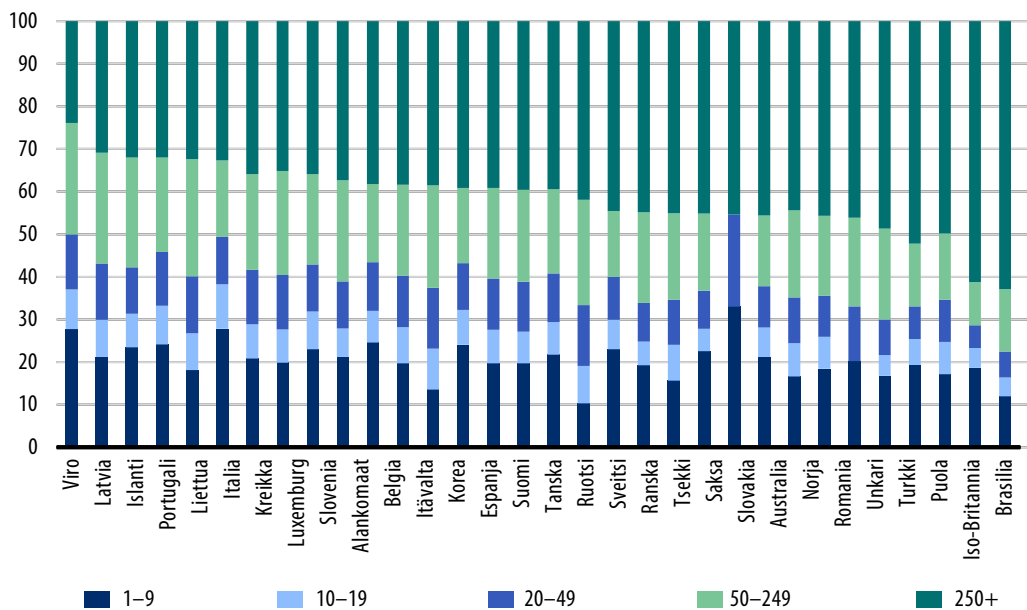

87 OECD (2018): Entrepreneurship at a glance. Highlights 2018.

Kuvio 2. Työllisyyden jakautuminen yrityssektorilla yrityksen koon mukaan (%-osuus) vuonna 2016 tai uusin tieto. (Lähde: OECD (2018): Entrepreneurship at a glance. Highlights 2018)

Kuvio 3. Jalostusarvon jakautuminen yrityssektorilla yrityksen koon mukaan (%-osuus) vuonna 2016 (tai uusin tieto). (Lähde: OECD (2018): Entrepreneurship at a glance. Highlights 2018)

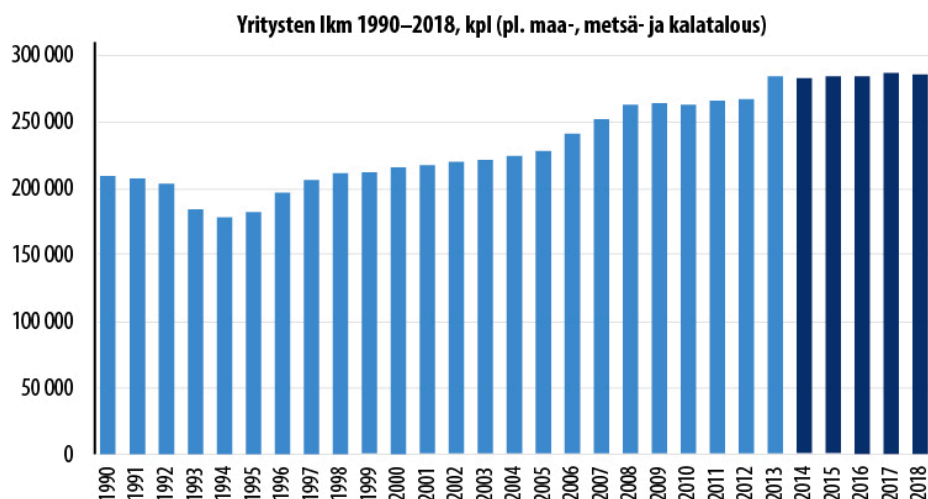

Yritysten kokonaismäärän kehitys Suomessa

Yritysten määrä on lisääntynyt viimeisen lähes 30 vuoden ajanjaksolla (Huom! Tilastointi on muuttunut vuoden 2013 jälkeen). Matalimmillaan yritysten määrä oli 1990-luvun laman jälkeen, jonka jälkeen yritysten määrä alkoi nousta. Seuraava lievä lasku yrittäjien määrässä tapahtui vuoden 2008 jälkeen rahoituskriisin yhteydessä.

Kuvio 4. Yritysten kokonaismäärän kehitys vuosina 1990–2018 (pl. maa-, metsä- ja kalatalous).
(Lähde: Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto)

Suomen yritys rakenne kokoluokittain

Seuraavassa taulukossa on kuvattu Suomen yritys rakenne jaoteltuna mikroyrityksiin, pieniin yrityksiin, keskisuuriin yrityksiin ja suuriin yrityksiin. Luvut ovat vuodelta 2019 ja ilman alkutuotannon yrityksiä. Yritysten kokonaismäärä oli 292 017.⁸⁸

88 Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

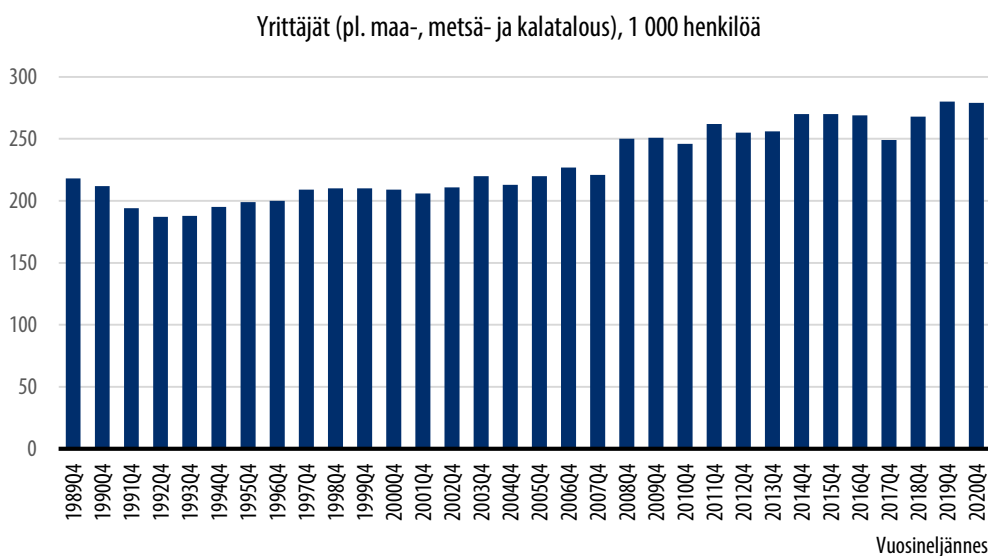
Taulukko 1. Yritysrakenne; yritysten lukumäärä ja osuus liikevaihdosta ja työvoimasta. (Lähde: Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto)

Kokoluokka	Yritysten lukumäärä	Osuus lukumäärästä	Osuus liikevaihdosta	Osuus työvoimasta
alle 10 hlöä (mikrot)	271 672	93,0	16,8	21,2
11–49 hlöä (pienet)	16 543	5,7	18,3	22
50–249 hlöä (keskisuuret)	3 145	1,1	19,5	20,1
yli 250 hlöä (suuret)	657	0,2	45,5	36,7

Yrittäjien määrän kehitys

Yrittäjien kokonaismäärä on kasvanut viimeisen tarkasteluajanjakson vuosien 1990–2020 välillä. Tarkasteluajanjakson alussa oli yrittäjien yhteismäärä noin 210 000 kun taas tarkasteluajanjakson lopussa oli yrittäjien määrä 260 000. Yrittäjien määrä on lisääntynyt 30 vuoden ajanjaksolla 50 000 yrittäjällä. Yrittäjien kokonaismäärässä on ollut laskua mm. 1990-luvun laman jälkeen mutta esimerkiksi talouden notkahdus vuonna 2008 ei vähentänyt vaan päinvastoin lisäsi yrittäjien kokonaismäärää. Koska tarkastelun aikajakso on pitkä, tulee tulokinnassa ottaa huomioon tilastoinnin muutokset.

Kuvio 5. Yrittäjien kokonaismäärän kehitys 1989-2020 (pl. maa-, metsä- ja kalatalous), tuotettu vuoden 2020 menetelmällä. (Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus)

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tilastojen mukaan yrittäjiä oli Suomessa vuoden 2021 viimeisellä vuosineljänneksellä (alkutuotanto pois lukien) yhteensä 283 000. Koronakriisi ei näyttäisi heijastuneen yrittäjien kokonaismäärään vuoden 2020 alun lievän laskun jälkeen.

Alueen yritys rakenne vaikuttaa yrittäjien määrän jakaumaan. Jos alueella on suuryrityksiä, yrittäjien määrä voi sen vuoksi olla pienempi. Yrittäjien määrä on korkeampi, jos alueen keskusten väliset etäisyydet ovat pitemmät.

Työnantajyrittäjät

Työnantajyrittäjiä oli vuoden 2021 neljännellä vuosineljänneksellä yhteensä 90 000 (32 % kaikista yrittäjistä).⁸⁹ Työnantajyrittäjien toiminta on vahvasti keskittynyt muutamalle keskeiselle toimialalle.⁹⁰

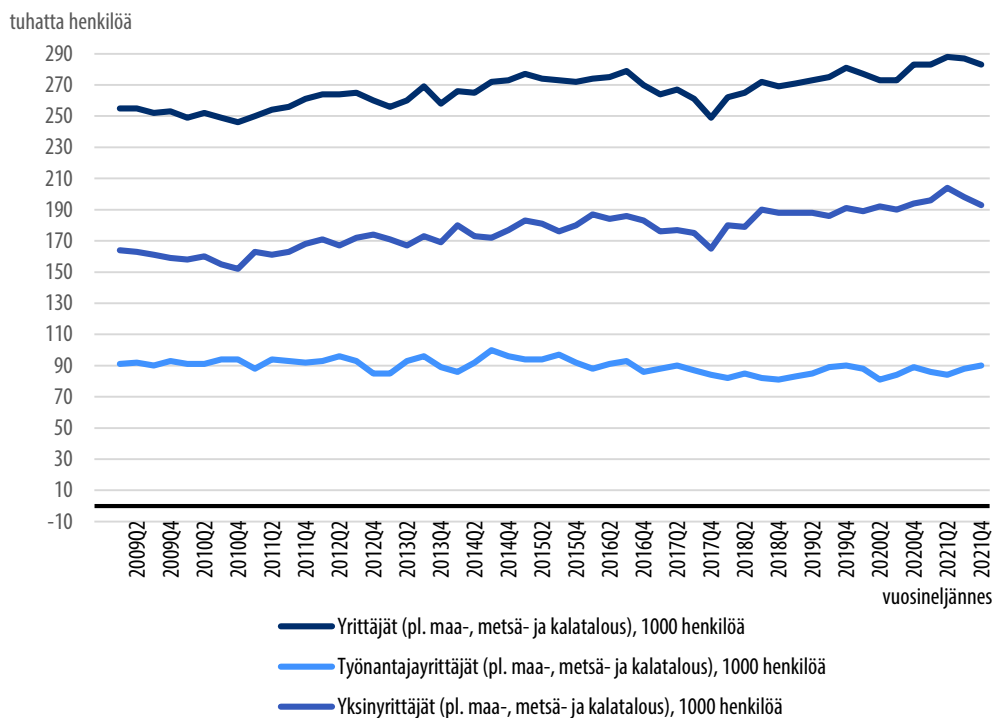
Työnantajyrittäjien määrä on pysytellyt jotakuinkin samalla tasolla vaihdellen noin 70 000–99 000 välillä. Työnantajyrittäjien määrä on ollut loivassa laskussa vuodesta 2015 lähtien, mutta määrä on hieman noussut vuonna 2019. Koronavuodet ovat vaikuttaneet

⁸⁹ Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, neljännesvuositiedot.

⁹⁰ Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus 2018.

työnantajyrittäjien määrään välillä nostavasti ja välillä laskevasti. Viimeisin tieto näyttää, että työnantajyrittäjien määrä olisi hieman nousussa vuoden 2021 viimeisessä kvartaalissa.

Kuvio 6. Yrittäjien, työnantajyrittäjien ja yksinyrittäjien määrän kehitys vuosina 2009–2021. Palkansaajat ja yrittäjät 15–74-vuotiaat muuttujina. (Lähde: Tilastokeskus työvoimatutkimus)

Yksinyrittäjät

Yksinyrittäjiä oli yhteensä vuoden 2021 viimeisellä vuosineljänneksellä 193 000 eli 68 prosenttia kaikista yrittäjistä. Yksinyrittäjien lukumäärä on reilussa kahdessakymmenessä vuodessa kasvanut 69 000 hengellä ja viimeisen kymmenen vuoden aikana 34 000 hengellä.

Erilaisia laskutuspalveluita hyödyntävät yrittäjät, kevytyrittäjät

Erilaisia laskutuspalveluita hyödyntävät usein sellaiset ammatinharjoittajat, joilla ei ole Y-tunnusta. Kuten muutkin yrittäjät, laskutuspalveluita käyttävät yrittäjät etsivät itse toimeksiantajansa, tekevät sovitut työt ja maksavat laskut, mutta laskutus ja kirjanpito on annettu hoidettavaksi siihen erikoistuneelle palveluyritykselle, joita on nykyisin

useita. Yrittäjyys tällaisia palveluntuottajia hyödyntäen on uusi tapa työllistää itsensä ja keino hankkia lisäansioita. Ryhmän sijoittuminen palkansaaja-yrittäjä-akselille riippuu tarkastelukulmasta.⁹¹

Laskutuspalveluiden hyödyntäminen on ollut viime vuosina kasvava ilmiö Suomessa. Laskutuspalveluiden kautta työskentelevistä henkilöistä ei ole olemassa tarkkoja tilastotietoja. Ilmiön kasvusta kertoo kuitenkin mm. se, että laskutuspalveluyritykset ovat kasvaneet viime vuosina Suomessa nopeasti. Laskutuspalveluyritykset arvioivat, että tällä hetkellä laskutuspalveluiden käyttäjiä on Suomessa noin 25 000–75 000 riippuen siitä, kuinka aktiiviset käyttäjät lasketaan mukaan lukuun. Yksi suomalainen laskutuspalveluyritys arvioi, että heille tulee joka kuukausi noin 1 000 uutta asiakasta. Näyttäisi vahvasti siltä, että laskutus- ja kevytyrittäjyyspalvelut ovat Suomessa kasvava liiketoiminta ja että tämä voi samalla lisätä itsensä työllistäjien määrää.⁹²

Ukko.fi:n kyselyn mukaan laskutuspalveluita käyttävien yrittäjien yritystoiminta on pääosin sivutoimista ja satunnaista, sillä Ukko.fi:n kyselyyn (2020) vastanneista 10,5 prosenttia toimi päätoimisesti. Samassa kyselyssä yli 60 prosenttia vastasi laskuttavansa alle 500 euroa kuukaudessa. Kevytyrittäjyyden ohella vastaajat ilmoittivat itsestään seuraavaa: palkkatyössä 42,6 prosenttia, opiskelija 20,8 prosenttia, freelancer 15,7 prosenttia, työtön 15,2 prosenttia, eläkeläinen 10,6 prosenttia, yrittäjä 5,3 prosenttia, vanhempain- tai hoitovapaalla 2,4 prosenttia. Laskutuspalveluiden käyttö yritystoiminnassa on yksi väylä päätoimiseksi yrittäjäksi. Ukko.fi:n kyselyyn vastanneista 80 prosenttia arvioi, että yritystoiminnan aloittaminen laskutuspalvelun kautta helpottaa siirtymistä yrittäjäksi.⁹³

Yrittäjät ja toimialat

Tilastokeskuksen selvitys Yrittäjät Suomessa tarkastelee yrittäjien toimialarakennetta mm. työnantajayritysten ja itsensätyöllistäjien osalta. Itsensätyöllistäjät ja työnantajayrittäjät jakautuvat usealle eri toimialalle. Työnantajayrittäjien toiminta on vahvasti keskittynyt muutamalle keskeiselle toimialalle kuten rakentaminen, tukku- ja vähittäiskauppa sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta. Näillä kolmella toimialalla toimi yhteensä lähes puolet työnantajayrittäjistä. Noin joka kymmenes työnantajayrittäjä työskenteli teollisuuden ja joka kymmenes kuljetuksen ja varastoinnin toimialoilla. Toimiala oli yhteydessä

91 Möttönen (toim.): Yrittäjät Suomessa, elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2019.

92 Koramo & al.: Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 13/2017.

93 Ukko.fi: Suuri kevytyrittäjyyskysely, 2020.

myös yrityksen kokoon. Teollisuuden sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnan toimialoilla toimivista työnantajayrittäjistä noin neljänneksellä oli yli 10 työntekijää vuonna 2017, kun vastaava osuus kaikilla työnantajayrittäjillä oli 15 prosenttia. Osuus nousee keskimääräistä suuremmaksi, noin viidennekseen myös niillä työnantajilla, jotka toimivat hallinto- ja tukipalvelutoiminnan, rakentamisen sekä informaation ja viestinnän toimialoilla.

Itsensätyöllistäjien toimialarakenne oli monimuotoisempi kuin työnantajilla. Suurimmat toimialat olivat ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (mm. arkkitehdit, graafiset suunnittelijat, kääntäjät, konsultit, kirjanpitäjät) sekä rakentaminen. Näillä toimialoilla yhteensä toimi joka kolmas itsensätyöllistäjä. Noin joka kymmenes työskenteli tukku- ja vähittäiskaupan, noin joka kymmenes terveys- tai sosiaalipalveluiden, joka kymmenes taiteiden viihteen ja virkistykseen ja joka kymmenes muun palvelutoiminnan toimialoilla. Miesyrittäjien toiminta on keskittynyt tietyille toimialoille selkeämmin kuin naisyrittäjien toiminta. Miesyrittäjien työllisyys keskittyi vuonna 2017 ennen kaikkea maatalouden, rakentamisen sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan toimialoille. Näillä toimialoilla toimi yhteensä 52 prosenttia kaikista yrittäjistä. Naisista 12–15 prosenttia työskenteli kullakin seuraavista toimialoista: ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, terveys- ja sosiaalipalvelut, muu palvelutoiminta, maa- ja metsätalous sekä tukku- ja vähittäiskauppa. Yrittäjätoiminta on siis kaiken kaikkiaan keskittynyt tietyille toimialoille.⁹⁴

Palvelualat

Valtaosa pienistä yrityksistä toimii palvelualoilla. Yksityiset palvelut ovat Suomen suurin työllistäjä. Yksityiset palvelut ilman kauppaa työllistävät yli miljoona ihmistä (52 % koko yksityisestä sektorista) ja myös valtaosa uusista työpaikoista syntyy palvelualoille. Palvelualat tuottavat 41 prosenttia BKT:stä ja muodostavat 30 prosenttia Suomen viennin arviosta.⁹⁵

Koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne on vaikuttanut toimialoista eniten palvelualojen liikevaihtoon mutta kehitys on sittemmin kääntynyt parempaan suuntaan. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan palvelualojen työpäiväkorjattu liikevaihto kasvoi vuoden 2021 syyskuussa 9,9 prosenttia vuoden 2020 syyskuusta.⁹⁶

94 Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus 2018.

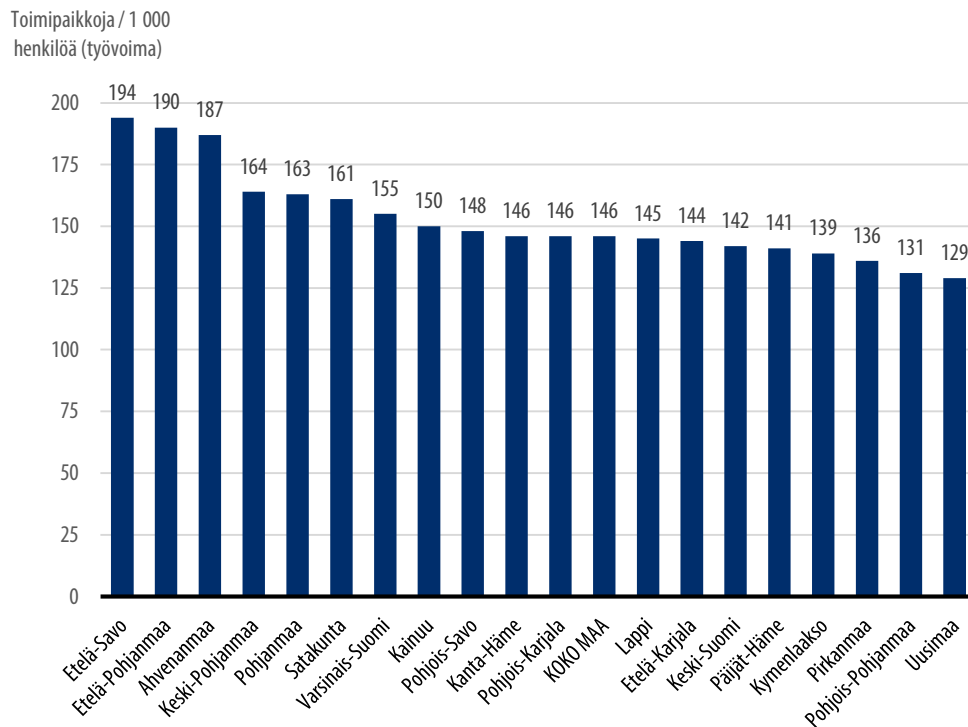
95 Palta.fi: Palvelualat Suomessa, verkkosivut 2.11.2021.

96 Suomen virallinen tilasto (SVT): Palvelualojen liikevaihtokuvaaja [verkkajulkaisu]. Syyskuu 2021. Tilastokeskus.

Yritykset ja alueet

Yritykset ja niiden toimipaikat eivät ole jakautuneet tasaisesti maantieteellisesti katsottuna. Yritysten sijoittumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Alueen väestöpohja vaikuttaa suoraan yritysten määrään. Yritysten määrää voidaan suhteuttaa alueen työvoiman määrään, jotta voidaan verrata alueen eri osia. Kuviossa 7 kuvataan eri maakuntien välisiä eroja yritysten määrässä suhteessa alueen työvoimaan.⁹⁷ Koko maan keskiarvo on 146 yritystoimipaikkaa tuhatta asukasta kohden.

Kuvio 7. Yritysten toimipaikkojen määrä suhteessa alueiden työvoimaan. (Lähde: Tilastokeskus, Alueellinen yritystoimintatilasto, Työvoimatutkimus, 2019)

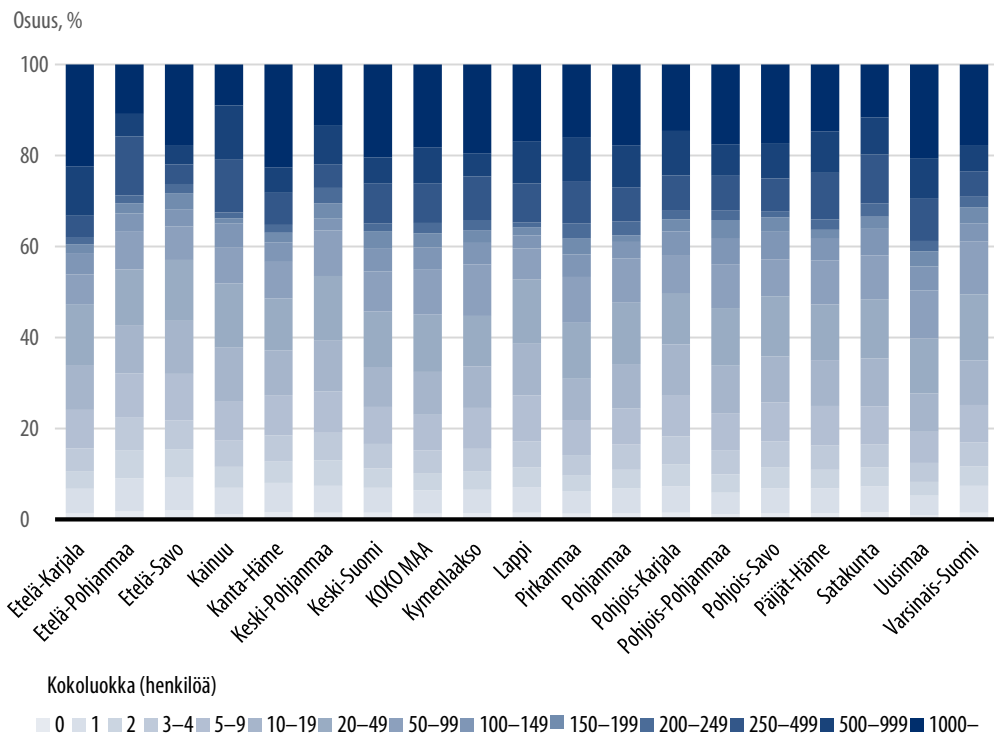

Erityyppisillä alueilla on erilaiset mahdollisuudet tarjota suotuisa ympäristö suurimittakaavaiselle yritystoiminnalle, ja tiheimmin asutuilla alueilla ollaankin keskimäärin hieman isommissa yrityksissä töissä (kuviossa 8). Suurempi väestöpohja mahdollistaa tavaroiden ja palveluiden tuotannon organisoimisen suurempiin yksiköihin. Suuremmat työpaikat

⁹⁷ Tilastokeskus, Alueellinen yritystoimintatilasto. Työvoimatutkimus, 2019.

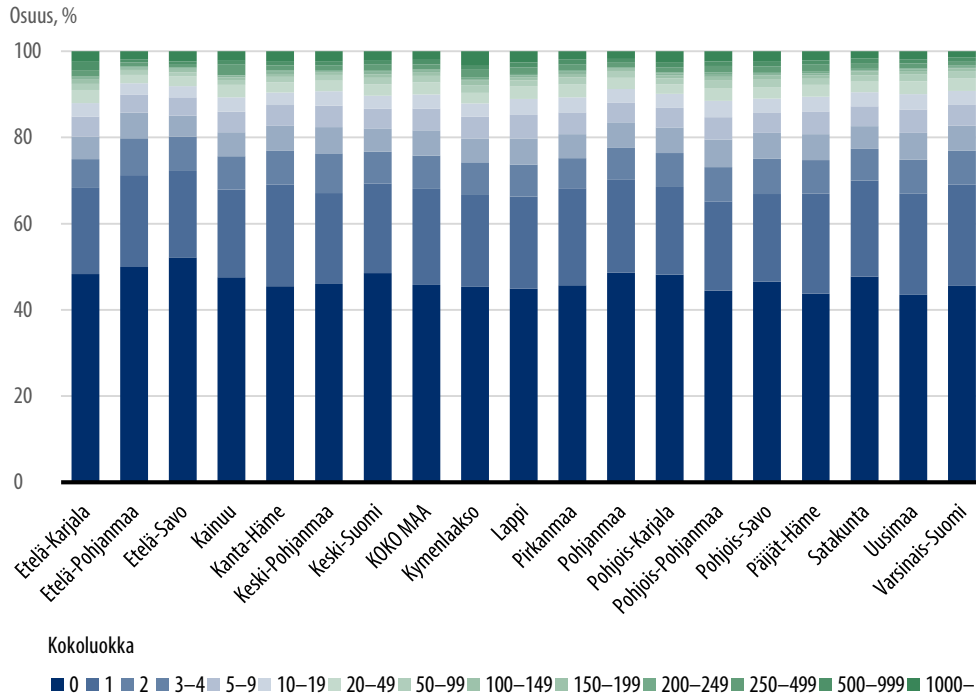
sijaitsevatkin siksi useammin isommissa väestökeskitymissä. Toimipaikkojen hajonta on todellisuudessa laajempaa, sillä yrityksillä on usein Helsingissä pääkonttori, jonka mukaan määräytyy yrityksen kotipaikka. Toisaalta tietyillä toimialoilla, kuten kaivos- tai terästeollisuuden yrityksissä, on keskimääräistä suurempi henkilöstömäärä, jolloin suuryrityksiä löytyy myös muualta kuin suurimmista väestötiheyksistä. Suomi on pk-yritysvaltainen maa, eikä mikään maakunnista juuri poikkea koko maan kuvasta (kuvio 9).

Kuvio 8. Henkilötyövuosien jakautuminen eri kokoluokan yrityksiin alueilla. (Lähde: Tilastokeskus, Kunnittainen toimipaikkatilasto, Keskittymistilasto, 2019)

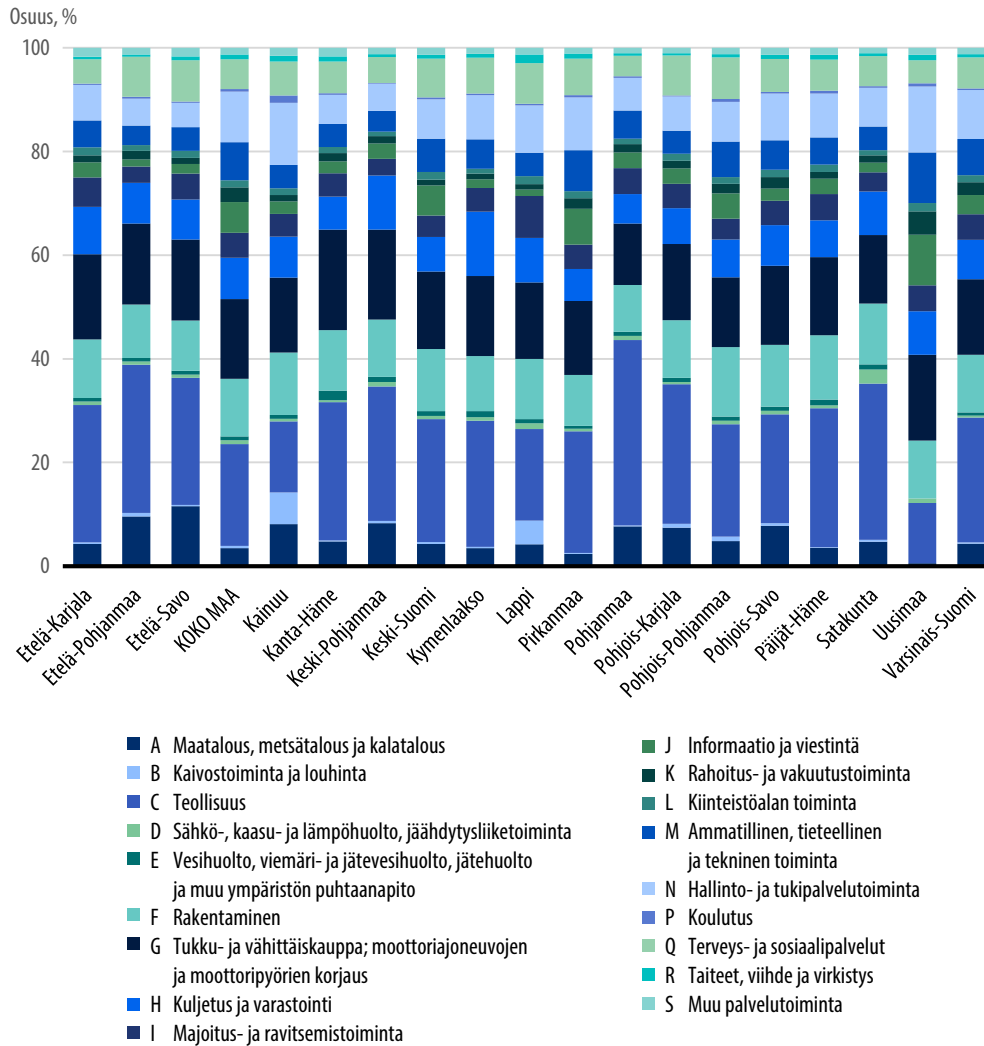

Kuvio 9. Yritysten toimipaikkojen osuus kaikista yrityksistä kokoluokittain alueilla. (Lähde: Tilastokeskus, Alueellinen yritystoimintatilasto, 2019)

Alueiden välillä on sen sijaan erilaisia toimialapainotuksia (kuviot 10). Koko maata katsottaessa alkutuotannon osuus henkilötyövuosissa mitattuna on hyvin pieni, mutta esimerkiksi Kainuussa se korostuu kaivos- ja metsäteollisuuden kautta. Yritystoiminnan alueellinen erikoistuminen johtuu usein historiallisesta polkuriippuvuudesta, joka pohjautuu alueella sijaitseviin resursseihin, mutta monissa tapauksissa myös politiikkaratkaisuihin.

Kuvio 10. Henkilötyövuosien jakautuminen toimialoilte alueittain. (Lähde: Tilastokeskus, Alueellinen yritystoimintatilasto, 2019)

Yritysrakenteesta voidaan löytää alueellisia eroavaisuuksia, kun maakuntia vertaillaan keskenään. Alueelliset erot löytyvät kuitenkin ennen kaikkea aluetyypeittäin. Toimialajakauman monipuolisuus seuraa väestötiheyttä siten, että kaupunkialueilla, olivatpa ne

sitten Lapissa tai Satakunnassa, on dynaamisempi yritys rakenne kuin esimerkiksi maan koillisosien raja-alueilla, joissa väestötiheyskin on matalampi. Tämä johtuu erityyppisistä kasautumiseduista, kuten työvoiman tai yritys palvelujen saatavuudesta.⁹⁸

Yritysten omistusrakenne: Konserneihin kuuluvien pk-yritysten tuottavuus keskimääräistä korkeampaa

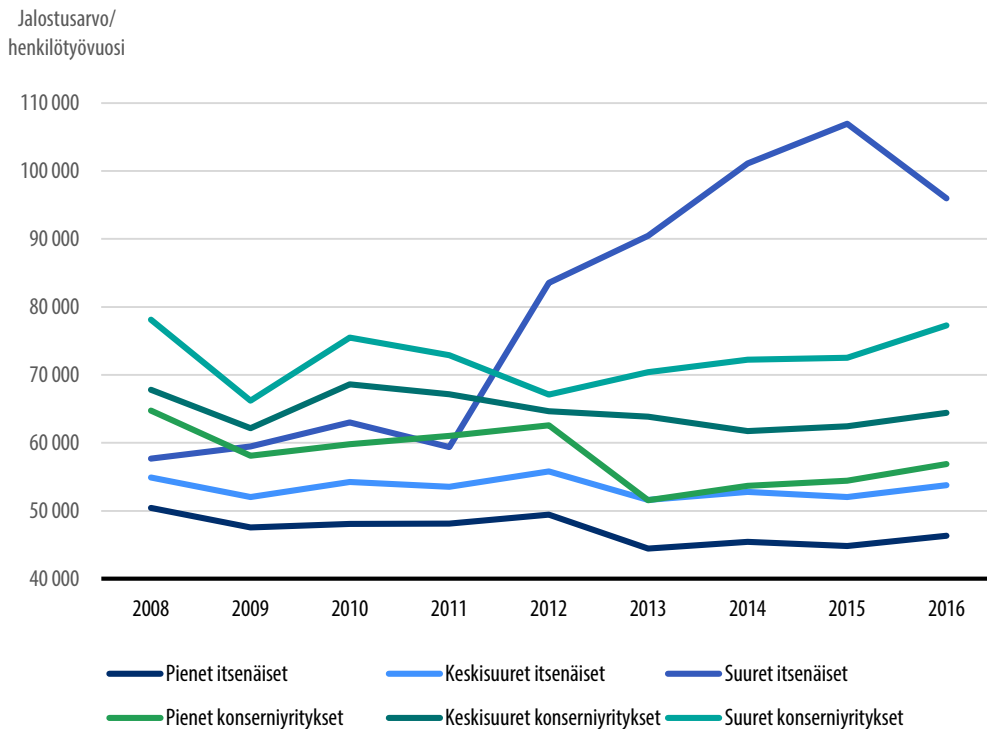
Useimmiten yritystilastoissa ei oteta huomioon yritysten omistusrakenteita. Erityisesti omistajusrakenteen huomioon ottaminen eli se, kuuluuko pk-yritys johonkin konserniin vai onko se itsenäinen pk-yritys, tuo lisää tietoa yritysten ominaisuuksista. TEM:n teettämä tutkimus⁹⁹ selvitti konserneihin kuuluvien pk-yritysten ja muiden pk-yritysten välisiä eroja. Selvityksen mukaan suurten itsenäisten yritysten osuus on supistunut. Noin 2/3 jalostusarvosta tuotetaan konserniyrityksissä, ja henkilöstön kasvusta suurin osa on peräisin konserniyrityksistä. Konserniyritysten henkilöstömäärä näyttäisi jopa hieman kasvaneen tarkastelujaksolla. Myös pienten ja keskisuurten konserniyritysten osuus henkilöstöstä vuonna 2016 on suurempi kuin vuonna 2008.

Huomionarvoista on, että konserneihin kuuluvilla pk-yrityksillä on keskimäärin muita pk-yrityksiä korkeampi tuottavuus. Jos konserneihin kuulumisen otetaan huomioon, pk-yritysten tavaravienti jää noin 8 prosenttiin koko tavaraviennistä ja jos konserneihin kuulumista ei oteta huomioon, on osuus 20 prosentin luokkaa. Pienimpiä vientitoimituksia ei EU:n sisäkaupassa tarvitse ilmoittaa Tullille, mutta niiden määrä arvioidaan Tullin tilastoihin. Arviointi perustuu Verohallinnon alv-aineistoihin. Näiden kynnysarvon alittavien vientien osuuden on viime vuosina arvioitu olevan 1,8–1,9 %:n luokkaa. Pk-yritysten tavaraviennin kasvusta ovat vastanneet pääosin konserniyritykset. Palveluviennin osalta ero on vielä dramaattisempi. Konserneihin kuulumisen huomioon ottaminen pudottaa aitojen pk-yritysten vientiosuuden noin 3 prosenttiin koko palveluviennistä (muuten 15 %).

98 Nieminen (toim.): Alueelliset kehitysnäkymät, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 2019:52.

99 Karhunen & al.: Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 2020:7.

Kuvio 11. Tuotavuuskehitys yritysryhmittäin omistusrakenne huomioiden vuosina 2008–2016. (Lähde: Karhunen & al.: Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 2020:7)

Verotuksen tilannekuva

Verotuksen kokonaistaso hyvinvointivaltiossa on lähes määritelmällisesti korkea, mitä voidaan pitää lähtökohtaisesti haastavana yrittäjyyden ja työllisyyden kannusteille. Suomen veroaste eli julkisen sektorin keräämien pakollisten verojen ja veroluonteisten maksujen vuosikertymä suhteessa saman ajanjakson bruttokansantuotteeseen on OECD-maiden joukossa kärkipäässä. Verotus on kuitenkin järjestetty tehokkaasti, ja sen vastikkeena tuotetaan monia korkeaa työllisyyttä ja yrittäjyyttä tukevia palveluja (esim. koulutus, lasten päivähoido ja terveyspalvelut).

Pk-yritysten ja yrittäjien verotuksen kansainvälinen vertailu on hyvin monitahoinen kysymys, johon on vaikea antaa yhtä tyhjentävää vastausta. Todennäköisesti tämän monitahoisuuden johdosta myöskään esim. OECD tai EU:n komissio eivät tee säännöllisesti asiaa koskevia vertailuja.

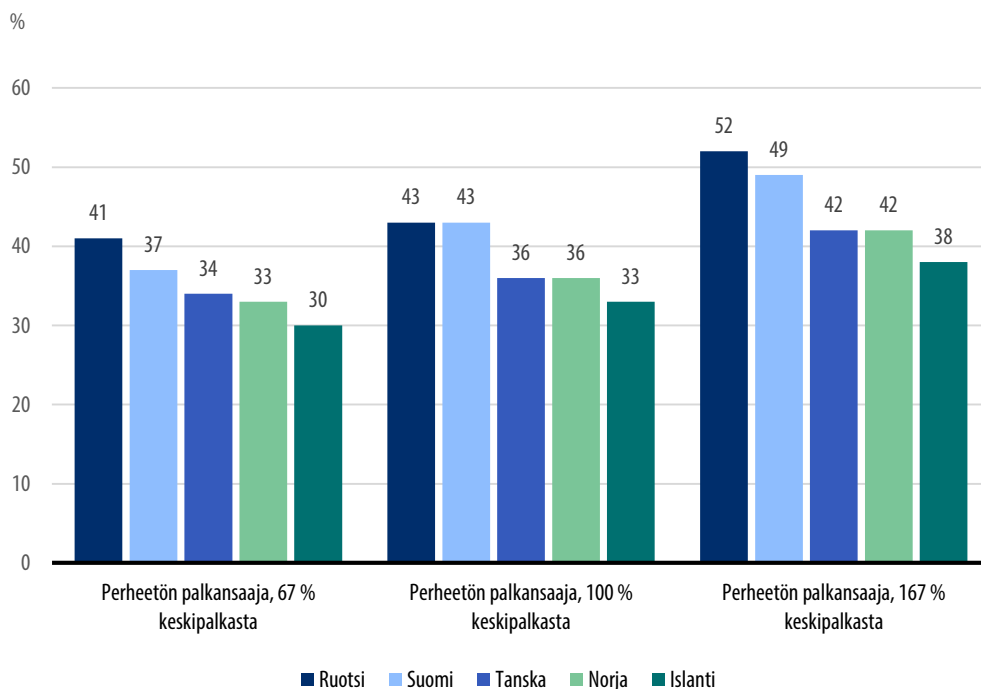
Vertailun tulisi ottaa huomioon tapauskohtaisesti seuraavat asiat:

- Yhteisövero (nimellinen ja efektiivinen, vero voi vaihdella yritystyyppin mukaan)
- Osinkovero (joka yleensä vaihtelee yrityksen tyyppin mukaan, kuten Suomessa)
- Henkilön ansiotulovero ja veroluonteiset maksut (kun yrittäjä maksaa itselleen palkkaa).

Yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin vaikuttaa työn kokonaisverotus. Tätä voidaan kuvata työn verokiilalla, joka kuvaa työnantajan kokonaistyövoimakustannuksen ja työntekijän käteen jäävän nettopalkan erotusta. Verokiila ilmaistaa useimmiten tuon erotuksen suhteena kokonaistyövoimakustannukseen.

Pohjoismaisessa vertailussa Suomen verokiila on yksi korkeimpia yhdessä Ruotsin kanssa. Tanskassa, Norjassa ja Islannissa verokiila on selkeästi pienempi (työn verokiila, prosenttia työvoimakustannuksista, perheetön palkansaaja eri tulotasoin), kuten alla olevassa kuviosta 12 ilmenee. Näissä maissa verojärjestelmän rakenne painottuu enemmän muuhun kuin työn verotukseen, koska kokonaisverorasitus kaikissa Pohjoismaissa on suuri.

Kuvio 12. Verokiila kolmella palkkatasolla vuonna 2017 Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Islannissa. (OECD, Compare your country taxing wages, Tax wedge)

Sääntelyn sujuvuus Suomessa

Sääntelyn sujuvuus on tärkeä tekijä yritysten toimintaedellytyksille. Liiallinen sääntelytaakka vie yritysten resursseja pois kasvun kannalta keskeisistä ydintoiminnoista. Jos sääntely ei ole tulevaisuutta kestävä, voi se estää uusien liiketoimintainnovaatioiden synnyn ja sitä kautta estää yritysten kasvua. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, ettei vanhentunut sääntely tahattomasti ja epätarkoituksenmukaisesti estä uusien, aiempaa parempien, toimintatapojen leviämistä markkinoilla. Innovaatiomyönteisen sääntelyn kannalta tärkeää on sääntelyn innovaatiovaikutusten oikea tunnistaminen.

Hallitusohjelmassa sitoudutaan ottamaan päätöksenteossa huomioon vaikutukset aina yritysten kasvuun, työllistävyyden ja investointien edistämisen näkökulmasta. Yritys- ja työllisyysvaikutukset tulee huomioida myös lainsäädäntöratkaisuissa. Suomalaisten yritysten kilpailukykyyn kannalta on tärkeää, että Suomi panostaa sekä strategisella että käytännön tasolla yritystoimintaa tukevaan sääntelyyn. Lainsäädäntöä tulee uudistaa siten, että yrityksiä koskevat velvoitteet ovat kannettavissa myös kaikkein pienimmissä yrityksissä.

Suomi tarvitsee laadukasta ja tietoon perustuvaa lainvalmistelua, jonka kantavana ajatuksena on pienet ensin -periaate. Se tarkoittaa, että kaiken lainsäädäntövalmistelun ja tehtyjen ratkaisujen tulee olla perusteltuja myös kaikkein pienimmissä yrityksissä.

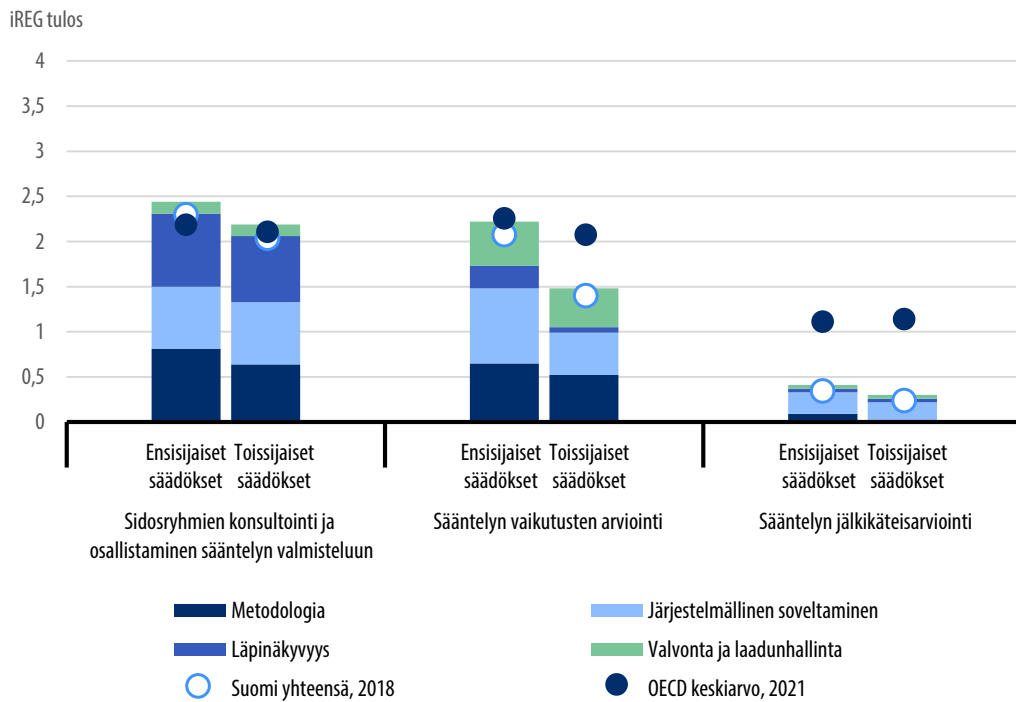
Sääntelypolitiikan painoarvo on kasvanut merkittävästi ja kasvaa edelleen. Merkittävä osa sääntelystä eri sektoreilla tulee EU:sta, esimerkiksi suoraan kansallisesti sovellettava tai Suomessa implementoitava EU-sääntely. Sääntelyn kiristyminen voi joissakin tilanteissa tapahtua myös riippumatta siitä, mikä on Suomen kanta asiassa. Sääntelypolitiikkaa ei pidä enää tulevaisuudessa arvioida ainoastaan suhteessa sääntelyn aiheuttamiin välitömiin kustannuksiin, vaan entistä tärkeämmäksi tulee kyky tunnistaa sääntelypolitiikan merkitys kestävän kasvun, uusien markkinoiden ja tuotekehityksen suuntaajana.

OECD:n sääntelypolitiikan vertailun (OECD Regulatory Policy Outlook 2021) perusteella Suomella on sääntelypolitiikassaan vielä paljon kehitettävää. Vertailu ei ota suoraan kantaa sääntelyn määrään tai sujuvuuteen vaan pyrkii mittaamaan sääntelypolitiikan toteuttamisen ja hallinnoinnin laatua. Sidosryhmien konsultointi ja osallistaminen sääntelyn kehittämisessä ovat Suomessa OECD:n keskitasoa, mutta olemme selvästi jäljessä sekä sääntelyn vaikutusten arvioinnissa että varsinkin sääntelyn jälkikäteisarvioinnissa.¹⁰⁰

---

100 OECD (2021), OECD Regulatory policy outlook 2021, country profiles: Finland.

Kuvio 13. Sääntelypolitiikan indikaattorit (OECD Indicators of Regulatory Policy and Governance, iREG): Finland, 2021. (Lähde: OECD (2021) Regulatory policy outlook 2021)

World Economic Forum (WEF) kilpailukykyymmittareiden mukaan Suomi pärjää hyvin kansainvälisessä vertailussa liittyen yrityksille asetettuihin hallinnollisiin vaatimuksiin sekä yritysten organisoimisen hallinnolliseen taakkaan. Kehittämisen mahdollisuuksia on kuitenkin edelleen toimialakohtaisen sääntelyn sujuvuudessa. Lisäksi taloushallinnon raportointia ja ympäristölupakäytänteitä on pidetty raskaina, tosin näillä aloilla on viime vuosina tehty paljon sujuvoittamistyötä.

Työmarkkinoiden sääntely

Työmarkkinoiden sääntely ja toiminta Suomessa perustuu sekä työlainsäädäntöön että työmarkkinajärjestöjen solmimiin työehtosopimuksiin. Suomi lukeutuu maihin, joissa työehtojen määräytyminen on varsin keskittynyttä. OECD:n vuoden 2020 Employment Protection Legislation -indikaattorilla¹⁰¹ mitattuna Suomen työmarkkinasääntely on verrattain

101 OECD (2020), OECD Employment Outlook 2020: Worker Security and the COVID-19 Crisis.

jäykkää, mutta suurin piirtein samalla tasolla Ruotsin kanssa. OECD:n indikaattorin mukaan Suomessa työntekijöiden suojeleminen on tasolla (2,48), kun se Ruotsissa on hieman jäykempää (2,54), mutta toisaalta OECD-maissa keskimäärin löysempää (2,32), kuten myös Saksassa (2,33) ja Tanskassa (1,94).

Indikaattorissa Suomen tulosta jäykistää ennen kaikkea epäoikeudenmukaisia irtisanomisia koskevan sääntelyn toimeenpano (Enforcement of unfair dismissal regulation), johon kuuluu muun muassa työsopimuksen päättymisen riitauttaminen.¹⁰² Taulukossa 2 on kuvattu indikaattorin tuloksia Suomessa ja keskeisissä verrokkimaissa. Suomessa on Norjan ohella moniin maihin, esim. Tanskaan ja Ruotsiin, verrattuna varsin matala irtisanomisajan korvaus. Pohjoismaista Tanskassa työmarkkinat ovat OECD:n indikaattorin mukaan kaikkein joustavimmat, ja se näkyy mm. kevyissä prosessivaatimuksissa ja epäoikeudenmukaisia irtisanomisia koskevassa sääntelyssä ja sen toimeenpanossa. Saksaan verrattuna Suomessa epäoikeudenmukaisia irtisanomisia koskeva sääntely on kevyempää, mutta sen toimeenpano raskaampaa.”

---

102 OECD (2020), OECD Employment Outlook 2020: Worker Security and the COVID-19 Crisis.

Taulukko 2. Epäoikeudenmukaisia irtisanomisia koskevan sääntelyn toimeenpanon tiukkuus vuonna 2019. (Lähde: OECD Employment Protection Legislation Database.) Valkoinen / vaaleansininen / tummansininen: Matalan / keskitason / korkean sääntelyn maat, 2019.

	Prosessi- vaatimukset	Irtisanomis- ilmoitus ja -korvaus	Epäoikeuden- mukaisia irti- sanomisia koskeva sääntely	Epäoikeuden- mukaisia irti- sanomisia koskevan sääntelyn toimeenpano	OECD:n työ- suhdeturvain- säädäntö- indikaattori
Itävalta	1,2	0,9	3,1	1,5	1,7
Iso-Britannia	1,3	1,3	1,1	3,3	1,7
Tanska	1,2	2,1	1,9	2,3	1,8
Viro	1,5	1,4	1,6	3,0	1,9
Islanti	1,0	1,9	1,5	4,3	2,2
Saksa	1,7	1,3	3,1	2,9	2,2
Norja	1,5	1,0	3,3	3,3	2,3
Suomi	2,0	1,0	2,2	4,3	2,4
Espanja	1,8	2,1	2,0	3,8	2,4
Ranska	1,5	2,4	2,6	3,3	2,4
Ruotsi	2,3	1,7	2,5	3,4	2,5
Italia	1,8	2,0	3,0	4,0	2,7
Belgia	1,8	3,0	2,1	4,0	2,7
Alankomaat	4,2	2,3	2,5	2,4	2,8

Irtisanomiskustannukset- ja aika sen sijaan ovat Suomessa verrattain matalat. Selvitysten perusteella paikallista sopimista on ollut vähemmän kuin vertailumaissa. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna Suomessa palkankorotukset toteutetaan huomattavasti useammin yleiskorotuksina paikallisten sopimiserien sijaan. Paikallisen sopimisen yleistyminen voi onnistuessaan lisätä Suomen työmarkkinoiden joustavuutta ja vahvistaa tuottavuuskehitystä.

Suomen kansantalouden sopeutumiskyvyn kannalta palkkakoordinaation säilyttäminen vahvana on kuitenkin keskeistä myös paikallisen sopimisen yleistyessä. Työehtosopimukseen lisättiin vuonna 2016 paikallisen sopimisen sallivia lausekkeita. Paikallisen sopimisen edistämiseksi nähdään yhä tarvetta.

Maksukyvyttömyyslainsäädäntö

Oikeusministeriössä on valmisteltu maksukyvyttömyysdirektiivin täytäntöönpanoa ja yrityssaneeraus- ja velkajärjestelylainsäädännön uudistamista. Tavoitteena on panna täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1023 ennaltaehkäiseviä uudelleenjärjestelyjä koskevista puitteista, veloista vapauttamisesta ja elinkeinotoiminnan harjoittamiskiellosta sekä toimenpiteistä uudelleenjärjestelyä, maksukyvyttömyyttä ja veloista vapauttamista koskevien menettelyjen tehostamiseksi ja direktiivin (EU) 2017/1132 muuttamisesta (direktiivi uudelleenjärjestelystä ja maksukyvyttömyydestä).

Direktiivissä on kolme pääkokonaisuutta: varhaisen vaiheen saneeraus (II-osasto), konkurssin tehneiden yrittäjien uusi mahdollisuus (III-osasto) ja kaikkien maksukyvyttömyysmenettelyjen (konkurssi, yrityssaneeraus ja velkajärjestely) tehostamiseen tähtäävät toimenpiteet (IV-osasto).

Direktiivin saneerausta koskevassa II-osastossa säädetään saneerauspuitteistosta, jonka on oltava velallisen käytettävissä, kun tätä uhkaa maksukyvyttömyys. Tämän osuuden kantavana tavoitteena on tarjota velallisille mahdollisuus hakeutua saneerattavaksi tehokkaasti varhaisessa vaiheessa maksukyvyttömyyden välttämiseksi ja siten ehkäistä elinkelpoisten yritysten konkurssseja.

Direktiivin III-osastossa säädetään yritystoiminnassaan epäonnistuneiden, maksukyvyttömiksi ajautuneiden yrittäjien toisesta mahdollisuudesta. Pääperiaatteena on, että tällaisten rehellisesti toimineiden yrittäjien olisi vapauduttava heille jääneestä henkilökohtaisesta velkavastuusta kolme vuotta kestävästä maksuohjelman myötä tai kolmessa vuodessa konkurssin alkamisesta. Samassa ajassa olisi lähtökohtaisesti vapauduttava myös elinkeinotoiminnan harjoittamista rajoittavista kielloista.

Hallitusohjelman mukaan hallitus selvittää myös yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerausta koskevien lakien muutostarpeet tavoitteena velkajärjestelyjen ja niiden kattavuuden parantaminen. Maksukyvyttömyyslainsäädännön uudistamista selvitetään. Tavoitteena on etenkin pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten vahvistaminen.

Hallitusohjelman mukaan riskinotto- ja edistämällä yrittäjälle entistä parempia mahdollisuuksia uuteen alkuun muun muassa konkurssitilanteissa. Asiassa otetaan huomioon EU:n maksukyvyttömyysdirektiivin täytäntöönpano ja arvioidaan maksukyvyttömyyslainsäädännön kokonaistoimivuus.

Maksukyvyttömyysdirektiivin harmonisointi edellyttää OM:n johdolla kansallisen toimeenpanon lisäksi early warning -palvelujen kehittämistä ja vakiinnuttamista. Tarkoituksena on kehittää jo toiminnassa olevasta Talousapu-neuvontapalvelusta direktiivin tarkoittama

early warning -palvelu, joka mahdollistaa talous- ja maksuvaikeuksiin joutuneille mikro- ja pk-yrityksille asiantuntevaa, luottamuksellista ja maksutonta neuvoa riittävän ajoissa, jolloin yrityksiä voidaan auttaa takaisin kasvupolulle.

OM on selvittänyt myös konkurssin tehneiden yrittäjien mahdollisuuksia vapautua veloistaan eri maissa. Suomessa muiden Pohjoismaiden tapaan konkurssi ei vapauta jäännösveloista, mutta veloista vapautuminen voi tapahtua yksityishenkilön velkajärjestelyn puitteissa. Missään vertailuissa maissa henkilökohtainen konkurssi ei vapauta kaikista veloista, vaan velkavapautumista on rajoitettu ja säännelty eri tavoin. Ruotsissa ja Tanskassa on viime vuosina tehty maksukyvyttömyyssäätelyyn liittyviä uudistuksia, joilla on haluttu edistää yrittäjien mahdollisuutta uuteen alkuun. Suomessa selvitys lainsäädännön uudistamistarpeista on käynnissä.¹⁰³

Kilpailullisuuden edistäminen kotimarkkinoilla ja EU:n sisämarkkinoilla

Kilpailupolitiikassa ja sen sääntelyssä tavoitteena on, että markkinat ovat avoimet, toimijoilla on tasapuoliset toimintaedellytykset ja markkinoille tuloon tai sieltä poistumiseen ei liity perusteettomia esteitä. Tavoitteena on, että toimiva kilpailu on osaltaan edesauttamassa yrittäjyyden edellytyksiä, vahvistamassa elinkeinoelämän kilpailukykyä ja mahdollistamassa tuottavuuden ja talouden kasvua.

Kilpailu hyödyttää kuluttajia ja asiakasyrityksiä, koska se tarjoaa vaihtoehtoja, pitää hintatasoa kurissa ja auttaa synnyttämään laadukkaita ja innovatiivisia hyödykkeitä. Tehokkaalla kilpailulla on suuri merkitys paitsi yritysten välisten tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaamisessa myös tuottavuuden ja talouden kasvun mahdollistamisessa. Toimiva kilpailu edesauttaa yrittäjyyden edellytyksiä ja vahvistaa osaltaan elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Kilpailuprosessi luo yrityksille paitsi mahdollisuuden toimia markkinoilla ja kilpailla keskenään myös kannusteita kehittää uusia teknisiä innovaatioita, parantaa tuotteiden laatua ja tehostaa prosesseja. Tasapuolisten toimintaedellytysten täyttyessä yritykset – niin julkiset kuin yksityisetkin – kilpailevat keskenään samojen reunaehtojen puitteissa. Kilpailun toimivuuteen kuuluu osaltaan myös se, että kilpailussa heikosti menestyvät yritykset joutuvat ajan mittaan poistumaan markkinoilta.

Kilpailupolitiikan alalla huomiota tulee kohdistaa ennen kaikkea kotimarkkinoiden kilpailullisuutta edistäviin toimenpiteisiin. Toimialakohtaista kilpailua mahdollisesti rajoittavaa lainsäädäntöä tulee arvioida sektoreilla, joilla kilpailu toimii puutteellisesti. Arviointitarve

¹⁰³ Heinonen: Yrittäjän uusi mahdollisuus, kansainvälinen vertailu, oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita, 5/2018.

voi koskea esimerkiksi toimialoja, joilla kilpailua estävänä seikkana on jokin lainsäädännöstä johtuva rakenteellinen syy, jolla julkisen sektorin toiminta on erityisasemassa tai jolla kilpailun avaaminen ei ole sujunut suunnitelmien mukaan.

Kilpailuneutraliteettisääntely koskee taloudellista toimintaa kilpailutilanteessa markkinoilla harjoittavia julkisia tahoja (mm. kunnat ja valtio). Kilpailulain kilpailuneutraliteettisäännösten ja niiden soveltamisen tavoitteena on varmistaa, että julkiset toimijat eivät saa kilpailuetuja, joita yksityiset toimijat eivät voi saada ja jotka voivat vääristää kilpailua. Kilpailuneutraliteetin toimivuutta arvioitaessa on mahdollista arvioida esimerkiksi neutraliteettisääntelyn toimivuutta, neutraliteettisääntelyn lainsäädäntöpoikkeuksia, yhtiöittämisvelvollisuuden tai markkinaperusteisen hinnoittelun noudattamista ja kunta-yhtiöiden markkinatoiminnan vaikutusta.

Myös tehokkaasti toimivat EU:n sisämarkkinat ovat välttämätön pohja Euroopan kasvuille ja talouden vakaudelle. Vajaan 450 miljoonan ihmisen sisämarkkinat tarjoavat suomalaisille yrityksille laajat kotimarkkinat tavara- ja palveluviennille. EU:n sisämarkkinat perustuvat EU:n perussopimuksen neljään vapauteen: tavaroiden, palveluiden, pääomien ja henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen.

Tavoitteena on, että liikkuminen maasta toiseen olisi yhtä helppoa ja vapaata kuin se on maan sisällä. Samaan aikaan pyritään turvaamaan mm. kuluttajien, työntekijöiden ja ympäristön suojelu. Nykyiset sisämarkkinat ovat muodostuneet kansallisten lainsäädäntöjen harmonisaatiolla. Lisäksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella on ollut keskeinen asema poistettaessa maiden välisiä liikkuvuuden esteitä. Yritysten toimintaedellytysten parantamista ja toiminnan laajentamista EU:n sisämarkkina-alueella pyritään vauhdittamaan ja helpottamaan mm. palveludirektiivin (2006/123/EY) avulla.

Kaikkiaan voimassa oleva ja tuleva EU-sääntely vaikuttaa merkittävästi yrittäjyyden edellytyksiin ja yritysten toimintaan. EU:n valtiontukisäännöillä varmistetaan, että EU-maiden myöntämät yritystuet eivät vääristä kilpailua sisämarkkinoilla. EU:n ulkopuolisten maiden myöntämät tuet eivät sen sijaan kuulu EU:n valtiontukivalvontaan, vaikka ne vaikuttaisivatkin sisämarkkinoihin. Nykyisillä säännöillä ei kyetä puuttumaan kaikkiin mahdollisiin EU:n ulkopuolisten valtiontukien aiheuttamiin vääristymiin. Komissio on laatinut keskustelun pohjaksi ns. valkoisen kirjan, jossa tarkastellaan EU:n ulkopuolisten maiden yrityksille antamien tukien aiheuttamia vääristymiä sisämarkkinoilla. Euroopan komissio antoi 5.5.2021 ehdotuksen uudesta asetuksesta, jolla puututaan ulkomaisten tukien aiheuttamiin kilpailunvääristymiin.

Suomalaisten yritysten kilpailulainsäädännön tuntemuksesta ei ole kovin paljon tietoa, minkä vuoksi KKV:n vaikutusarviointiyksikössä on meneillään tutkimus, jossa asiaa selvitetään. Esikuvana olleiden Norjan ja Hollannin kyselytutkimusten perusteella voidaan odottaa, että tietämyksessä voi olla merkittäviäkin kapeikkoja.

Kuluttajansuojasääntely

Kuluttajansuojalainsäädäntö perustuu yhä kattavammin maksimiharmonisoituun EU-sääntelyyn. Kuluttajansuojaa koskevan nimenomaisen sääntelyn lisäksi kuluttajan asemaa turvaavia säädöksiä sisältyy sektorikohtaisiin säädöksiin.

Euroopan komissio on teettänyt säännöllisesti kyselytutkimuksia yritysten ja kuluttajien tietämyksestä ja kokemuksista kuluttajansuojasta. Viimeisimmät yrityksiä koskevat tulokset on julkaistu vuonna 2019.¹⁰⁴ Kohteena olivat tavaroita ja palveluita kuluttajille myyvät vähittäismyyntiyritykset. Jokaisessa maassa haastateltiin noin 400 yritystä (pl. Kypros, Luxemburg, Malta ja Islanti, joissa otos oli noin 150 yritystä).

Suomi sijoittui toiseksi parhaaseen neljännekseen vastaajista, jossa osaaminen on keskitasoa tai korkeaa tasoa (*middle to high performance*). Belgia ja Saksa olivat tietämykseltään EU27-maiden kärjessä, mutta Islannissa osaamisen taso oli vielä niitäkin korkeampi. EU27-alueella osaaminen oli hieman parempaa tavarakaupassa kuin palvelujen tarjonnassa (56,6 % vs. 53,9 %). Tuloksista havaittiin myös, että mitä pidempään yritys oli toiminut, sitä parempi tietämys sillä oli kuluttajansuojasta.

Yksittäisissä kysymyksissä osoittautui, että Suomessa yritysten tietämys oli keskimääräistä heikompaa tuotteiden virhevastuuta sekä alennusmyyntikampanjointia koskevissa kysymyksissä. Kun EU27-maissa keskimäärin 33,2 prosenttia yrityksistä osasi antaa oikean vastauksen virhevastuuta koskevaan kysymykseen, Suomessa vastaava osuus oli ainoastaan 14,9 prosenttia, mikä oli koko EU27-alueen toiseksi heikoin tulos heti Slovenian jälkeen.

Yritysten osaamista kuluttajansuojan kysymyksissä tarkasteltiin myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston tekemässä selvityksessä¹⁰⁵, jolla haluttiin tarkentaa komission kuluttajatulostaulujen antamaa kuvaa kuluttajien oikeuksien tuntemuksesta. Aineisto kerättiin loppukevällä 2018 haastatteleamalla sekä kuluttajia että elektroniikkakaupan vähittäismyyjiä. Kuluttajan oikeuksiin liittyvissä tietokysymyksissä elinkeinonharjoittajat osasivat vastata erittäin

104 European Commission (2019): Retailers' attitudes towards cross-border trade and consumer protection, 2018. Final Report.

105 Rajjas: Kuluttajansuojan tunnettuus elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien keskuudessa. KKV:n selvityksiä, 2/2018.

hyvin hyvitystä koskeviin kysymyksiin, kun taas verkkokauppakysymykset tuottivat eniten hankaluuksia. Isoissa toimipaikoissa kuluttajansuojakysymykset osattiin yleisesti pieniä paremmin.

Euroopan komission tutkimuksen¹⁰⁶ mukaan selvä enemmistö EU-alueen vähittäismyyjistä oli sitä mieltä, että kuluttajalainsäädännön noudattaminen on helppoa (prosenttiosuudet vaihtelivat Tšekin 51,5 prosentista Italian 83,8 prosenttiin). Lisäksi kaksi kolmasosaa (67,8 %) vähittäismyyjistä piti kuluttajalainsäädännön noudattamiseen liittyviä kustannuksia kohtuullisina. Niin ikään kaksi kolmasosaa uskoi myös kilpailijansa kotimarkkinoilla noudattavan kuluttajalainsäädäntöä.

Keväällä 2021 julkaistun kuluttajatulostaulun¹⁰⁷ mukaan kuluttajat ovat varsin luottavaisia sen suhteen, että yleensä elinkeinonharjoittajat kunnioittavat kuluttajien oikeuksia. Kyse-lyssä esitetystä väittämästä olivat vahvasti samaa mieltä tai samaa mieltä 80 prosenttia EU27-alueen kuluttajista ja 82 prosenttia suomalaiskuluttajista. Verrattuna vuoden 2018 tuloksiin koko EU27-alueella on tapahtunut myönteistä kehitystä, joskin Suomessa tilanne on pysynyt täysin ennallaan.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) tarjoaa verkkosivuillaan ja muissa kanavissaan yrityksille tietoa ja toimintaohjeita kuluttajansuojaan liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Kuluttaja-asiamiehen linjausten tarkoituksena on antaa yrityksille ohjeistusta, neuvontaa ja tietoa lain säännösten käytäntöön soveltamisesta. Kuluttaja-asiamies tekee aktiivista sidosryhmäyhteistyötä eri toimialajärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa esimerkiksi ajankohtaisissa sääntelyuudistuksissa ja pyrkii lisäämään yritysten osaamista valmentamalla otteella. KKV:n kuluttajaneuvonta ja Euroopan kuluttajakeskus sovittelevat kiistoja puolueettomasti.

Yrittäjien kuluttajansuojan osaamista edistetään myös koulutusjärjestelmän kautta. KKV:ssa laaditaan aineistoja esimerkiksi ammatillisen opetuksen tueksi tulevien yrittäjien ja yritysten työntekijöiden osaamisen edistämiseksi. Myös työpaikkakouluttajat voivat hyödyntää samoja materiaaleja.

---

106 European Commission: Consumer Conditions Scoreboard. Consumers at home in the Single Market, 2019 edition.

107 European Commission: Consumer Confidence and Knowledge: Consumer Conditions Survey. Consumers at home in the Single Market, 2021 edition.

EU-tasolla pk-yrityksille on niin sanottu Consumer Law Ready -hanke. Kussakin jäsenmaassa pk-yrityksille on tarjolla koulutusta yhteisen aineiston pohjalta. Kouluttajina on kuluttajalainsäädännön asiantuntijoita, esimerkiksi SY:stä.¹⁰⁸

Innovatiivinen sääntely

Nopea teknologinen kehitys ja tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja. Monissa maissa on otettu käyttöön erilaisia innovaatiomyönteisen sääntelyn käytäntöjä, ja sääntelystä on tullut yhä tärkeämpi innovaatiopolitiikan väline. Innovatiivinen sääntely -selvityksen mukaan innovaatiomyönteisen sääntelyn merkitys on Suomessa laajasti tunnustettu, mutta käytännössä huomioitu vaihtelevasti eri hallinnonaloilla. Säädösvalmistelun yhteydessä vaikutuksia innovaatiotoiminnalle on arvioitu hyvin satunnaisesti. Jatkossa tarvitaan selkeämpiä periaatteita ja määrittelyitä siitä, miten innovaatiotoimintaa voidaan edistää säädösvalmistelun kautta.

Selvityksen osana toteutetut alakohtaiset esimerkit (alustatalous, kiertotalous ja terveystiedon hyödyntäminen) puolestaan havainnollistivat sääntelyn keskeistä roolia uusien kasvualojen kehittämisessä sekä sääntelytarpeiden ennakoinnin ja vuoropuhelun merkitystä. Kansainvälinen vertailu osoitti, että vaikka Suomessa on tunnustettavissa useita hyviä esimerkkejä innovaatiomyönteisestä sääntelystä, on Suomi silti selvästi jäljessä edelläkävijämaita erityisesti sääntelytarpeiden ennakoinnissa ja niin sanotun neuvovan sääntelyn käytännöissä.

Konkreettisina politiikkatoimenpiteinä selvitys suosittelee innovaatiomyönteisen sääntelyn yleisten periaatteiden ja reunaehtojen tarkempaa määrittelyä, ministeriöiden välisen poikkihallinnollisen yhteistyön vahvistamista, säädösehdotusten arvioinnin ohjeistusten täsmentämistä sekä viranomaisten ja yritysten välisen vuoropuhelun kehittämistä. Lisäksi selvitys peräänkuuluttaa sääntelyn roolin vahvistamista innovaatiopolitiikan välineenä, innovaatiomyönteisten lainsäädännön ratkaisujen (esim. kokeilujen) rohkeampaa hyödyntämistä, sääntelytarpeiden tunnistamisen ja ennakoinnin lisäämistä sekä neuvovan sääntelyn ja täytäntöönpanovaiheen käytäntöjen tehokkaampaa hyödyntämistä.¹⁰⁹

¹⁰⁸ European Commission: Consumer Law Ready: An EU-wide training programme in consumer law for Small and Medium Enterprises. Consumer Law Training for European SMEs.

¹⁰⁹ Salminen & al.: Innovaatiomyönteinen sääntely: Nykytila ja hyvät käytännöt, valtio-neuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2020:27.

Säätely alusta- ja jakamistaloudessa

Uuden piirteen sääntelyn tilannekuvaan tuovat teknologisen kehityksen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit, jotka haastavat perinteisempään maailmaan perustuvan sääntelyn. Teknologinen kehitys, erityisesti tietotekninen, tuo paljon mahdollisuuksia yrityksille. Viime aikoina on paljon puhuttu mm. alusta- ja jakamistaloudesta, jossa toimijat voivat yhdessä tuottaa lisäarvoa ja näin hakea kilpailuetua.

Alustataloudella tarkoitetaan fyysisessä arvoketjussa tuotannollisten ja palvelutoimintojen uudelleenorganisointumista paikkariippumattomien digitaalisten alustojen ympärille, kun taas jakamistaloudeksi määritellään liiketoimintamallit, jotka tehostavat resurssien hyödyntämistä taloudessa (esimerkiksi AirBnB).¹¹⁰ Jakamistalous ilmiönä on monessa tilanteessa muuttunut aiemmasta määritelmästä vajaakäytöllä olevien resurssien jakamisesta ja niiden paremmasta hyötykäytöstä kohti ammattimaista, alustoilla tapahtuvaa liiketoimintaa. Digitaalisten alustojen kehittyminen on vahvistanut jakamistalouden voimakasta kehittymistä.

Alustatalouteen liittyy paljon yrittämisen ja innovaatioiden hyödyntämisen ja työllisyyden mahdollisuuksia, ja Suomen tulee pysyä kehityksen kärjessä. Työ- ja elinkeinoministeriön jakamistalous Suomessa 2016 -selvityksen mukaan jakamistalous voi kasvaa Suomessa lähivuosina hyvinkin nopeasti. Kasvuarvion mukaan jakamistalouden alustojen kautta tehtävien ostotapahtumien arvo voi ylittää vuonna 2020 jo 1,3 miljardiin euroon, kun jakamistalousmarkkinoiden yksittäisten ostotapahtumien kokonaisarvo oli Suomessa vuonna 2016 hieman yli 100 miljoonaa euroa. Selvityksen mukaan jakamistalous voi saavuttaa Suomessakin pysyvän ja taloudellisesti merkittävän jalansijan markkinoista uudennlaisella toimintakulttuurillaan.

Uudet innovatiiviset toimintamallit haastavat säädösympäristöä monestakin näkökulmasta, kuten esimerkiksi markkinoillepääsyn vaatimusten, verotuksen, työn ja kuluttajan suojan osalta.¹¹¹ Lisäksi sääntelyä tarvitaan vastuujärjestelyihin ja käyttäjien suojelemiseen.¹¹² Erityisesti viimeaikaisessa keskustelussa on tullut esille alustatyöntekijöiden työoikeudellinen asema. EU:lta on tulossa merkittävää uutta alusta- ja jakamistaloutta koskevaa sääntelyä, mikä vaikuttaa myös suomalaisyrityksiin (mm. Digital Services Act (DSA), Digital Markets Act).

110 Autio & Rannikko: Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 52/2017.

111 Jakamistaloustyöryhmän loppuraportti: Jakamistalouteen liittyvien kysymysten vaihtoehtoisia ratkaisutapoja, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 2019:31.

112 Paavola, Seppänen & Eloranta: Datapohjaisen arvionluonnin strategiset vaihtoehdot, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 2021:3.

Yritysvastuusääntely

Yritysvastuuseen liittyvää sääntelyä on Euroopan unionissa olemassa vastuullisuusraportoinnista, konfliktimineraalien maahantuonnista sekä kestävästä rahoituksesta. Tulossa on kestävä hallintotavan sääntelyä, johon sisältyy asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä velvoitteita. Vastaavia velvoitteita on ehdotettu myös akkudirektiivin uudistuksessa.

Vaikka pk-yritykset eivät suoraan kuuluisi edellä mainitun sääntelyn soveltamisalaan, sääntelyn edellyttämät velvoitteet laajenevat todennäköisesti myös niihin isompien toimijoiden sopimusvelvoitteiden kautta. Monet vastuullisuusasiat, kuten esimerkiksi työolot, ympäristökysymykset ja tuoteturvallisuus, ovat hyvin hoidettuja suomalaisissa pk-yrityksissä, sillä ne ovat kansallisesti tai EU-tasolla säädeltyjä.

Vastuullisuuden kannalta haasteet liittyvät erityisesti kansainvälisiin arvo- ja tuotantoketjuihin. Näissä myös näkyvyys voi olla heikko, sillä kaikki toimijat eivät välttämättä halua toimittaa vastuullisuustietoja niitä pyytävälle pk-yrityksille. Pk-yrityksellä on myös oltava resursseja ja osaamista vastuullisuuskysymysten hallitsemiseksi ja niistä viestimiseksi omille liiketoimintakumppaneilleen sekä kuluttajille.

Aineettomien oikeuksien järjestelmä

Yritysten aineettomaan omaisuuteen liittyy myös aineettomia oikeuksia. Aineettomilla oikeuksilla, kuten patenteilla, tavaramerkeillä ja tekijänoikeuksilla yrittäjän on mahdollista hyödyntää aineetonta omaisuutta liiketoiminnassaan. Aineettomien oikeuksien strategian tueksi laaditun taustaselvityksen mukaan pk-yritykset näkevät aineettoman omaisuuden eri muodot tärkeänä yritysten menestykselle. Huomattava osa pk-yrityksistä ei kuitenkaan ole ryhtynyt aktiivisesti hyödyntämään aineetonta omaisuuttaan.

Yritysten tietoisuus erilaisista aineettomista oikeuksista ja niiden hallinnoimisesta vaikuttaa olevan keskimäärin melko vähäistä. Pk-yritykset tarvitsevatkin lisää tietoa ja neuvontaa aineettomien oikeuksien hallinnoimiseen ja hyödyntämiseen sekä apua konkreettisten tarpeiden tunnistamiseen.

Yleisemmällä tasolla aineettomien oikeuksien järjestelmän tavoitteena on lisätä innovaatiotoimintaa parantamalla kannustimia ja tulosten leviämistä sekä kannustamalla luovaan työhön. Aineettomista oikeuksista tekijänoikeus ja siihen kuuluvat moraaliset oikeudet vaikuttavat siihen, minkälaisia lisätyn todellisuuden palveluita on mahdollista luoda.

Osaaminen/inhimillinen pääoma

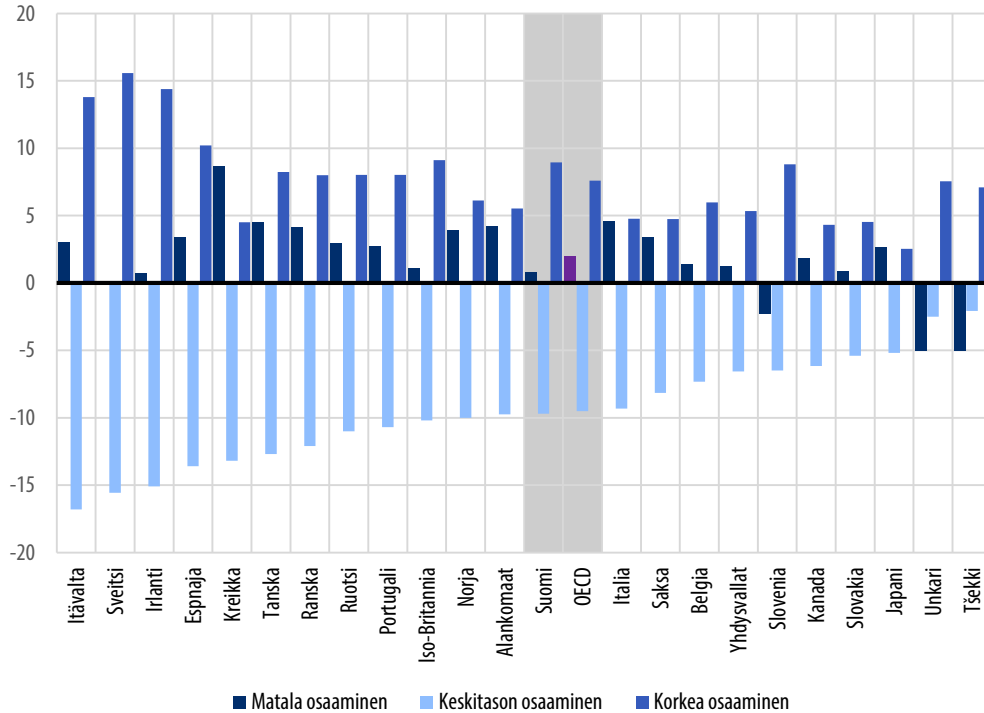
Suomen kannalta kriittistä tulevaisuudessa on kyky jatkuvaan uudistumiseen, tutkimus-, kehitys- ja innovaatioimintaan sekä teknologian hyödyntämisen eturintamassa pysyminen. Inhimillinen pääoma on kasvun ja tuottavuuden moottori. Tuottavuuden kasvattaminen sekä kasvun ylläpito edellyttävät korkeaa osaamista sekä ymmärrystä siitä, miten osaamista sovelletaan niin, että se tuottaa loppuasiakkaalle lisäarvoa.

Korkea osaaminen ja korkeakoulutuksen taso ovat Suomen kilpailukyvyn kannalta keskeisiä. Työn tuottavuuden ja kasvun lähteet perustuvat jatkossakin henkiseen pääomaan ja uusiin innovaatioihin, eikä ole merkkejä siitä, että työmarkkinoiden osaamisvaatimukset kääntyisivät laskuun. Työvoimatarpeen kasvun odotetaan kohdistuvan erityisesti korkeasti koulutettuun työvoimaan koko Euroopassa. Kuvio 14 kuvaa eri muutosta tehdyissä työtunneissa vuosien 1995–2015 eri osaamistasojen osalta.¹¹³ Erikoistuminen korkeaa osaamista vaativiin tehtäviin edellyttää jatkuvaa osaamisen tarpeiden ennakointia, jotta tarjolla olevan työvoiman koulutus rakenne ei rajoita yritysten ja työpaikkojen syntymistä.

---

113 OECD (2019), OECD Employment Outlook 2019: The Future of Work.

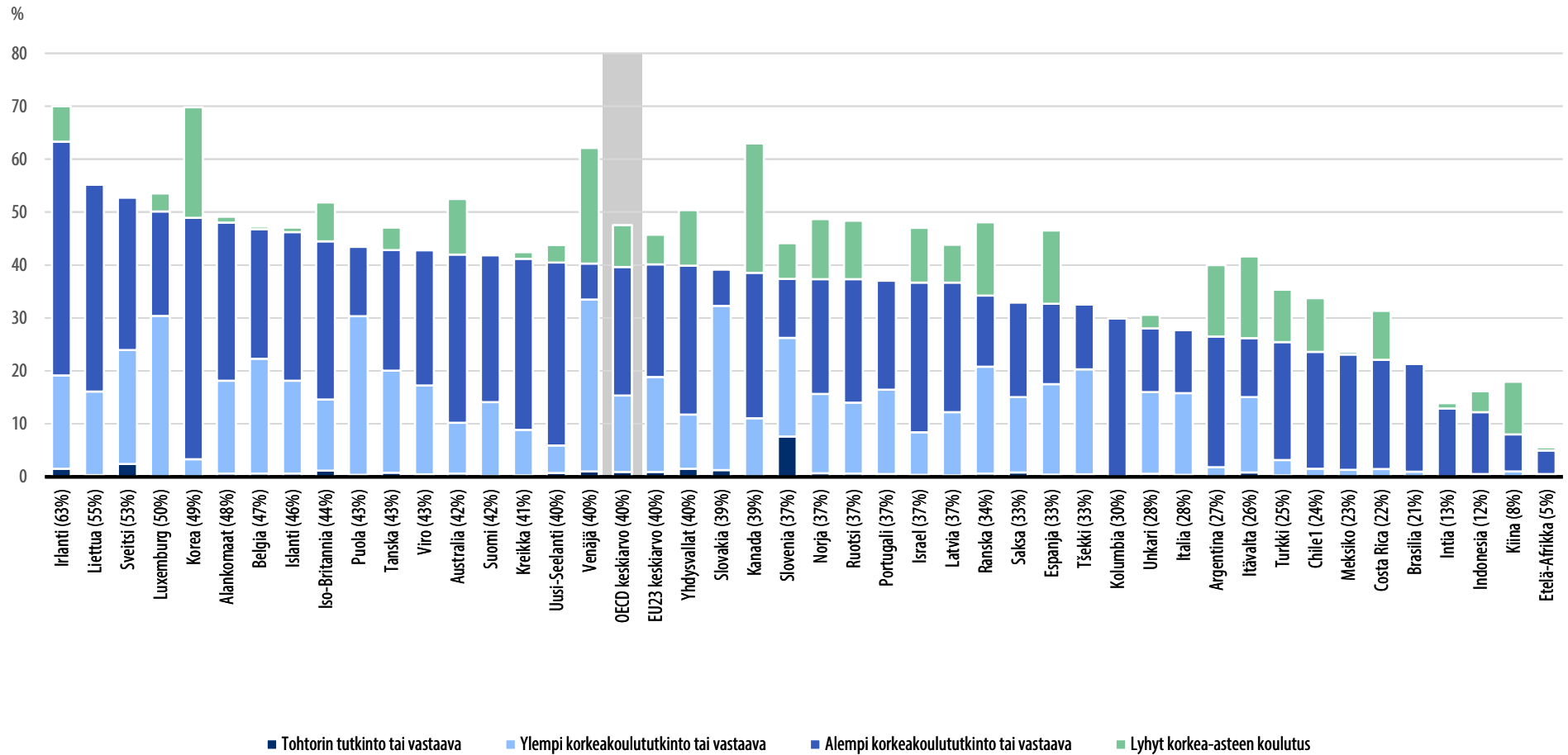
Kuvio 14. Tehtyjen työtuntien muutokset (%) eri osaamistasoilla vuosina 1995–2015 eri OECD-maissa. (Lähde OECD (2020), Education at a Glance 2020: OECD Indicators)

Yhteiskunnan ja yritysten jatkuvan uudistumiskyvykkyyden ja innovaatiotoiminnan edellytysten kannalta on huolestuttavaa, että Suomi on menettänyt 1990-luvun kärkipaikkansa kansainvälisissä koulutustasovertailuissa. Suomi sijoittuu korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuudessa alle OECD-maiden keskiarvon (ja EU-keskiarvon tuntumaan) 41 prosentin korkeakoulutettujen osuudella. Kuviossa 15 on esitetty korkea-asteen tutkinnon ja korkeakoulututkinnon suorittaneet 25–34-vuotiaat OECD-maissa vuonna 2020.¹¹⁴

114 OECD (2020), Education at a Glance 2020: OECD Indicators.

Kuvio 15. Korkea-asteen tutkinnon ja korkeakoulututkinnon suorittaneet 25–34-vuotiaat OECD-maissa vuonna 2020. (Lähde Tilastokeskus ja OECD.)

Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus vaihtelee alueittain, eikä korkeakoulupaikkakuntien sijainti enää suoraan vaikuta tässä ikäryhmässä. Selvästi eniten korkeakoulutettuja 25–34-vuotiaita asui Uudenmaan maakunnassa. Koko maan keskiarvo ylittyi myös Pohjanmaan, Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakunnassa vuonna 2018. Kanta-Hämeessä korkeakoulutettujen osuus oli lähes 17 prosenttiyksikköä matalampi kuin Uudellamaalla.¹¹⁵

Osaamis-, koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakoinnin lisäksi tarvitaan koulutuksen sisältöjen kehittämistä, osaamis- ja koulutustason nostoa sekä nykyistä enemmän työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuttoa. Jatkuva oppiminen varmistaa osaamisen uudistamisen työelämän tarpeiden muuttuessa. Lisäksi tarvitaan korkealaatuista tutkimusta ja innovaatiotoimintaa sekä vahvaa kytkeytymistä muualla tuotettuun uuteen tietoon.

Teknologian kehitys hävittää vanhoja tehtäviä ja ammatteja. Eniten muuttuvat ja vähenevät lyhyempää koulutusta edellyttävät työt. Samalla syntyy uutta työtä, joka ennakoitietojen mukaan edellyttää valtaosin korkea-astetasoista osaamista. Oikein kohdennetuilla ja mitoitetuilla koulutus- ja osaamispanostuksilla on mahdollista merkittävästi edistää ja tukea yhteiskunnan ja työelämän digitalisaatiota, vihreään talouteen siirtymistä ja muuta työelämän rakennemuutosta.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti hallituskaudella toteutetaan jatkuvan oppimisen parlamentaarinen uudistus. Kokonaistarkastelussa otetaan huomioon koko koulutuspolun koulutuksen tarjonta ja rahoitus, sosiaaliturva, muutosturva, työttömyysturva, omaehtoinen ja työvoimapolitiittinen koulutus sekä osaaminen tunnistaminen sekä näiden niveltäminen uuteen järjestelmään.

Jatkuvan oppimisen uudistuksen visio on, että kaikilla on merkityksellisen elämän edellyttämät tiedot, taidot ja osaaminen, että jokainen kehittää osaamistaan työuran aikana ja että osaaminen uudistaa työelämää ja työelämä osaamista. Vision pohjalta on asetettu jatkuvan oppimisen uudistuksen tavoitteet. Keskeisimpiä tavoitteita ovat väestön osaamistason nousu, työllisyysasteen paraneminen, osallistumisen tasa-arvon lisääntyminen sekä osaavan työvoiman saatavuuden paraneminen. Parlamentaarinen ryhmä linjasi 27 toimenpidettä, joita tavoitteisiin pääsemiseksi käynnistetään. Linjausten toimeenpano on käynnissä. Parlamentaarinen uudistushanke jatkuu 31.3.2023 asti.

Jopa puoli miljoonaa työkäistä on lähivuosina tilanteessa, jossa omaa osaamista pitää uudistaa tai osaamistasoa nostaa aiemmin kuvattujen työelämän ja yhteiskunnan muutosten vuoksi. Haasteellista on, että osaamisen kehittäminen tulisi kyetä hoitamaan keinoin,

---

115 Halonen & al.: Tilannekuvaa korkeakoulutuksesta ja tutkimuksesta, opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2019:34.

jotka eivät pienennä työllisyysastetta eli vähennä työvoimaan osallistuvien osuutta tai määrää. Siksi työuran aikaisen osaamisen kehittämisen on tapahduttava pääsääntöisesti työtä ja opiskelua yhteen sovittamalla ja muutoin elämäntilanteen huomioon ottavalla tavalla.

Osana jatkuvan oppimisen uudistuksen toimeenpanoa hallitus on perustanut Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen (JOTPA). Palvelukeskuksen toiminta käynnistyy loppuvuodesta 2021 ja sen tarkoituksena on lisätä kohdennettujen, joustavien, lyhyiden ja työelämän rakennemuutoksia tukevien koulutusten tarjontaa työkäisille. Koulutusten rahoitukseen palvelukeskuksella on käytettävissä yhteensä 90 miljoonaa euroa vuosina 2021–2024. Lisäksi palvelukeskus tuottaa ennakoit tietoa ja muuta tietotuotantoa.

Työkäisen väestön määrän vähetessä Suomessa korostuu työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto työmarkkinoilla sekä laadullisesti että määrällisesti. Pula osaavasta työvoimasta on noussut paikoitellen vakavaksi kasvun esteeksi yrityksille. Työvoiman niukkuus hidastaa talouskasvua tulevina vuosina.

Yrittäjien osaaminen

Työvoiman osaamistarpeita on analysoitu paljon, mutta vähemmän on kiinnitetty huomiota yritysten johdon ja avainhenkilöiden inhimilliseen pääomaan, joka vaikuttaa kykyyn ja haluun kasvaa ja kansainvälistyä. Pidemmällä tähtäimellä yrittäjyyskasvatus antaa hyvän pohjan kaikkien osaamiselle ja asenteille yritystoimintaa kohtaan.

Yrittäjyyskasvatus on osana koulutusstrategioita, kansallisia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja opetussuunnitelmia, koska ymmärrys yrittäjyyskasvatuksen tarpeesta on selkeästi viime vuosina vahvistunut. Yrittäjyyskasvatusta toteutetaan aikaisempaa enemmän opetuksessa ja ohjauksessa sekä myös eri järjestöjen toimesta. Tästä huolimatta nuoret kokevat, että koulutus ei anna parhaita eväitä yrittäjyyteen. Keväällä 2020 julkistetun Nuorisobarometrin mukaan nuorista (15–29-vuotiaat) yli puolet kokee, etteivät koulutus tai opinnot tarjoa heille hyviä perustietoja yrittäjyydestä. Korkeakouluopiskelijoista vain 14 prosenttia kokee opintojen antaneen hyvät valmiudet toimia yrittäjänä.¹¹⁶

Yrittäjyyskasvatuksen toteutus on edelleen vaihtelevaa. Joissakin oppilaitoksissa kaikilla oppilailla tai opiskelijoilla on mahdollisuus saada aiheeseen liittyvää koulutusta. Useimmiten oppilaitoksen yrittäjyyskasvatus tai erilaiset yrittäjyyttä edistävät projektit kohdentuvat vain pienelle ryhmälle. Yrittäjyyskasvatus liittyy laaja-alaisesti myös

---

¹¹⁶ Suomen Yrittäjät, Opiskelijasta yrittäjäksi 2019. Korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyys ja yrittäjyysluokkuus.

työelämävalmiuksiin. Siksi opettajien koulutusta tulee edelleen kehittää siitä näkökulmasta, että yrittäjyyskasvatus saadaan vahvemmin integroitua osaksi kaikkea opetusta ja ohjausta sekä oppilaitosten toimintakulttuuria.¹¹⁷

Yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamisen koulutusta tarjotaan myös korkeakouluissa yhä kattavammin kaikkien alojen opiskelijoille, mikä voi osaltaan tukea oman osaamisen kaupallisen potentiaalin tunnistamista sekä madaltaa kynnystä lähteä yrittäjäksi.

Yritystoiminnan nykyiset pullonkaulat, kuten yritystoiminnan skaalautuminen, kansainvälistyminen sekä myynnin kehittäminen globaaleissa verkostoissa, on tärkeää huomioida vahvemmin esimerkiksi toisen asteen ja korkeakoulujen opetuksessa, opiskelijoiden ohjauksessa sekä opetushenkilöstön täydennyskoulutuksessa.

Yrittäjien koulutuksen tulisi entistä vahvemmin painottua yrittäjämäisiin kompetensseihin, jolloin vahvistuvat paitsi itseluottamus, itsensä johtaminen ja organisaation innovatiivinen kehittäminen myös kansainväliseen verkostoitumiseen liittyvät tiedot, taidot ja asenteet.¹¹⁸ Kansainvälisessä kaupassa menestyminen edellyttäisi myös myyntitaitojen kehittämistä. Tutkimus osoittaa, että myyntiosaaminen on yksi suomalaisten kasvuyritysten osaamisvajeista.¹¹⁹

Globaalin kilpailun ja alustatalouteen siirtymisen vuoksi olisi tarpeen kehittää suomalaisten pk-yrittäjien digitaalisen myynnin taitoja. Lisäksi yrittäjien talousosaamista tulisi kehittää. Äkillisesti ja yllättäen tullut koronapandemia on tuonut esille liiketoiminta- ja talousosaamisen tärkeyden. Liiketoiminnan ansaintalogiikan, kannattavuuden, vakavaraisuuden ja suunnittelun – mutta myös ennakoinnin ja resilienssin – merkitys on korostunut. Kun kannattavuus ja vakavaraisuus ovat vakaalla pohjalla, yritysten on helpompi selvitä myös kriiseistä.

Myös Sipilän hallituskauden yrittäjyystoimenpiteitä arvioivassa selvityksessä tunnustetaan yrittäjien osaaminen ja valmiudet ratkaisevaksi tekijäksi yritysten menestyksen takana. Selvitys suosittaakin, että yrittäjien osaamiseen, koulutustasoon ja tavoitteisiin kiinnitettäisiin

---

117 Deveci & Seikkula-Leino: A Review of Entrepreneurship Education in Teacher Education. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, vol 15, 2018.

118 Seikkula-Leino (toim.): Developing theory and practice for entrepreneurial learning – focus on self-esteem and self-efficacy. *Teaching and Teacher Education Journal Impact*, 2.61, 2018.

119 Brandt & Hautamäki: Wellbeing and Self-Leadership of Growth Entrepreneurs at Finland. 7th SGBED. International Research Symposium, UAE from December 17–19, 2018.

erityistä huomiota. Tavoitteeksi tulisi asettaa yrittäjyyden laadun parantaminen pelkän määrän kasvattamisen sijaan. Tässä työssä tärkeitä ovat erityisesti koulutus, neuvonta ja verkostot.¹²⁰

Suurin osa aloittavista yrityksistä toimii aluksi yksin. Yrittäjyyskoulutus onkin todennäköisesti tästä syystä keskittynyt liiketoimintaosaamisen kasvattamiseen. Yrittäjään kohdistuvat vaatimukset kasvavat huomattavaksi siinä vaiheessa, kun yrittäjästä tulee työnantajayrittäjä. Varsinkaan lyhyet yrittäjäkoulutukset eivät anna riittäviä valmiuksia kaikkien työnantajan velvoitteiden täyttämiseen. Muutos työnantajayrittäjäksi edellyttäisi joko koulutusten laajentamista tai erillistä jatkokoulutusta teemaan.

Edelleen yrityksen koon kasvaessa on tärkeää, että yrittäjällä on hyvät perustiedot tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien velvoitteista esimerkiksi rekrytointitilanteissa, sillä yrityksiin kohdistuu myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmista velvollisuuksia. Myös työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen on tärkeä teema sekä yrittäjien itsensä kannalta että työntekijänsä näkökulmasta. Esimerkiksi raskaus- ja perhevapaasyrjintä on Suomessa sitkeä tasa-arvo-ongelma. Yrittäjillä pitäisikin olla tarvittavat tiedot, jotta syrjintää ei heidän yrityksissään tapahtuisi, ja myös siksi, että henkilöstön monimuotoisuus on yrityksen etu. Tutkimuksen mukaan monimuotoiset organisaatiot menestyvät paremmin, ja monimuotoisuudessa on yritysten näkökulmasta potentiaalia. Monimuotoisuus on mahdollinen kasvun edistäjä.

Yrittäjän osaamisen kehittämisessä yhteistyö korkeakoulujen kanssa olisi tärkeää. TEM:n selvityksen mukaan vain 17 prosenttia pk-yrityksistä tekee korkeakoulu- tai tutkimuslaitosyhteistyötä. Yhteistyö on useimmiten johtanut yritysten tietopohjan ja osaamisen vahvistumiseen (64 % yrityksistä) sekä jäsentyneempään näkemykseen tulevista kehitystrendeistä ja markkinoista (32 %). Myös pilotointi ja tuotetestaus (26 %) sekä uuden teknologian, menetelmän ja laitteen käyttöönotto (25 %) olivat verrattain yleisiä.¹²¹ Tutkimuksen perusteella¹²² suomalaisten kasvuyrittäjien rekrytointiongelmat liittyivät myös korkean osaamisen työtehtäviin, joiden osalta yrityksillä oli vaikeuksia löytää oikea kanava tietyn henkilöprofiilin etsimiseksi. Tässäkin yhteistyö korkeakoulujen kanssa voisi auttaa

120 Härmälä & al.: Yrittäjyyden uudet suunnat – selvitys hallituksen toimenpiteistä yrittäjyyden vahvistamiseksi, valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 75/2017.

121 Huovinen & Kärpänoja: Pk-yritysten yhteistyö korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 2019:35.

122 Brandt, Laiho & Uusi-Kakkuri: HR-Issues of Growth Entrepreneurs in Finland: Recruiting and Retaining Talents. In ECIE 2018 13th European Conference on Innovation and Entrepreneurship, september 2018.

kansainvälisten verkostojen luomisessa, diversiteettiosaamisen ja –johtamisen kehittämisessä tulevaisuuden osaajien kasvattamiseksi yritysten osaamistarpeisiin ja yrittäjän oman osaamisen kehittämisessä.

Yrittäjien koulutuksen ja valmennuksen sekä korkeakouluysteistyön ohella tulisi mahdollistaa ja kannustaa kokeneita yrittäjiä ja sarjayrittäjiä, joilla on osaamista ja pääomaa, tukemaan nuoria ja kasvavia yrityksiä. Sarjayrittäjät voivat auttaa nuoria ja kasvavia yrityksiä sparraamalla liiketoimintasuunnitelmia, luomalla uusia kontakteja, toimimalla mentoreina tai hallituksen jäsenenä ja sijoittamalla pääomaa yritykseen.¹²³

Yrittäjän turvan tilanne

Yrittäjän toimeentulon kannalta keskeistä on kannattava yritystoiminta. Myös kannattavaa yritystoimintaa harjoittavat yrittäjät kohtaavat sosiaalisia riskejä, joiden varalta turvaa antaa sosiaaliturvajärjestelmä silloin, kun elannon hankkiminen estyy joko työn puutteen, vanhuuden, sairauden tai vanhemmaksi tulemisen vuoksi. Yrittäjän sosiaaliturva on Suomessa järjestetty vastaavasti kuin työntekijän sosiaaliturva ansiosidonnaisen turvan ja perusturvan yhdistelmänä.

Yrittäjän eläkelain mukainen työeläkevakuutus eli YEL-vakuutus on perustana yrittäjien sosiaaliturvalle paitsi eläkejärjestelmässä myös esimerkiksi työttömyysturvajärjestelmässä. Jo pidemmän aikaa on keskusteltu erityisesti eläketurvan laajuudesta ja korvaustason riittävydestä. Yrittäjä voi vaikuttaa itse eläketurvansa tasoon ja täten myös sairaus- ja vanhempainpäivärahan määrään. Yrittäjälle määritellään hänen työpanoksensa arvoa vastaava laskennallinen työtulo, jonka perusteella eläkevakuutusmaksu ja tulevan eläkkeen suuruus määräytyvät. Laskennallinen työtulo ei määräydy suoraan yrityksen voiton tai verotettavan tulon perusteella, vaan perustuu lähinnä yrittäjän omaan ilmoitukseen. Käytännössä jotkut yrittäjät ovat alivakuuttaneet itsensä, jolloin esimerkiksi eläke- vanhempain- ja sairauspäiväraha voivat jäädä alhaiseksi. Yrittäjä voi täydentää omaa sairausajan turvaansa myös vapaaehtoisilla vakuutusyhtiöiden tarjoamilla hoitokulu- ja päivärahavakuutuksilla. Halutessaan yrittäjä voi ottaa lisäksi vapaaehtoisen työtaturmavakuutuksen.

---

123 Lahtinen: Kohti maailmanluokan startup-toimintaympäristöä -analyysi Hollannin, Ruotsin, Saksan ja Tanskan toimintaympäristöstä ja politiikkatoimista, valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Policy Brief 9/2016.

Osa yrittäjistä on myös tietämätön sosiaaliturvan kattavuudesta. Tilastokeskuksen vuonna 2013 tekemän Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013-tutkimuksen mukaan Itsensätyöllistäjistä yli puolet vastaajista ei tiennyt mielestään kovin hyvin tai ei lainkaan sitä, millaiseen sosiaaliturvaan he ovat yrittäjinä oikeutettuja. Erot ammattiryhmien välillä ovat tosin selvät, sillä kaupan, terveyden ja tietotyön asiantuntijoista epätietoisia oli 46 prosenttia, kun vastaava osuus kulttuurialan ammattilaisissa ja käsityöläisissä oli 70 prosenttia. Viimeksi mainittu osuus voi selittyä kulttuurialan ammateissa toimivien monenlaisilla työnteon tavoilla: he saattavat työskennellä vuoroin ja jopa samanaikaisesti palkkiota vastaan, lyhyissä palkkatyösuhteissa, oman toiminimen turvin tai apurahalla. Kun oma ammattiasema – palkansaaja vai yrittäjä – on epäselvä ja/tai vaihtelee tilanteen mukaan, myös käsitys omasta sosiaaliturvasta voi jäädä hataralle pohjalle.¹²⁴

Osa yrittäjistä (erityisesti osa yksinyrittäjistä) kamppailee riittävän toimeentulon saamisesta mikä vaikeuttaa riittävän sosiaaliturvan maksamista. Yrittäjien tulotason hajonta on suurempaa kuin palkansaajilla; noin parikymmentä prosenttia yrittäjistä kuuluu alimpaan, ja parikymmentä prosenttia ylimpään tulodesiiliin.

Itsensätyöllistäjistä noin neljännes kuuluu alimpaan tulodesiiliin ja vastaavasti ylimpään tulodesiiliin sijoittuu reilu kymmenesosa. Kaikissa keskimmaisissa desiileissä on kussakin reilusti alle kymmenen prosenttia yrittäjistä. Työnantajayrittäjien tulodesiilijakauma on hyvin erilainen – reilu kolmannes sijoittuu kaikkein ylimpään tulodesiiliin.¹²⁵

Suomalainen sosiaaliturva toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Järjestelmä voi kuitenkin kohdata ongelmia, jos työn tekemisen ja yrittämisen tavat muuttuvat radikaalisti tulevaisuudessa. Uusi piirre työmarkkinoilla on myös se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona. Vaikka tällainen toimeentulon yhdistelmä tunnustetaan eräissä sosiaaliturvaetuuksissa, työttömyysturvan ansiopäivärahan edellytyksenä olevassa työssäoloehdossa ja ansiopäivärahan määrässä eri tulolajien yhdistäminen ei ole mahdollista.

Digitaalisia järjestelmiä hyödyntämällä (mm. tulorekisteri) voidaan reagoida yhä muuttuvampaan työ- ja yrityselämään. Tulorekisteriin ei kuitenkaan tallenneta yritystoiminnasta saatavaa tuloa lukuun ottamatta yrittäjän itselleen maksamaa palkkaa ja asiakkaan työkorvauksena maksamaa korvausta yrittäjän palveluista. Sosiaaliturvan räätälöinti erikseen yrittämisen ja työelämän erityistilanteita varten on potentiaalisesti toteutukseltaan kallista

124 Pärnänen & Sutela: Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013. Tilastokeskus 2014.

125 Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskus 2018.

eli kustannustehotonta, ja se voi luoda esimerkiksi kasvun esteitä tai kynnyksiä. Ansio-
perusteisen työttömyysturvan kaltaisessa kaikille vapaaehtoisessa järjestelmässä se voi
johtaa myös haitalliseen valikoitumiseen vakuutuksen ottamisessa.

Taloudellisten suhdanteiden muuttuessa myös työn murroksen (siirtymät yrittäjästä pal-
kansaajaksi ja päinvastoin sekä alustataloudessa palkansaajana tai yrittäjänä työllistymi-
nen) ymmärtämiseen ja tarvittaviin toimenpiteisiin tulee kiinnittää huomiota. Keskeinen
linjaus ja ymmärryksen vahvistamisen kohde on se, milloin tuki kohdistuu tai voi kohdis-
tua yritykselle yrityksen toimintaan, ja milloin tuetaan henkilön toimeentuloa. On tärkeää
hahmottaa näiden tukijärjestelmien erot ja tarkoitus.

Sosiaaliturvan tulee olla hyvin ennakoitavissa, jotta ihmiset voivat yrittää ja tehdä työtä
ilman epävarmuutta siitä, mitä vaikutuksia tällä on heidän sosiaaliturvalleen. Tällä hetkellä
pelon sosiaali- ja työttömyysturvan menettämisestä voidaan arvioida olevan ainakin jon-
kinlainen este pienimuotoisen ja sivutoimisen yrittäjäyrystoiminnan käynnistämiseksi. Yrittä-
jyyden uudet suunnat -selvityksen yhteydessä tehdyn kyselyn mukaan koetut epäkohdat
sosiaaliturvan tasossa ja vaikea ennustettavuus siitä, kuinka yritystoiminta vaikuttaa hen-
kilön työttömyys- ja muuhun sosiaaliturvaan, on merkittävä yrittäjäksi ryhtymistä estävä
tekijä.¹²⁶

Yrityspalvelut ja yritysasiointi

Julkisen asioinnin kehittämiseen ja julkisiin yrityspalveluihin liittyy valtavasti odotuksia.
Asiointipalveluilta vaaditaan parempia tuloksia, vaikuttavuutta, tehokuutta, tuottavuutta
ja laatua. Tyypillistä on, että palveluiden tuottajilla ja käyttäjillä on usein erilaiset lähtökoh-
dat palveluiden kehittämisessä. Tuottajia kiinnostaa eniten kustannustehokkuus, kun käyt-
täjät puolestaan haluavat mahdollisimman hyvin, selkeästi ja monipuolisesti toimivia pal-
veluita. Näihin toiveisiin on pyritty vastaamaan ennen kaikkea palveluiden kiihtyvällä digi-
talisoinnilla niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suomi on edennyt julkisten palve-
luiden kehittämisessä suunnilleen vertailumaiden tahtiin. Tekniikan nopea kehittyminen
antaa tulevaisuudessa mahdollisuudet tuottaa asiakkaan näkökulmasta yksikertaisempia
ja helpommin käytettäviä ja hallinnon näkökulmasta tehokkaampia sekä laadukkaampia
palveluita. Tämä vaatii kuitenkin jatkuvaa panostusta.¹²⁷

126 Härmälä & al.: Yrittäjyyden uudet suunnat -selvitys hallituksen toimenpiteistä yrit-
täjyyden vahvistamiseksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja,
75/2017.

127 Vainio & al.: Asiointi julkisessa hallinnossa –Kansainvälinen vertailu. Valtioneuvoston sel-
vitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 63/2017.

Hallitusohjelmassa digitalisaatio ja tehokas tiedon hallinta ja hyödyntäminen ovat läpileikkaavia teemoja, joiden avulla tavoitellaan mm. julkisen toiminnan tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamista. Julkisen hallinnon tehokkuuden parantamisen ohella on mahdollista parantaa asiakkaiden tuottavuutta. Digitaalisten toimintatapojen vakiinnuttamisella voi olla myös positiivisia vaikutuksia valtion ja kuntien sopeutuessa koronakriisiin aiheuttamiin taloudellisiin vaikutuksiin. Koronatilanteessa mm. lukuisat kunnat ovat kehittäneet erilaisia etäpalveluja ja ottaneet käyttöön digitaalisia ratkaisuja palvelujen järjestämisessä.

Hallitusohjelman pohjalta valtiovarainministeriö on käynnistänyt Digitalisaation edistämisen ohjelman. Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että Suomi tunnetaan edelläkävijänä, jossa digitalisaation ja teknisen kehityksen tuomia mahdollisuuksia kehitetään ja otetaan käyttöön yli hallinto- ja toimialarajojen. Tavoitteena on nostaa julkisen sektorin teknologia- ja digitalisaatiokyvykkyyttä sekä kehittää julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä. Digitalisaation edistämisen ohjelma (Digiohjelma) on rakennettu näiden hallitusohjelmatavoitteiden toimeenpanemiseksi. Ohjelma tukee ja kannustaa viranomaisia tuomaan palvelunsa kansalaisten ja yritysten saataville digitaalisina vuoteen 2023 mennessä.

Yritystoimintaan on tarjolla paljon yrityspalveluita, mutta yritysten yleinen palaute on se, että palveluiden löytäminen on vaikeaa. Myös valtiontalouden tarkastusvirasto on kiinnittänyt Digitalisaation hyödyntäminen yritystoiminnan käynnistämiseen liittyvissä viranomaisprosesseissa -tuloksellisuustarkastuskertomuksessaan huomiota siihen, että tukea ja neuvontaa yritystoiminnan käynnistämiseen on saatavissa, mutta informaatio jakautuu useisiin eri lähteisiin eikä kokonaiskuvaa välttämättä ole helppo muodostaa.

Myös yrityspalvelut ovat murroksessa. Koronapandemia on sysännyt useat yritykset aktiivisesti uudistamaan toimintaansa. Erityisesti digivihreä siirtymä haastaa yrityksiä kaikissa kokoluokissa ja edellyttää asiantuntevaa yritysneuvontaa oikea-aikaisesti mikä haastaa yrityspalveluita toimimaan tehokkaasti. Yrittäjyyttä harjoitetaan myös hyvin erilaisista lähtökohdista mikä tulisi ottaa huomioon yrityspalveluissa ja politiikkatoimissa paremmin. Yrityspalvelukokonaisuuteen tulee myös vaikuttamaan TE-palveluiden siirtyminen kuntiin.

Yrittäjyyden yleiset edellytykset

Kasvuun ja yrittäjyyden edellytyksiin vaikuttavat myös toimivat, turvalliset ja kansainvälisesti kilpailukykyiset liikenne- ja viestintäyhteydet. Esimerkiksi osaavan työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa toimivilla liikenne- ja viestintäyhteyksillä, jotka osaltaan mahdollistavat mm. etätöiden ja helpottavat työvoiman liikkuvuutta laajentamalla työssäkäyntialueita. Usein kasvuyrittäjyyden taustalla on palvelujen digitalisaatioon perustuvia innovaatioita, jolloin on oleellista, että esimerkiksi tietoverkot tukevat yrittäjyyden edellytyksiä.

Pidemmän aikavälin liikennejärjestelmäsuunnitelma ja sen tavoitteet sekä sujuvat liikennetkaisu- ja kilpailutekijöitä yrityksille sekä alueille. Onnistuessaan ne edistävät alueiden elinvoimaa sekä yritysten veto- ja pitovoimaa ja kannustavat yrityksiä tekemään lyhyen ja pitkän aikavälin investointeja sekä houkuttelevat uusia yrityksiä sijoittumaan alueille. Pitkäjänteinen liikennejärjestelmäsuunnitelma parantaa myös eri elinkeinoelämän toimijoiden välistä yhteistyötä ja tarjoomaa sekä investointien tekemistä.

Kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä

Kansainvälisissä arvioissa Suomen tarjoamat olosuhteet yrittäjyydelle on arvioitu vähintäänkin hyväksi. Yrittäjyyttä ja työllisyyttä mittaavilla indikaattoreilla pohjoismaiset hyvinvointivaltiot eivät jää jälkeen muista OECD-maista, pikemminkin päinvastoin. Suomen asema Pohjoismaiden vertailujoukossa ei ole kuitenkaan täysin tyydyttävä, etenkin alemman työllisyyden vuoksi. Huonommasta suoriutumisesta kertoo esimerkiksi Suomen taloudellinen toimettomuusaste (Economic Inactivity Rate),¹²⁸ joka on muita Pohjoismaita korkeampi.

Suomi on osallistunut aiemmin GEM-vertailuun (Global Entrepreneurship Monitor), jossa on tutkittu kansallisesti ja kansainvälisesti yksilöiden yrittäjyysaktiivisuutta ja uuden yritystoiminnan perustamista väestötasolla sekä yrittäjyyteen liittyviä puitetekijöitä. Vuonna 2015 tehdyn tutkimuksen mukaan yrittäjyyden potentiaali on Suomessa korkeammalla tasolla kuin keskimäärin EU-maissa. Liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisesta on kuitenkin vielä matkaa varsinaisen yrityksen perustamiseen.

Usko siihen, että yrittäjyys on mahdollista myös omalla kohdalla, on jonkin verran yleistynyt Suomessa, mutta se on Euroopan mittakaavassa edelleen matalalla tasolla. Suomalaisesta aikuisväestöstä 37 prosenttia uskoo, että heillä on yrityksen perustamiseen ja johtamiseen liittyviä taitoja. Vaikka osuus on lievästi kasvanut viime vuosina, sitä on pidettävä suhteellisen matalana EU-maiden vertailussa. Myönteisistä asenteista ja aikomuksista huolimatta aikuisväestön yrittäjyysaktiivisuus on Suomessa kasvustaan huolimatta edelleen jokseenkin vaatimatonta: 6,6 prosenttia aikuisväestöstä on aloittamassa uutta yritystoimintaa. Suomalaisista yrittäjistä korkea kasvua tavoittelee noin 10 prosenttia, mikä vastaa EU-maiden keskiarvoa.¹²⁹

128 Grunfelder, Rispling & Norlén (toim.): State of the Nordic Region 2018, Nordic Council of Ministers 2018.

129 Suomalainen & al.: Global entrepreneurship Monitor Finnish 2015 Report, Turun yliopiston kauppakorkeakoulu TSE ENTRE, A 1 / 2016.

Maailmanpankin tilastojen mukaan uusien yritysten perustamisaktiivisuus on Suomessa huolestuttavan alhainen suhteessa naapurimaihin. Maailmanpankin tilastojen mukaan vuonna 2020 Suomessa perustettiin vain 5,9 uutta yritystä 1 000 asukasta kohden, kun vastaava luku vastaavana ajankohtana oli Ruotsissa 9,0, Norjassa 9,4, Islannissa 10,4 ja Virossa 24,2.¹³⁰

Yrittäjyyden eri osa-alueita mittaamaan pyrkivä Global Entrepreneurship Index (GEI) sijoittaa Suomen ranking-listalla 11. sijalle yhteensä 137 maan joukossa.¹³¹ Samaa GEI-indeksin metodologiaa kehittäen ja soveltaen professori Erkki Autio selvitti valtioneuvoston tutkimushankkeessa Suomen kyvykkyyttä digitaalisen kasvuyrittäjyyden luomisessa. Aution selvityksen mukaan yrittäjyysdynamiikka on Suomessa kohtuullisella tai jopa hyvällä tasolla, mutta suurimmat puutteet ovat ns. yrittäjyyden starttisysteemissä (mahdollisuusyrittäjyys, teknologiaintensiivisyys, inhimillinen pääoma ja kilpailuvaikutus), jonka seurauksena emme kykene luomaan uusia menestyviä yrityksiä – erityisesti digitaalisessa liiketoiminnassa. Yrittäjyyden starttisysteemin haasteet johtuvat Aution mukaan puutteellisesta kilpailusta, jonka seurauksena markkinoille tulee vähemmän uudistavia ja markkinoita myllertäviä uusia yrityksiä.

Toiseksi merkittäväksi haasteeksi Autio tunnistaa puutteet uusien yritysten inhimillisen pääoman osa-alueilla. Lisäksi Aution selvityksen mukaan varhaisen kasvun vaiheessa myös rahoituksen saatavuus on ongelma. Suomen asemaa voitaisiin selvityksen mukaan parantaa tehostamalla kilpailuun vaikuttavaa sääntelyä, helpottamalla työvoiman liikkuvuutta irtisanomissuojaa pienentämällä sekä suosimalla toimia, jotka lisäävät yrittäjien inhimillistä pääomaa eli tietoja ja taitoja.¹³²

OECD julkaisi uuden SME and Entrepreneurship Outlook -raportin kesäkuussa 2021 (edellinen on vuodelta 2019).¹³³ Raportti sisältää myös maaprofiilit. Suomen maaprofiilin mukaan Suomen pk-sektorin yritykset ovat tuottavampia kuin OECD:ssä keskimäärin, ja itsensä työllistäjien osuus on pienempi. Suomen pk-yritykset kärsivät myös pandemian aiheuttamista häiriöistä keskimäärin vähemmän kuin muut OECD-maat. Ulkomaankaupan

130 Maailman pankki, New business density (new registrations per 1,000 people ages 15-64) – Finland, Sweden, Norway, Iceland, Estonia. Maailmanpankin tilasto verkossa 14.4.2022.

131 Zoltán, László, Esteban & Gábor: The global entrepreneurship index 2019 (GEI on loppuun saatu 2020).

132 Autio & Rannikko: Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 52/2017.

133 OECD (2021), OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2021.

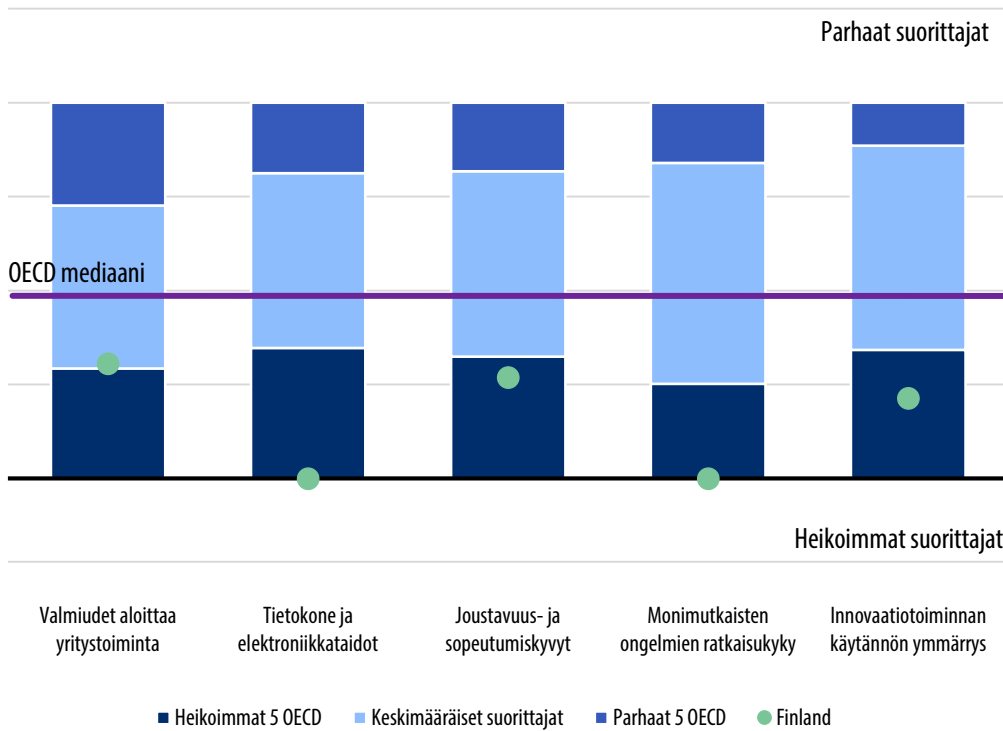
häiriöistä kärsivät erityisesti tuontiyritykset. Sen sijaan suomalaisten pk-yritysten vähäinen osallistuminen kansainväliseen kauppaan vientiyrityksinä saattaa merkitä sitä, että kansainvälisen kaupan elpymässä mahdollisuuksia kasvuun voidaan menettää.

Digitalisaatiossa Suomi sijoittuu OECD-vertailussa sekä hyvin että huonosti. Pilvipalveluiden osalta Suomen pk-yritykset ovat kärjessä, some-läsnäolon suhteen lähellä kärkeä, nopean laajakaistan käytössä hieman keskiarvon alapuolella ja verkkokaupan osalta jälkijoukossa. Sääntely-ympäristön osalta Suomi sijoittuu kaikilla arvioituilla mittareilla keskiarvon paremmalle puolelle, maksukyvyttömyys- ja konkurssimenettelyjen osalta aivan kärkijoukkoon.

Viimeisenä osa-alueena on arvioitu innovaatio-osaamista (innovation skills). Arviointi kohdistuu siihen, missä määrin innovointitaitoja on maan työmarkkinoilla tarjolla suhteessa niiden kysyntään, ei siis arvioida osaamisen tasoa tai määrää sinänsä. Tässä arviossa Suomi sijoittuu kaikilla mittareilla keskiarvon huonommalle puolelle, joiltakin osin aivan pohjalle. Näiden taitojen puuttuminen saattaa OECD:n arvion mukaan luoda vahvoja esteitä Suomen elpymiselle (Ks. kuvio alla).

Kuvio 16. Innovaatiotoimintaan liittyvät taidot Suomen työmarkkinoilla: (Lähde: OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2021)

EU:n komissio on julkaissut vuosittain Euroopan pk-yritysten tilaa koskevan julkaisun SME Performance Review ja sen ohella myös maakohtaiset arvioinnit. Uusimmat raportit on julkaistu 1.7.2021.¹³⁴

Suomea koskevan arvioinnin mukaan suomalaiset pk-yritykset ovat selvinneet koronapandemiasta kokonaisuutena vähemmän vaurioin kuin pk-yritykset Euroopassa keskimäärin, joskin tietyt toimialat, kuten majoitus- ja ravitsemistoiminta ovat kokeneet kovia iskuja. Arvioinnin mukaan suomalaisten pk-yritysten tuottavuus on selvästi EU-keskiarvoa korkeampi. Vahvuutena nähdään myös innovatiivisten yritysten suuri määrä, digitalisaation aste ja edistyminen vihreässä taloudessa.

¹³⁴ Muller & al.: Annual Report on European SMEs 2020/2021 - Digitalisation of SMEs - SME Performance Review 2020-2021. European Commission, 2021.

Haasteina nähdään erityisesti pk-yritysten vähäinen vientitoiminta. Kun kotimarkkina on pieni ja suuri osa pk-yrityksistä ei tavoita vientimarkkinoita, jää nopean kasvun pk-yritysten osuus alhaisemmaksi kuin Euroopassa keskimäärin. Myös pk-rahoituksessa nähdään ongelmia, mikä näkyy esimerkiksi korkoerossa suurten ja pienempien yritysluottojen välillä.

LIITE 2: Yrittäjyysstrategian luonnos, Yrittäjyyden erilaiset tarpeet ja tilanteet

Yrittäjyyden erilaiset tarpeet ja tilanteet

Seuraavissa alaluvuissa on kuvattu valittujen yrittäjryhmien erilaisia tarpeita ja tilanteita, jotta jatkossa kyettäisiin paremmin huomioimaan yrittäjyyden erilaiset lähtökohdat, kun kehitetään yrityspalveluita ja tehdään politiikkavalintoja. Erityisryhmät eivät ole kattava kokonaisuus, vaan heijastelevat valmistelussa tunnistettuja erityisryhmiin liittyviä haasteita. Kasvuyrittäjyys-näkökulmaa on käsitelty strategissa kappaleessa 2.3.

Yrittäjryhmiksi, joilla on erityisiä tarpeita, tunnistettiin nais-, maahanmuuttaja- ja yksinyrittäjät, nuoret, ikääntyneet sekä vammaiset tai osatyökykyiset yrittäjät, maaseutuyrittäjät ja yhteiskunnalliset yritykset. Omistajavaihdokset tunnistettiin erityiseksi tilanteeksi, jossa tarvitaan räätälöityä tukea mm. osaamisen lisäämiseksi.

Myös työnantajayrittäjillä ja perheyrittäjillä on erityisiä tarpeita, jotka on huomioitava palveluiden ja toimintaympäristön kehittämisessä. Sarja- ja portfolioyrittäjyyden merkitystä kasvulle tulisi selvittää tarkemmin. Kasvun ja uudistumisen kannalta merkittävä yrittäjryhmä ovat startupit.

Omanlaistaan yrittäjyyttä on ketjuyrittäjyys, jossa yritystoimintaa ei tarvitse aloittaa tyhjästä tai omasta ideasta. Yrittäjäksi voi ryhtyä myös tunnetun ketjun jäsenenä ja valmiin toimintaidean turvin.

Yrittäjyys on erilaista eri toimialoilla ja eri elinkaaren vaiheissa, mikä lisää myös yrittäjyyden kirjoa ja erilaisten lähtökohtien ymmärtämisen tarvetta.

Naiset yrittäjinä

Naisyrittäjien toimintaa on tasaisesti eri toimialoilla. Naisia on kautta tarkasteluajan ollut yrittäjinä jotakuinkin puolet vähemmän kuin miehiä, noin 100 000. Naisyrittäjien määrä on vaihdellut 100 000 molemmin puolin vuosina 1997 - 2017.¹³⁵ Eniten naisyrittäjiä on ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa, terveys- ja sosiaalipalveluissa,

¹³⁵ Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskus, 2018.

muussa palvelutoiminnassa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa. Alueittain katsottuna naisyrittäjien osuus on melko tasainen, mutta suurin osuus (36,2 prosenttia) löytyy Kymenlaaksosta. Myös Uudenmaan ja Pirkanmaan maakunnissa naisyrittäjien osuus on koko maan keskiarvoa korkeampi.

Naisyrittäjien kasvuhaluus on jossain määrin vähäisempää kuin miesyrittäjien. Naisyrittäjästä 45 prosenttia halusi kasvattaa yritystään vahvasti tai jossain määrin, kun vastaava luku oli miehillä 53 prosenttia. Sen sijaan niiden osuus, jotka eivät halunneet kasvattaa yritystään, oli sekä miehillä että naisilla käytännössä sama (25 ja 26 prosenttia). Työnantajayrittäjillä kasvuhaluus oli korkeampaa kuin itsensä työllistäjillä.

Naisyrittäjästä 59 prosenttia ei suunnitellut palkkaavansa tai käyttävänsä alihankintaa, kun miesyrittäjillä vastaava osuus oli 38 prosenttia. Sekä alihankkijoiden käyttöön, että työntekijöiden palkkaukseen liittyvissä suunnitelmissa miesyrittäjät näyttävät olevan selkeästi aktiivisempia. Yrittäjyyteen liittyvissä vaikeuksissa ajoittainen toimeentulon niukkuus nousi naisyrittäjillä päällimmäiseksi (naisilla 46 prosenttia ja miehillä 37 prosenttia).

Maahanmuuttajayrittäjät

Yrittäjyys on monille maahanmuuttajille luonteva tapa kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työllistyä. Maahanmuuttajataustaiset yritykset ovat luoneet suhteellisen paljon matalan tuottavuuden ja palkkatason työpaikkoja. Maahanmuuttajataustaisten yritysten palkkojen kasvu on ollut keskimäärin muita nopeampaa, mutta myös palkkojen myönteisyklinen suhdannevaihtelu on ollut muita voimakkaampaa.¹³⁶

Pääkaupunkiseudulla uusista yrityksistä jo noin 40 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia. Suomessa on noin 10 000 maahanmuuttajayrittäjää, jotka työllistävät noin 30 000 henkilöä. Maahanmuuttajataustaiset yritykset tekevät liikevaihtoa noin 3,5 miljardia euroa.

Yrittäjyys on maahanmuuttajille luontevaa myös siksi, että merkittävä osa heistä tulee maista, joissa yrittäjyys on yleistä ja sosiaaliturva Suomeen verrattuna erittäin heikko. Yritystoimintaa harjoittavat maahanmuuttajat työllistävät mielellään toisia maahanmuuttajia. Samoin mentorointia ja vertaistukea haetaan yleensä toisilta maahanmuuttajayrittäjiltä. Julkisissa yrityspalveluissa maahanmuuttajat tarvitsevat usein kantaväestöä enemmän henkilökohtaista sparraamista ja palvelua – joko englanniksi tai omalla äidinkielellään. Lisäksi julkisten yritys- ja työvoimapalvelujen tunnettuutta maahanmuuttajien keskuudessa on tarve lisätä.

¹³⁶ Maliranta & Nurmi: Maahanmuuttajien yritystoiminnan merkitys Suomen työllisyyden ja tuottavuuden yritysdynamiikalle. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 115. vsk. – 2/2019.

Maahanmuuttajien yrittäjyysaktiivisuuden edistämisen on nähty olevan perusteltua, sillä monilla maahanmuuttajilla on käytössään sellaisia aineellisia ja aineettomia resursseja ja verkostoja, joiden hyödyntäminen osana suomalaista elinkeinoelämää ja innovaatio-toimintaa on kansantaloudellisesti tarkoituksenmukaista. Yritysidean sparraukseen ja muihin yritystoiminnan elinkaaren alkuvaiheeseen suunnattujen palvelujen vahvistamisessa on huomioitava englannin- ja muun kieliset tarpeet. Suomalainen yrityspalvelujärjestelmä tarjoaa yleensä maahanmuuttajien yrittäjyydelle hyvät lähtökohdat, mutta se ei vielä riittävällä tavalla takaa heidän tehokasta integroitumistaan osaksi suomalaista yrittäjyyttä ja yrittäjäkenttää.¹³⁷

Maahanmuuttajien yritystoimintaa jarruttavat tiedon puute, valmiiden verkostojen vähäisyys sekä kielitaidon heikkous. Näistä syistä yrittäjien keskinäinen vertaistuki sekä ns. yhden luukun periaatteella toimivat neuvontapalvelut ovat tärkeitä. Tähän mennessä neuvonta on koskenut pääosin yrityksen perustamista, mutta sen jälkeen maahanmuuttajayrittäjät ovat joidenkin havaintojen mukaan liian suuressa määrin omillaan. Yritystoiminnan aloittamisen sääntelyssä varsinkin oleskelulupien pitkät käsittelyajat koetaan ongelmallisiksi. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa henkilön kotimaa on EU/ETA-alueen ulkopuolella ja oleskelulupaa haetaan yrittäjästatuksella. Viime aikoina huippuosaajien oleskelulupien käsittelyä on onnistuttu tehostamaan. Maahanmuuttajien yrittäjyyttä edistäisi myös ammatillisen koulutuksen ja kotouttamiskoulutuksen nykyistä joustavampi yhteensovittaminen.

Korkeakouluissamme opiskelevat ulkomaalaiset opiskelijat ovat potentiaalinen startup-yritysten perustajaryhmä, ja vuonna 2018 voimaan tullut startup-oleskelulupa EU:n ulkopuolelta tuleville yrittäjille on tuonut uusia mahdollisuuksia ulkomaisille opiskelijoille perustaa startup-yritys valmistumisensa jälkeen. Erityisesti suurimmissa kaupungeissa on syntynyt englannin kielellä toimivia startup-yhteisöjä, jotka kiinnittävät myös maahanmuuttaneita startup-yritysten perustajia ja startup-yrityksissä työskentelystä kiinnostuneita startup-ekosysteemiin.

Yksinyrittäjät/Itsensätyöllistäjät

Suomessa tyypillisin yrittäjyyden muoto on yksinyrittäjyys, sillä kaikista yrittäjistä yksinyrittäjien osuus on 68 prosenttia. Yksinyrittäjien yleisimmät yritysmuodot ovat toiminimi (52 prosenttia) ja osakeyhtiö (42 prosenttia). Yksinyrittäjien päätoimiala on palvelualat (73 prosenttia). Muina keskeisinä toimialoina ovat kauppa (11 prosenttia), rakentaminen (11 prosenttia) ja teollisuus (5 prosenttia). Yksinyrittäjistä 86 prosenttia toimii päätoimisina.

---

¹³⁷ Aaltonen, Heinonen & Valtonen: Maahanmuuttajayrittäjien palvelutarpeet ja yrittäjyyden edistäminen, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 23/2015.

Yksinyrittäjyys on Suomessa hyvin pysyvä yrittämisen muoto. Yksinyrittäjät haluavat usein pitää oman vapautensa. Yritystoiminta halutaan pitää saavutetun kokoisena ja saavutetulla markkina-alueella, ja kynnys ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen on korkea. Keskeisimpinä syinä sille, että yksinyrittäjät eivät palkkaa työntekijöitä, nousee esille seuraavia asioita: yrittäjän halu työllistää vain itsensä (38 prosenttia), työtä ei ole riittävästi (34 prosenttia) sekä se, ettei saa katettua palkkakustannuksia (34 prosenttia).

Yksinyrittäjille on tunnusomaista toimia verkostomaisesti. Heistä noin kolmannes toimii kahden tai kolmen samaa toimialaa edustavan tai omaa toimintaa täydentävän yrittäjän kanssa. Viidennes toimii kolmen tai neljän yrittäjän verkostossa. Verkostoissa toimivien yksinyrittäjien tuottama lisäarvo ja työllistävyysvaikutus palvelu- ja tuotantoketjuissa on merkittävä, ja tämän lisäarvon arvioimiseen tarvitaan uudenlaisia mittareita.

Melko korkeasta työllistämiskynnyksestä huolimatta yksinyrittäjistä 67 prosentilla on kasvuhakuisuutta. Heistä kasvua hakee 19 prosenttia, ja 48 prosenttia hakee kasvua mahdollisuuksien mukaan. Tärkeimmät keinot kasvattaa liiketoimintaa ovat verkostoituminen kumppanien kanssa (44 prosenttia), uusien tuotteiden ja palvelujen lanseeraaminen (39 prosenttia) ja työntekijän palkkaaminen (30 prosenttia). Merkittäviä yksinyrittäjien kasvuesteitä ovat seuraavat: yrittäjän oman työajan käytön lisääminen ei ole mahdollista (53 prosenttia), työllistäminen on liian kallista (33 prosenttia) sekä työllistämiseen liittyvät riskit (32 prosenttia).

Yksinyrittäjistä noin puolet (48 prosenttia) ansaitsee kuukaudessa alle 2 000 euroa. Heistä alle 1 000 euroa ansaitsevien osuus on 22 prosenttia. Itsensä työllistämisen ja yrittäjäriskin kantaminen ei näy monilla yrittäjillä tulojen nousuna palkansaajiin verrattuna.¹³⁸ Tilastokeskuksen mukaan neljännes kuuluu alimpaan tulodesiiliin, kun vastaava osuus palkansaajista on vain 8 prosenttia.¹³⁹ Yksinyrittäjyys, osa-aikayrittäjyys sekä palkkatyön ja yrittäjyyden vuorottelu ovat yleistyneitä ilmiöitä. Yksinyrittäjien määrän kehitystä ja toimialoja on tarkasteltu liitteessä 1.

138 Hämeenniemi, Hellstén, Ketvel: Yksinyrittäjäkysely 2019, Suomen Yrittäjät, 2019.

139 Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus, 2018.

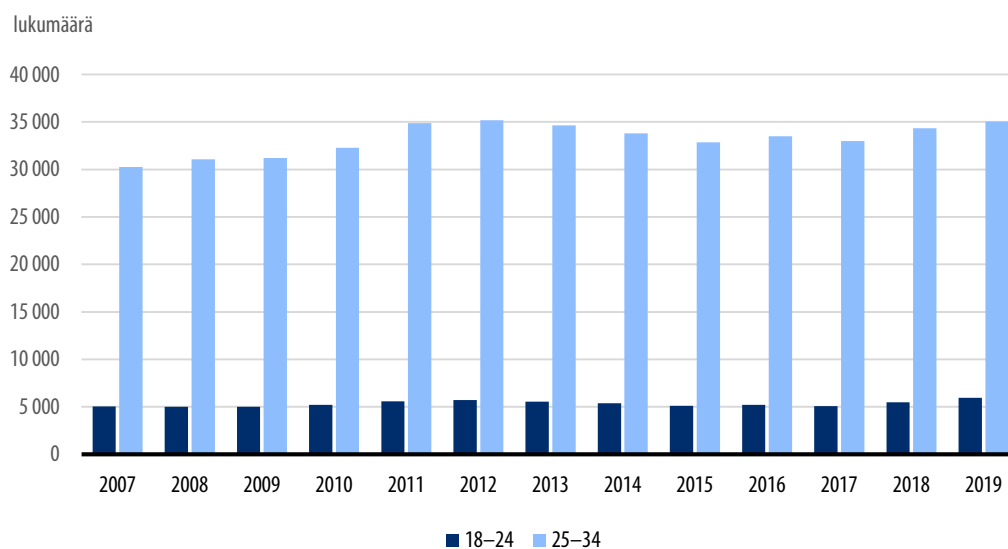
Nuoret yrittäjinä

Nuorten yrittäjyysinto on ollut pitkään nousussa, ja erityisesti korkeakouluopiskelijoille yrittäjyydestä on alkanut tulla varteenotettava työllistymiskeino. Nuorista 33 prosenttia haluaa yrittäjäksi valmistumisen jälkeen. Nuorten yrittäjyysintoon vaikuttavat vahvasti arvot, itsensä toteuttaminen ja vapaudenkaipuu.¹⁴⁰

Vuonna 2019 nuoria 18–34-vuotiaita yrittäjiä oli 40 992.¹⁴¹ Nuorista yrittäjistä 40 prosenttia työskenteli joko rakentamisen, maa-, metsä- ja kalatalouden tai muun palvelutoiminnan toimialalla. Eniten nuoria yrittäjiä työskenteli rakentamisen toimialalla.

Nuorten 25–35-vuotiaiden yrittäjien määrä on lisääntynyt tarkasteluajanjaksolla noin 5 000 yrityksellä. 18–24-vuotiaiden yrittäjien määrä on ollut noin 5 000 tarkasteluajanjaksolla.

Kuvio 1. Nuorten yrittäjien, ikäryhmät 18–24-vuotiaat ja 25–34-vuotiaat, määrän kehitys 2007–2019. (Lähde: Tilastokeskus)

140 Lauronen: Opiskelijasta yrittäjäksi 2019. Korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyys ja yrittäjyys-halukkuus. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus & Suomen Yrittäjät, 2019.

141 Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu]. Työttömien Taustat 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.11.2021].

Yrittäjyyskasvatuksella on merkittävä rooli nuorten yrittäjyystaitojen valjastamisessa ja yrittäjäksi lähtemisen kynnyksen madaltamisessa. Nuorten pohdinnat liittyvät erityisesti sosiaaliturvaan, eläkkeeseen, uuden alun mahdollisuuteen konkurssin jälkeen, rahoitukseen ja perhevapaisiin. Nuoret yrittäjät kaipaavat erityisen paljon mentorointia ja sparrausta yrittäjyyspolullaan. Koronakriisi on vaikuttanut vahvasti nuoriin yrittäjiin, mutta siitä huolimatta kyselyn perusteella nuorten resilienssi on erinomaisella tasolla ja usko siihen, että yritys selviää, on vahva.

Vammaiset/osatyökykyiset yrittäjinä

Yrittäjyys on vammaisten henkilöiden keskuudessa yleisempää kuin väestössä keskimäärin. Monelle vammaiselle henkilölle yrittäjyys on mahdollisuus näyttää kykynsä työelämässä, räätälöidä työ itselleen sopivaksi ja integroitua näin paremmin yhteiskuntaan. Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteet ovat kuitenkin usein suurempia kuin muilla yrittäjäksi aikovilla.

TEM:n selvityksen mukaan tulisi varmistua siitä, etteivät erilaiset etuus- ja byrokraloukut aiheuta tilanteita, joissa vammaisten henkilöiden on edullisempaa luopua yrittäjyysuunitelmistaan.¹⁴² Vammaiset henkilöt tarvitsevat usein myös teknologian tukea yrittäjyydelleen. Tämä tarjoaa samalla mahdollisuuden verkostoitumiseen, asenteiden muuttamiseen ja uusien liiketoimintamallien kehittämiseen.

Yhteiskunnalliset yritykset

Edellä mainittujen erityistarpeiden ja tilanteiden osalta mainittakoon vielä hallitusohjelman kirjaus yhteiskunnallisista yrityksistä, joiden toimintaedellytyksiä tulisi parantaa liiketoimintaosaamista vahvistamalla. Suomessa on tuhansia yhteiskunnallisia yrityksiä, joiden tavoite on tuottaa yhteistä hyvää. Tyypillisesti yritys perustetaan halusta tuoda ratkaisu tai uusi toimintamalli yhteiskunnalliseen haasteeseen.

Yritysten toiminta on kannattavaa, mutta arvopohjaista, ja siksi ne eivät ensisijaisesti tavoittele voittoa omistajilleen. Yhteiskunnallinen yritys ei ole rajattu mihinkään yhtiömuotoon: se voi olla osakeyhtiön lisäksi esimerkiksi osuuskunta tai liiketoimintaa harjoittava säätiö tai yhdistys.

---

¹⁴² Kyröläinen: Vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteelliset esteet, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 2020:36.

Ikääntyvät yrittäjät ja omistajanvaihdokset

Yrittäjien ikääntymisestä seuraa se, että suuri määrä yrityksiä on tilanteessa, jossa yritystoiminnan jatkajan löytäminen tai yrityksen lopettaminen on ajankohtaista. Erityisesti yrittäjän ikääntymiseen liittyviä omistajanvaihdoksia on jo pitkään pyritty edistämään monin toimin. Onnistuneiden omistajanvaihdosten määrää voidaan kuitenkin kasvattaa nykyisestä tuntuvasti.

Omistajanvaihdosten tilannekuvaa on tarkemmin kuvattu strategiaraportin luvussa 2.3. Kasvuyrittäjyys Suomessa.

Maaseutuyrittäjyys

Manner-Suomen kaikista yrityksistä hieman yli 80 000 kasvuyrityksrajauksen mukaista yritystä (30 prosenttia) toimii maaseutualueilla. Mukaan ei ole laskettu alkutuotannon, rahoitus- ja vakuutustoiminnan, koulutuksen, kirjastojen ja arkistojen, museoiden ja kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen yrityksiä.¹⁴³ Maaseudun yrityksistä lähes kaikki olivat kokoluokaltaan pk-yrityksiä, vain noin 0,1 prosenttia on suuria yrityksiä.

Maaseutualueiden pk-yrityksistä noin 95 prosenttia on alle 10 henkilöä työllistäviä mikro-yrityksiä. Pk-yritysten osuus harvaanasutulla maaseudulla on noin 18 prosenttia, ydinmaaseudulla noin 49 prosenttia ja kaupunkien läheisellä maaseudulla noin 33 prosenttia. Eniten maaseutuyrityksiä sekä yritysten henkilöstöä on Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa sekä Pohjois-Pohjanmaalla.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa maaseutupolitiikasta ja maaseudun kehittämisestä. Maaseudun elinkeinotoiminnan kehittämisessä keskiössä ovat maaseudun elinvoimaisuuden vahvistaminen sekä yritystoiminnan uudistaminen ja toimialarakenteen monipuolistaminen. Maaseutualueilla myös kaikkein pienimmät yritykset ovat tärkeitä, sillä vaihtoehtoja työllistymiselle ja toimeentulon hankkimiselle on vähemmän kuin kasvukeskuksissa. Maaseutu on tärkeä osa biotalouden kehitystä ja sen mahdollisuuksia. Käytännössä kaikki uusiutuvan energian resurssit sijaitsevat maaseudulla, ja niiden hyödyntäminen

---

143 Tilastokeskuksen & Luonnonvarakeskuksen Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 ja Kansallisen metsästrategian 2025 toteutumisen indikkattorit, 18.11.2021.

korostaa maaseudun yhteiskunnallista roolia. Suomen tavaraviennistä 68 prosenttia pohjautuu maaseudulta saataviin raaka-aineisiin ja hyödykkeisiin. Biotalous muodostaa jo nykyisin 16 prosenttia kansantalouden tuotosta.¹⁴⁴

Lisäksi maassamme toimii vajaat 50 000 maatalousyrittäjästä, joista kolmannes harjoittaa maa- ja puutarhatalouden ohessa muuta yritystoimintaa saman y-tunnuksen alla (monialaiset maatilat). Monialaisuus on yleisintä kaupungeissa ja kaupunkien lähiseuduilla sekä harvaanasutuilla alueilla. Lapissa ja Uudellamaalla lähes kaksi viidestä tilasta on monialaisia. Kasvinviljelytilat ovat kotieläintiloja useammin monialaisia. Maatalouden ja maaseudun kehittäminen tapahtuu pääosin EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) piirissä, ja maaseudun kehittämistä koskevat strategiset linjaukset sisältyvät nykyisen Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan 2014–2020 (siirtymäkausi 2021–2022) ja tulevaan CAP-strategiaan vuosille 2023–2027. Valtaosa maataloista ja metsätalouden harjoittajista on luonnollisia henkilöitä.

Suurin osa Suomen metsistä, noin 60 prosenttia, on yksityisomistuksessa. Metsänomistajia on yli 600 000. Aktiiviset metsien hoidon ja käytön päätökset lisäävät metsänomistajien ansaintamahdollisuuksia ja luovat kysyntää metsänomistajia palveleville yrityksille. Metsiin liittyvän yrittäjyyden suurin kasvupotentiaali on suunnittelu- ja neuvontapalveluissa, luontomatkailussa, luonnontuotealalla sekä metsien hoitoon liittyvissä palveluissa. Yrittäjyyden kehittäminen voi luoda myös uudenlaisia työllistämismahdollisuuksia.

Metsäpolitiikan keskeiset linjaukset sisältyvät Kansalliseen metsästrategiaan 2025. Strategiassa tavoitellaan kilpailukykyistä toimintaympäristöä metsiin perustuville liiketoiminnoille, metsäalan ja sen rakenteiden uudistumista ja monipuolistumista sekä metsien aktiivista, taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä ja monipuolista käyttöä. Yrittäjyyden osalta päätavoitteina ovat metsäalan yritysten uudistuminen, uusien yritysten syntyminen ja metsätalouden aktiivisuus ja yritysmäisyys.

Työnantajayrittäjyys

Työnantajayrittäjiä oli vuoden 2020 viimeisellä vuosineljänneksellä yhteensä 87 000 (32 %) kaikista yrittäjistä. Työnantajayrittäjien määrä on pysytellyt jotakuinkin samalla tasolla vaihdellen noin 70 000–99 000 välillä. Työnantajayrittäjien määrän kehitystä ja toimialoja on tarkasteltu liitteessä 1.

¹⁴⁴ Tilastokeskuksen & Luonnonvarakeskuksen Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 ja Kansallisen metsästrategian 2025 toteutumisen indikkatorit, 18.11.2021.

Kuten valtaosa yrityksistä on Suomessa pieniä, ovat myös työnantajien yritykset pieniä. Työvoimatutkimuksen mukaan työnantajayrittäjistä 69 prosentilla oli korkeintaan viisi työntekijää, 16 prosentilla 6–10 työntekijää ja 8 prosentilla 11–20 työntekijää. 4 prosentilla työntekijöitä oli 21–50. Yli 50 työntekijän työnantaja oli muutama prosentti vuonna 2017.

Työllisyyden lisäämisen näkökulmasta työnantajayrittäjät ovat tärkeitä, sillä selvityksen mukaan työnantajayrittäjät ovat suunnitelleet palkkaavansa työntekijöitä huomattavasti yleisemmin kuin muut yrittäjäryhmät. Kynnys palkata uusia työntekijöitä näyttää olevan alhaisempi, jos yrittäjä on jo palkannut edes yhden työntekijän. Työnantajayrittäjillä on myös kasvuhaluutta muita yrittäjäryhmiä enemmän.¹⁴⁵

Perheyrietykset

Perheyrietysten liiton ja Tilastokeskuksen vuonna 2017 tekemän tutkimuksen mukaan perheomistus on yleisin omistusmuoto pienissä yrityksissä: noin 75 prosenttia pienistä yrityksistä on perheomisteisia. Perheyrietysten määrä laskee yrityksen koon kasvaessa; keski-suurista yrityksistä 38 prosenttia on perheyrietyksiä ja suurista yrityksistä 20 prosenttia.

Tutkimuksen mukaan perheyrietykset työllistävät enemmän kuin muulla tavalla omistetut yritykset. Perheyrietykset tuottavat 29,9 prosenttia yrityssektorin jalostusarvosta ja työllistävät 37,4 prosenttia yrityssektorin työntekijöistä. Jos itsensä työllistäjät lasketaan mukaan perheyrietyksiin, ovat luvut 37,7 prosenttia ja 46,6 prosenttia.

Perheyrietykset toimivat teollisuudessa, tukku- ja vähittäiskaupassa, palveluissa sekä liikenteessä ja tietoliikenteessä, kun taas muulla tavalla omistetut yritykset toimivat kiinteistötoimialalla, palveluissa ja teollisuudessa. Kiinteistötoimialalla ero on merkittävä: perheyrietysten osuus on selvästi pienempi kuin muilla toimialoilla.

Perheyrietykset eivät poikke investointihalukkuudessaan (nettoinvestoinnit suhteessa liikevaihtoon) merkittävästi muista yrityksistä. Tutkimuksen mukaan selitykseksi sille, että perheyrietykset eivät hae aggressiivista kasvua voi olla painotus vahvaan taseeseen, joka tuo turvaa muuttuvissa suhdanteissa.¹⁴⁶

145 Sutela & Pärnänen: Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus, 2018.

146 Perheyrietysten liitto ja Tilastokeskus: Family businesses in Finland 2017, 2017.

Startup-yrittäjyys

Startup-yritys voidaan määritellä nuoreksi kasvuhakuiseksi yritykseksi. On kuitenkin olemassa useita erilaisia startupin määritelmiä. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä startup-yritys määriteltiin seuraavasti: nuori, pienehkö, itsenäinen ja yksityinen yritys, jolla on juridiset perusedellytykset kasvulle. Näin määriteltynä Suomessa perustetaan vuosittain 4 000–5 000 startup-yritystä, jolloin noin 5 prosenttia yrityskannasta täyttää startupin määritelmän. Näistä startup-yrityksistä yltää kolmessa vuodessa kohtuulliseen kasvuun 6–7 prosenttia.

Startup-yrityksiä on huomattavasti vähemmän, jos käytetään pääomasijoittajien keskuudessa tunnettua määritelmää. Sen mukaan startup on ”tilapäinen organisaatio, jonka tarkoituksen on etsiä toistettavissa olevaa ja skaalautuvaa liiketoimintamallia. Etlan selvityksen mukaan, jossa startupit määriteltiin käyttäen pääomasijoittajien määritelmää, perustetaan Suomeen vuosittain vain noin sata lupaavaa, potentiaalisesti skaalautuvaa startup-yritystä. Määrä vastaa noin kahta prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvulle. Useimmiten lupaavimmat startupit nousevat ohjelmistoalalle. Kasvavat ja skaalautuvat startup-yritykset –sekä yrittäjät– ovat keskeisiä koko kansantalouden kasvulle, mutta usein vasta vuosien viiveellä.¹⁴⁷

Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat selvityksen mukaan, jossa startup-yrittäjyys määriteltiin työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaisesti, noin 70 prosenttia startupeista säilyy elossa vähintään viiden vuoden ajan. Tänä aikana niiden työntekijämäärä on keskimäärin kaksinkertaistunut; kasvu-startupien työllisyys noin viisinkertaisuus samassa ajassa. Noin 70 % startupeista on palvelualoilla. Noin kolmannes startupeista toimii tietointensiivisissä palveluissa. Startupien alueellinen sijoittuminen ei poikkea koko yrityskannasta. Kasvu-startupien osuus on suurin Satakunnassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Yksityisiä pääomasijoituksia saa vuosikerrasta riippuen 0,4–1,1 % ja Tekesin innovaatio- rahoitusta 3–4 % kaikista startupeista.

Startup yritysten kasvun ajurit ja puollonkaulat –selvityksessä tehdyn yrityskyselyn perusteella

startup-yritysten ongelmat ja hidasteet liittyivät ensisijaisesti muihin kuin yrittäjän tai muun perustajatiimin omiin taitoihin ja osaamiseen. Merkittävin nimetty tekijä oli sääntely ja lainsäädäntö. Sen ilmoitti tärkeimmäksi ongelma-alueeksi joka viides aloittaneista yrittäjistä; osuus kasvoi tilastollisesti merkittävästi edelliseen kyselyyn verrattuna. Tilastollisesti merkittävästi kasvoivat myös rahoitukseen liittyvät ongelmat; niitä oli kokenut lähes joka

147 Maliranta, Pajarinen, Rouvinen (toim.): Startupit kansantaloudessa. Taloustieto Oy (ETLA B277), 2018.

kymmenes vuonna 2015 aloittaneista yrityksistä. Omiin tai muun perustajatiimin taitoihin liittyvistä ongelmista tärkeimmäksi nimettiin markkinointi- ja myyntitaitojen puute; näihin liittyviä puutteita oli 5 prosentilla vuonna 2015 aloittaneista yrityksistä. Teknologia-osaaminen, tuotanto-osaaminen tai alihankintaverkostot nousivat tärkeimmäksi ongelma-alueeksi vain hyvin marginaalisella joukolla kaikista aloittaneista yrityksistä.

Yhteiskunnallinen mielenkiinto startup-yrityksiin liittyy erityisesti niiden rooliin tässä rakennemuutoksessa ja tuottavuuskehityksessä. Tietynä ajankohtana startupit ovat pienenhäkö osa kokonaistyöllisyydestä ja niiden tuottavuuskontribuutio kääntyy positiiviseksi vasta 5–15 vuoden viiveellä. Vaikka startupit eivät siis tietynä hetkenä näytä kovin keskeisiltä kansantalouden näkökulmasta, ne voidaan nähdä välttämättömänä syötteenä pitkän aikavälin uudistumisessa ja positiivisessa kehityksessä.¹⁴⁸

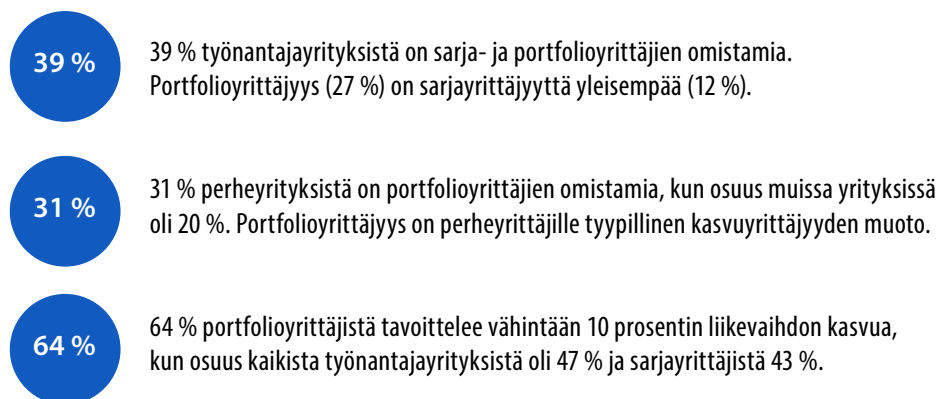
Sarja- ja portfolioyrittäjyys

Uusyrittäjyyden ohella kasvu on tavoitteena myös kokeneemmilla taparyrittäjillä, jotka jaetaan yleensä kahteen alaluokkaan riippuen siitä omistavatko he useamman yrityksen samanaikaisesti vai ajallisesti peräkkäin. Ensin mainituista käytetään termiä portfolioyrittäjät ja jälkimmäisiä kutsutaan sarjayrittäjiksi.

Kesällä 2021 tehdyn EK:n Pk-pulssi kyselyn mukaan moninkertainen yrittäjyys on työnantajayrityksissä yleistä. Jopa 39 prosenttia yritysten omistajista on sarja- tai portfolioyrittäjiä. Varsinkin portfolioyrittäjyys eli useamman yrityksen samanaikainen omistaminen on tyypillistä (27 % vastaajista). Portfolioyrittäjyys on tyypillistä mittelstand-yrityksissä, jonka kova ydin koostuu kyselyn perusteella noin 1 500 yrittäjävetoisesta, 50–499 työntekijän firmasta. Tulokset tukevat aiempia havaintoja siitä, että portfolioyrittäjyyden motiivina on yritystoiminnan kasvattaminen. 64 % portfolioyrittäjistä tavoittelee vähintään 10 prosentin vuotuista liikevaihdon kasvua, kun osuus kaikista työnantajista on 47 %. Yrityskyselyn aineisto kerättiin kesäkuussa 2021 ja siihen osallistui yhteensä 778 työnantajayritystä. Aineiston analyysissä hyödynnettiin päätoimialojen ja yrityskoon mukaan laskettuja painokertoimia. Tulokset ovat suuntaa-antavasti yleistettävissä työnantajayritysten perusjoukkoon. Tutkimuksessa käytetyt määritelmät ovat luonteeltaan teknisiä eivätkä siten välttämättä täydellisesti kuvaa moninkertaisen yrittäjyyden yleisyyttä tai Mittelstand-yrityksiä Suomessa.¹⁴⁹

148 Lahtinen & al: Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat, syyskuu 2016. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 30/2016.

149 Huovinen: Katsaus moninkertaiseen yrittäjyyteen ja Suomen "Mittelstand"-yrityksiin. Elinkeinoelämän keskusliitto, 29.6.2021.

Kuvio 2. Moninkertainen yrittäjyys. (Lähde: EK)

EK:n aiemmin tekemän tutkimuksen mukaan kaikista portfolioyrittäjistä yli 80 prosenttia oli miehiä ja noin 72 prosenttia piti itseään myös perheyryksinä. Käytännössä portfolioyrittäjyys voi siis monessa tapauksessa olla seurausta yrittäjäperheessä opitusta yrittäjämäisestä toimintatavasta tai jatkajapolven halusta toteuttaa itseään myös muualla kuin alkuperäisessä perheyryksessä. Kyse voi olla paitsi kasvutavoitteiden toteuttamisesta, niin myös riskien minimoimisesta. Muiden taustamuuttujien kuten vastaajan iän tai koulutustaustan suhteen ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja eri yrittäjätyyppien välillä. Melko odotetusti sarja- ja portfolioyrittäjyys yleistyy yrittäjäkokemuksen karttuessa. Alle viisi vuotta yrittäjänä toimineiden keskuudessa vain noin 16 prosenttia oli moninkertaisia yrittäjiä, kun yli 20 vuotta toimineissa yrittäjissä heitä oli 60 prosenttia. Mitä pidempi yrittäjäraja on taustalla, sitä todennäköisemmin on tullut vastaan myös mahdollisuuksia aloittaa tai ostaa uusia yrityksiä.¹⁵⁰

Ketjuyrittäjyys

Ketjuyrittäjyys on yhdessä yrittämistä, jonka tavoitteena on saavuttaa tuottava liiketoiminta molemmille osapuolille – niin konseptin omistajalle kuin yksittäiselle ketjuyrittäjällekin. Ketjuyrittäjyyttä harjoitetaan Suomessakin monessa muodossa, esim. jälleenmyyjänä, partnerina, alihankintana, lisenssinhaltijana, vuokratyrittäjänä tai franchising-yrittäjänä.

Suurin osa ketjuyrityksistä on franchising-ketjuja. Franchising on yksi nopeimmin laajenevista yrittäjyyden muodoista. Merkittävä määrä franchising-yrittäjistä toimii palvelualoilla. Franchising perustuu ketjuyrittäjyyteen, jossa ketju myy oikeuksia toimia ketjun yrittäjänä.

¹⁵⁰ EK & Nordea: Selvitys omistaja- ja kasvuyrittäjyyden olemuksesta Suomessa, maaliskuu 2013.

Palvelusektorin jatkuvasti kasvava rooli yhteiskunnassa lisää kysyntää sektorin yrityksille, mikä näkyy myös franchising-yritysten määrässä. Suomessa franchise-toiminta on kasvanut vuosikymmenen ajan 10–15 % vuodessa.¹⁵¹

---

151 Martikainen: Franchiseyritys Tampereella. Tampereen yliopiston aluetieteen pro gradu -tutkielma, 2017.

LIITE 3: Arviointia koronapandemian vaikutuksista yrittäjyyteen eri skenaarioissa

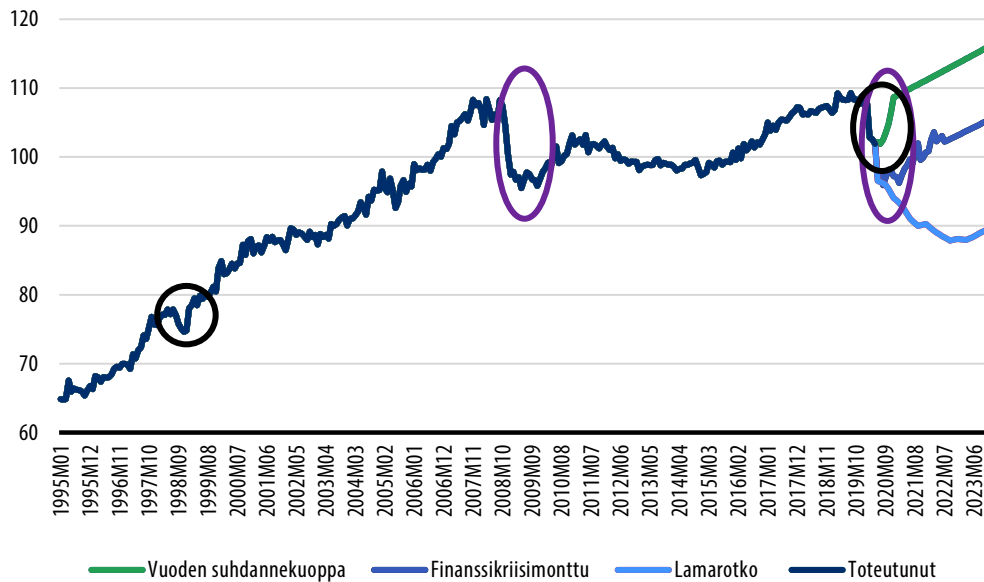
Koronakriisin ollessa voimakkaimmillaan ja talouden kehityksen sumeimmillaan pohdittiin yrittäjyysstrategian ohjausryhmässä kesällä 2020 pandemian vaikutuksia yrittäjyyteen ja yrittäjyyden toimintaympäristöön. Koronakriisin vaikutuksista yrittäjyyteen ja tarvittaviin politiikkatoimiin/toimintavaihtoehtoihin, tarkasteltiin eri skenaariovaihtoehtojen kautta. Skenaariotarkastelun pohjaksi valittiin aiemmat taloudelliset kriisit. Tarkasteluun tulee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä koronakriisi poikkeaa lähtökohdiltaan aiemmista kriiseistä, koska kriisin lähteenä on terveyskriisi eikä talous, kuten muissa tarkastelluissa aiemmissä kriiseissä.

Näistä poikkeuksista huolimatta on hyödyllistä tarkastella aiempien talouden kriisien kokemuksia ja vertailla niiden vaikutuksia koronan aiheuttamaan taloudelliseen kriisiin sekä tarkastella erilaisia tulevaisuuden skenaarioita ja yrittäjyyden edistämisen toimintavaihtoehtoja erilaisissa skenaarioissa.

Vaihtoehtoiset skenaariot, joita tarkasteltiin, ovat "Vuoden mittainen suhdannekuoppa", "Pitkittänyt suhdannemonttu/Finanssikriisimonttu" ja "Lamarotko".

Kuvio 1. Koronapandemian vaihtoehtoiset skenaariot.

Vuoden mittainen suhdannekuoppa

- Puolella vuodella pidentynyt toisinto vuoden 1998 taantumasta
- Sen jälkeen kasvu jatkaa entisellä urallaan

Finanssikriisimonttu

- Toisinto vuoden 2008 jälkeisestä talouskehityksestä
- Sen jälkeen talous jatkaa entistä uraa

Lamarotko

- Toisinto vuoden 1990 jälkeisestä talouspudotuksesta
- Sen jälkeen stagnaatio vai uusi nousu kuten kävi 1995-?

Vuoden mittainen suhdannekuoppa -skenaarion kaltaiselle tilanteelle on tyypillistä, että taantuma on lyhytkestoinen ja että kasvu jatkuu entisellä urallaan suhdannekuopan jälkeen. Suhdannekuopan kaltainen taantuma on normaali kysyntälähtöinen taantuma, jonka seurauksena on palveluiden ja tuotteiden arvonluonnissa tarvittavan kapasiteetin vajaakäyttö. Myöskään yritysten väliset arvoketjut eivät murru.

Suhdannekuopan seurauksesta ja kysynnän vähentyessä yritysten tuotanto laskee ja lomautukset lisääntyvät. Työntekijöiden rekrytoinnit vähenevät, mutta työntekijöiden ulosvirta yrityksistä ei juuri lisäännä eivätkä konkurssit lisäännä. Taantumien jälkeen tuotavuus palaa nopeasti vanhalle uralleen. Esimerkkinä suhdannekuoppaskenaarion kaltaisesta taloudellisesta kriisistä oli vuoden 1998 taantuma.

Pitkittyneet suhdannemonttu/Finanssikriisimonttu-skenaario on puolestaan esimerkki pitkittyneestä kysyntälähtöisestä taantumasta, jonka jälkeen talouden kasvu jatkuu urallaan. Tyypillistä finanssikriisimontun kaltaiselle tilanteelle on, että tuotantokapasiteetti on vajaakäytössä, mutta sitä ei merkittävästi tuhoutu. Koska kysynnän vähentyminen on pidempiaikaista, lisääntyvät irtisanomiset ja työntekijöiden ulosvirta kohoaa jonkin verran. Pitkittyneen kysyntälähtöisen taantumien seurauksena myös yritysten konkurssit lisääntyvät ja yritysten välisiä arvoketjuja murtuu. Esimerkki pitkittyneen suhdannemontun kaltaiselle skenaariolle on vuoden 2008 finanssikriisi.

Lamarotko-skenaario on esimerkki pidemmästä talouspudotuksesta, jonka seurauksena voi olla stagnaatio tai uusi nousu. Lamarotko-tyyppisessä skenaariossa talous kohtaa tarjontaa ja tuotantorakenteita koskevan pysyvän shokin, jonka seurauksesta talouden tuotantokapasiteettia katoaa pysyvästi (tuhoutuu tai käy tarpeettomaksi). Lamarotkon jälkeen tarvitaan uutta ja tuotantokykyistä tuotantokapasiteettia, jota saadaan mm. investoimalla ja ottamalla käyttöön uutta teknologiaa ja rekrytoimalla uusia osaajia. Uuden tuotantokapasiteetin aikaansaaminen edellyttää erityisesti panostamista t&k-toimintaan.

Lamarotkon seurauksena yritystasolla on toisenlaista pääoman ja työllisyyden allokaatiota, toisin sanoen yrityksiä menee konkurssiin ja työntekijöitä irtisanotaan, mutta vaihtoehtoiseen negatiivisempaan tulemaan verrattuna pääoma allokoituu uusiin tuottavampiin yrityksiin ja työntekijät löytävät tuottavampaa työtä. Vaihtoehtoisena tulemana lamasta voi

olla myös negatiivinen syöksykierre ja stagnaatio, jos pääoman ja työllisyyden uudelleen allokoituminen estyy. Esimerkkinä lamarotkon kaltaisesta skenaariosta on 1990-luvun alun lama, josta Suomessa seurasi uusi nousu kivuliaan muutoksen kautta.

Toimintavaihtoehdot yrittäjyyden edistämiseksi eri skenaarioissa

Seuraavassa on tarkasteltu koronakriisin jälkeisiä toimintavaihtoehtoja vaihtoehtoisissa skenaarioissa. Tarkasteltua on yksinkertaistettu valitsemalla analyysiin ääriskenaariot: vuoden mittainen suhdannekuoppa ja lamarotko. Toimintavaihtoehtoja on tarkasteltu yrittäjyyden toimintaympäristön näkökulmasta seuraavilta osin: *osaava työvoima, yrittäjyys, investoinnit ja uudistuminen, rahoitus, arvoketjut ja yritysten väliset verkostot, markkinat, jaksaminen ja uusi alku* (ks. alla oleva taulukko).

Toimintavaihtoehtoisissa tarkasteltiin myös verotusta ja sääntelyä, mutta niiden osalta ei tunnistettu merkittäviä eroja skenaarioiden välillä. *Ennustettava ja kilpailukykyinen verotus* on merkittävä politiikkatoimenpiteiden kokonaisuus, jolla voidaan tukea kasvua sekä lyhyemmän suhdannekuopan että pidemmän lamarotkon jälkeen. Ennen kaikkea on merkitystä sillä, että verotus on ennustettavaa. Kasvua ja uudistumista lyhyemmän tai pidemmän tauon jälkeen voidaan tukea esimerkiksi huolehtimalla siitä, että yrittämisen ja omistamisen verotus ei kiristy ja että verotus pysyy kilpailukykyisenä. Suomen kasvu perustuu vientiin, ja valituilla veroratkaisuilla on merkitystä yritysten kilpailukykyyn vientimarkkinoilla. *Sääntelyn ja asioinnin sujuvuus* (sääntelyn sujuvuus, toimivuus, innovaatiomyönteisyys sekä turhan sääntelytaakan välttäminen ja digitalisaation hyödyntäminen asioinnissa) ovat myös tärkeitä yritystoiminnan edellytysten parantamisessa niin elpymisvaiheessa kuin pidemmälläkin tähtäimellä.

Taulukko 1. Toimintavaihtoehdot yrittäjyyden edistämiseksi eri skenaarioissa; vuoden mittainen suhdannekuoppa-skenaario ja lamarotko-skenaario

Tarkasteltuja näkökulmia	Vuoden mittainen suhdannekuoppa -skenaario	Lamarotko-skenaario
Osaava työvoima	<p>Kapasiteetti vajaakäytössä – osaavaa työvoimaa tarvitaan väliaikaisesti vähemmän, työntekijöiden lomautukset lisääntyvät. Kuopan jälkeen kasvu jatkuu, jolloin työvoiman kohtaantoon ja riittävyyteen liittyvät ongelmat palaavat. Osaamisen tarve voi myös muuttua kuopan aikana, kun asiakkaiden tai ostajien mieltymykset muuttuvat.</p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uuteen nousuun valmistautuminen ennakoimalla muuttuvia osaamistarpeita ja niiden kehittämistä sekä ratkaisemalla osaamistarpeet joustavilla koulutusratkaisuilla. Toimet työvoiman saatavuuden varmistamiseksi ja kohtaannon parantamiseksi. • Potentiaalisten kasvualojen tunnistaminen, jotta voidaan fokusoida osaamisen kehittämistä. Kasvualojen tarpeet tulisi huomioida koulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä. • Yritysten välisten verkostojen ja yhteistyön tukeminen. Yritysten välinen toimiva yhteistyö tuo myös signaaleja tarvittavan osaamisen muutoksista eri yritysten välillä. • Nuorten ja kasvuyritysten henkilöstön osaamistarpeisiin fokuoiminen siten, että saatavilla on osaamista erityisosaamista edellyttävillä aloilla (mm. maahanmuutto). 	<p>Palveluiden ja tuotteiden arvonluonnissa tarvittavaa kapasiteettia tuhoutuu pysyvästi. Tuotannontekijät, kuten työntekijät, allokoituvat uudelleen yritysten lopettamisten ja konkurssien myötä. Osa siirtyy toisiin yrityksiin tai yrittäjiksi, mutta entistä suurempi osa työntekijöistä jää työttömäksi.</p> <p>Fokuksessa suhdannekuoppa-skenaarion lisäksi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työvoiman liikkuvuuden edellytyksistä ja kannusteista huolehtiminen, esimerkiksi tarpeettomat yritysten kilpailukieltosopimukset saattavat estää uutta yritystoimintaa tai työntekijöiden siirtymistä toisiin tehtäviin. • Tulevaisuuden kasvu perustuu vahvasti tuottavuuteen, jossa osaamista (yrittäjät, palkansaajat ja työttömät) tukemalla voidaan varmistua, että osaaminen kohdentuu uudestaan, vaikka yritys organisaationa mahdollisesti lakkaisi olemasta.

Tarkasteltuja näkökulmia

Vuoden mittainen suhdannekuoppa -skenaario

Lamarotko-skenaario

Yrittäjyyden edellytykset

Yrittäjien määrässä ei merkittäviä muutoksia.

Yrittäjien määrä lisääntyy väliaikaisesti, kun entistä useammat ryhtyvät yrittäjiksi jäätyään työttömäksi.

Fokuksessa:

- Yritysten perustamisen toimintaympäristön tulee olla vakaa ja kannustava.
- Laajentunut yrittäjäjoukko tarvitsee enemmän koulutusta, palveluita (ml. asiointipalveluita).
- Uusien yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin tulee kiinnittää huomioita.

Tärkeää molemmissa skenaarioissa: Parhaat valmiudet selviytyä suhdannevaihteluista antaa osaaminen. Yrittäjämäiset kompetenssit ja hyvä liiketoimintaosaaminen ovat yrittäjyyden parasta resilienssiä. Lyhyemmällä aikavälillä voidaan kompetensseja rakentaa panostamalla yrittäjien jatkuvaan oppimiseen sekä pidemmällä aikavälillä panostamalla yrittäjyyskoulutukseen kaikilla koulutusasteilla.

Investoinnit ja uudistuminen

Tuotantokapasiteettia vajaakäytössä. Lyhytaikainen epävarmuus vaikuttaa yrittäjien halukkuuteen uudistaa, kasvaa ja investoida, mikä vaikuttaa myös yritysten tuottavuuteen ja kilpailukykyyn pidemmällä aikavälillä.

Fokuksessa:

- Yritysten investointien ja innovaatiotoiminnan lisääminen, mm. t&k-toiminnan rahoitus
- Muualla kehitetyn teknologian hyödyntämiseen kannustaminen
- Muiden arvонуonin mahdollisuuksien hyödyntämiseen kannustaminen
- Pitkäjänteisyys tki-toiminnassa, vaikutukset tulevat viiveellä

Tuhoutuneen tuotantokapasiteetin tilalle tarvitaan uutta tuotantokykystä kapasiteettia. Pitkittänyt epävarmuus vaikuttaa yritysten halukkuuteen uudistaa, kasvaa ja investoida, mikä vaikuttaa myös yritysten tuottavuuteen ja kilpailukykyyn pidemmällä aikavälillä. Taloudessa uudistuminen on mahdollista myös luovan tuohon kautta.

Fokuksessa suhdannekuoppa-skenaarion lisäksi:

- Nuoria ja uusia yrityksiä tarvitaan uudistamaan taloutta, koska ne ovat tärkeitä työllisyydelle ja tuottavuuden kasvulle pidemmällä tähtäimellä.
- Ensisijaisena tavoitteena tulee olla uudistuminen, sillä huono yritystoiminnan kohdentuminen voi toimia tuottavuuskasvun ja tulevaisuuden kilpailukykyyn pullonkaulana.

Tarkasteltuja näkökulmia

Vuoden mittainen suhdannekuoppa -skenaario

Lamarotko-skenaario

Tärkeää molemmissa skenaarioissa: Työikäisen väestön väheneminen voi muodostaa riskin nousevista työvoimakustannuksista mikä saattaa vaikuttaa myös halukkuuteen investoida uudistumiseen ja kasvuun.

Julkisella rahoituksella ei tule tukea säilyttävää toimintaa, jotta ei estetä uudistumista ja uusien yritysten markkinoille pääsyä. Vähämerkitykselliset tuet voivat vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin ja niistä tulee luopua mahdollisimman nopeasti.

Rahoitettaessa nuorten ja uusien yritysten kehittämistä on tyypillistä, että vaikutukset tulevat viiveellä ja edellyttävät luovaa tuhoa. Tki-toiminnasta saadaan uutta tietoa keskimäärin 3–5 vuodessa, kun puolestaan panostaminen tki-toimintaan näkyy yritysten tuottavuutena vasta yli neljän vuoden päästä. Uusien yritysten tuottavuus näkyy toimialojen tuottavuutena vasta noin 10–15 vuodessa.

Rahoitus

Tärkeää molemmissa skenaarioissa: Rahoituksen saatavuus heikentyy taloudellisissa laskusuhdanteissa sekä suhdannekuopassa, että lamarotkossa. Erityisesti nuorten kasvuyritysten rahoituksen saatavuus heikkenee (epäsymmetrinen informaatio, huonommat vakuudet, toiminnan perustuminen useammin epäsymmetriselle informaatiolle). Näillä yrityksillä on myös ohuimmat resurssit taloudellisten vaikeuksien varalle.

Koronapandemian myötä rahoituksen saatavuus voi vaikeutua tietyillä toimialoilla tai rahoittajat voivat vaatia korkeampaa riskilisää pysyvästi. Myös luottoarvioissa voi korostua vahvan taseen tai kassan merkitys. Kehitys voi aiheuttaa yritysrahoituksen markkinoilla uudenlaista markkinapuutetta.

Fokuksessa

- nuorten ja kasvuyritysten rahoituksen saatavuus

Arvoketjut ja yritysten väliset verkostot

Yritysten väliset arvoketjut eivät murru.

Nykyinen työnjako koti- ja kv-markkinoilla voi muuttua yritysten välisen arvoketjujen murruttua. Muutos voi tarjota mahdollisuuksia laajemminkin, mutta edellyttää ketteryyttä.

Fokuksessa:

- Yritysten välisen yhteistyön ja ekosysteemien kehittämiseen kannustaminen
- Pk-yritysten sekä ekosysteemien kansainvälistyminen
- Kv. kilpailun edistäminen vastavoimana protektionismille

Tarkasteltuja näkökulmia

Vuoden mittainen suhdannekuoppa -skenaario

Lamarotko-skenaario

Markkinat

Kilpailu markkinoilla voi kiristyä vähentyneen kysynnän myötä.

Lisääntyvien yritysten konkurssien myötä voivat markkinat keskittyä, ja joidenkin yritysten määräävä markkina-asema voi olla uhka kilpailulle ja markkinoiden toimivuudelle. Protektionismi voi lisääntyä EU:n sisämarkkinoilla.

Fokuksessa:

- Kilpailutilanteen seuraaminen
- Yrityskauppatilanteen seuraaminen

Tärkeää molemmissa skenaarioissa: Toimialakohtaista kilpailua rajoittavaan lainsäädäntöön ja julkisten toimijoiden rooliin markkinoilla tulee kiinnittää huomioita.

Jaksaminen ja uusi alkua

Yritysten taloudelliset ongelmat lisääntyvät väliaikaisesti, mikä vaikuttaa myös yrittäjien jaksamiseen.

Fokuksessa:

Taloudellisiin vaikeuksiin joutuneiden yrittäjien tunnistaminen ja neuvonta

Erilaiset toimet yrittäjien jaksamisen lisäämiseksi

Politiikkatoimien johdonmukaisuus

Yritysten taloudelliset ongelmat ja konkurssien määrät ja yritysten lopettamiset kasvavat pidemmäksi aikaa.

Fokuksessa suhdannekuoppa-skenaarion lisäksi:

- Mahdollistaa uusi alkua ja varmistaa, että yrittäjyys ei johda kohtuuttomiin tilanteisiin konkurssiin joutuneille, mutta vilpittömästi toimineille yrittäjille.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-728-1

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi